

ÇİN

Stratejik Kırılganlık - Ekonomik Güvenlik

CİLT 3

Prof. Dr. Arzu AL
Yusuf Girayalp ATAN

İKSAD
Publishing House

ÇİN

**Stratejik Kırılganlık - Ekonomik
Güvenlik**

CİLT 3

Prof. Dr. Arzu AL

Yusuf Girayalp ATAN

DOI: <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.18716741>

Copyright © 2026 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or
transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical
methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses
permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2026©

ISBN: 978-625-378-586-4

Cover Design: İbrahim KAYA

February / 2026

Ankara / Türkiye

Size: 16x24cm

İÇİNDEKİLER

Cilt 3 İçindekiler

Kısaltmalar listesi	3
Tablolar listesi	5
I: MEVCUT ARAÇLAR: ANTI-DAMPİNG, EK YÜKÜMLÜLÜKLER VE STANDARTLAR	6
<i>Risk Azaltma: Tedarikçi ve Coğrafi Çeşitlendirme</i>	<i>13</i>
II. SANAYİ POLİTİKASI VE YERLİLEŞTİRME (TEŞVİK TASARIMI).....	24
<i>Türkiye'nin Sanayi Politikası Deneyimi (1980–2024)</i>	<i>26</i>
<i>Yerlileştirme Stratejilerinin Güçlü/Zayıf Yönleri</i>	<i>31</i>
III. STRATEJİK STOKLAR, KAMU ALIMLARI, FİNANSAL ARAÇLAR	36
<i>Türkiye'de Kamu Alımları Sistemi.....</i>	<i>40</i>
<i>Finansal Araçlar ve Kriz Yönetimi.....</i>	<i>44</i>
IV. UYGULAMA YOL HARİTASI VE PERFORMANS GÖSTERGELERİ	49
<i>Türkiye İçin Ayrıntılı Yol Haritası</i>	<i>50</i>
<i>Uluslararası Karşılaştırmalar.....</i>	<i>55</i>
V. SONUÇ.....	69
VI. KAYNAKÇA	98

Önsöz

Üç ciltlik çalışmamızın bu **son cildi**, ilk iki ciltte yapılan durum tespiti ve derinlemesine analizlerin ardından "ne yapmalı?" sorusuna yanıt aramaktadır. Teşhis edilen stratejik kırılganlıkların nasıl yönetileceği, risklerin nasıl azaltılacağı (de-risking) ve Türkiye'nin ekonomik güvenliğinin nasıl tahkim edileceği bu cildin ana konusudur.

Bu ciltte, anti-damping önlemleri ve teknik standartlar gibi mevcut savunma araçlarından, stratejik stok yönetimi ve kamu alımlarına dayalı sanayi politikalarına kadar geniş bir çözüm seti tartışılmaktadır. Çalışma, sadece akademik bir analizle sınırlı kalmayıp, politika yapıcılar için somut bir "Uygulama Yol Haritası" ve performans göstergeleri sunarak tamamlanmaktadır. Hedef, dışa açıklığı korurken sistemik riskleri azaltan, rekabetçi ve dayanıklı bir üretim-ticaret mimarisi önerisi getirmektir.

Nihayetinde, bu çalışmada ortaya konan politika setinin başarısı, yalnızca teknik bir uygulama meselesi değil, aynı zamanda stratejik bir zihniyet dönüşümü gerekliliğidir. Küresel ticaret savaşlarının ve korumacılık eğilimlerinin norm haline geldiği yeni dünya düzeninde, Türkiye'nin edilgen bir pazar olmaktan çıkıp, tedarik zincirlerine yön veren oyun kurucu bir aktöre dönüşmesi elzemdir. Bu ciltte sunulan yol haritası, işte bu büyük dönüşümün yapı taşlarını örmek adına atılmış mütevazı fakat kararlı bir adımdır.

Okuyucumuzun dikkatine sunarız ki; çalışmanın bütünlüğünü gözetmek ve bölümler arası bağlantıları koparmamak adına, çalışmanın sonundaki "Kaynakça" bölümü de üç cildin tamamında kullanılan referansları içermektedir.

Bu eserin, Türkiye'nin ekonomik güvenlik literatürüne ve stratejik planlama süreçlerine kalıcı bir katkı sunması dileğiyle.

**Prof. Dr. Arzu AL¹
Yusuf Girayalp ATAN²**

¹Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3287-3661>

²Doktorant, Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0340-0133>

Kısaltmalar listesi

- AB: Avrupa Birliği
- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
- API: Aktif Farmasötik Bileşen (İlaç Hammaddesi)
- BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
- BEC: Geniş Ekonomik Kategoriler Sınıflaması (*Broad Economic Categories*)
- BOTAŞ: Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
- BRI: Kuşak ve Yol Girişimi (*Belt and Road Initiative*)
- CE: Avrupa Uygunluk Sertifikası (*Conformité Européenne*)
- CNY: Çin Yuanı
- EPDK: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
- FSRU: Yüzer LNG Depolama ve Gazlaştırma Ünitesi
- GSYH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- GVC: Küresel Değer Zincirleri (*Global Value Chains*)
- HS: Armonize Sistem (Dış Ticaret Ürün Kodlama Sistemi)
- IEA: Uluslararası Enerji Ajansı (*International Energy Agency*)
- IMF: Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund*)
- KPI: Temel Performans Göstergeleri (*Key Performance Indicators*)
- LNG: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
- MCDA: Çok Kriterli Karar Analizi (*Multi-Criteria Decision Analysis*)
- MTA: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
- NTE: Nadir Toprak Elementleri
- OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
- PPP: Kamu-Özel İşbirliği (*Public-Private Partnership*)
- SSB: Savunma Sanayii Başkanlığı
- TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

- TDT: Türk Devletleri Teşkilatı
- TiVA: Katma Değerli Ticaret Veritabanı (*Trade in Value Added*)
- TMO: Toprak Mahsulleri Ofisi
- TSE: Türk Standartları Enstitüsü
- TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
- TVF: Türkiye Varlık Fonu
- WTO: Dünya Ticaret Örgütü (*World Trade Organization*)
- YEKA: Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı

Tablolar listesi

- Tablo 1: Politika Seçenekleri Puan Kartı (Normalleştirilmiş Toplam Skor ve Sıralama)
- Tablo 2: Politika seçenekleri puan kartı (normalleştirilmiş toplam skor ve sıralama)
- Tablo 3: Türkiye'nin Çin'e Ekonomik Bağımlılığını Azaltmaya Yönelik Politika Rafı

I: MEVCUT ARAÇLAR: ANTİ-DAMPİNG, EK YÜKÜMLÜLÜKLER VE STANDARTLAR

Anti-damping, ek gümrük yükümlülükleri ve teknik standartlar, uluslararası ticaret hukukunda devletlerin elinde bulunan en önemli “ticaret politikası savunma araçları”dır. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) çerçevesinde meşru kabul edilen bu araçlar, serbest ticaretin kuralları içinde belirli koşullarda kullanılabilmektedir. Amaç, bir yandan haksız rekabeti ve piyasa bozucu uygulamaları önlemek, diğer yandan yerli üreticinin dış şoklara karşı korunmasını sağlamaktır (Prusa, 2001).

Türkçe literatürde Türkiye’nin Çin ile ticaretinde ticaret politikası araçları da önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur. Ticaret Bakanlığı’nın yayımladığı damping ve gözetim uygulamaları raporlarında, özellikle çelik, kimya ve tekstil ürünlerinde Çin’e karşı koruma tedbirleri uygulanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2020). Türkiye’de ekonomik güvenlik tartışmaları yalnızca dış ticaret rakamları üzerinden değil, aynı zamanda enerji arz güvenliği, cari açık ve stratejik sektörlerde dışa bağımlılığın yönetimi ekseninde de gelişmiştir. TÜSİAD’ın yayımladığı raporlar, özellikle Çin’e bağımlılığın sanayi politikaları açısından doğurduğu risklere dikkat çekmiştir (TÜSİAD, 2021). SETA çalışmaları, Çin’in Türkiye pazarındaki artan ağırlığını jeopolitik bağlamda ele alırken, enerji ve teknoloji alanlarındaki bağımlılıkların stratejik özerklik boyutunu vurgulamaktadır (SETA, 2020). TEPAV raporları ise Türkiye-Çin ticaretinde asimetrik bağımlılığın cari açık ve üretim yapısı üzerindeki etkilerini ortaya koyarak politika önerileri geliştirmiştir (TEPAV, 2022).

Karakaya (2015), Türkiye’nin anti-damping uygulamalarının ithalat bağımlılığını sınırlı ölçüde azalttığını, ancak iç fiyatlar üzerinde maliyet artırıcı etki yarattığını belirtmiştir (Karakaya, 2015). Öztürk (2019) ise gözetim önlemlerinin ithalatı sınırlamaktan ziyade kayıt dışılığı artırma riski taşıdığını göstermiştir (Öztürk, 2019).

“Damping”, bir ürünün dış pazarda iç pazara göre daha düşük fiyatla satılmasıdır. Bu durum, özellikle **fazla kapasiteye sahip ülkelerin** ellerindeki stokları düşük fiyatla ihraç ederek rakip ülkelerin pazarlarını ele geçirmeleriyle ortaya çıkar. WTO’nun Anti-damping Anlaşması (ADA), ülkelerin damping şüphesi olduğunda soruşturma açmasına ve zararı kanıtlaması halinde telafi edici vergi uygulamasına izin vermektedir.

Teorik açıdan anti-damping önlemleri iki ekseninde tartışılmaktadır:

1. **Koruyucu işlev:** Yerli sanayinin haksız rekabetten korunması ve üretim kapasitesinin sürdürülmesi.
2. **Kısıtlayıcı işlev:** Aşırı kullanıldığında serbest ticareti sınırlayan ve tüketici refahını azaltan bir araç olması.

Ek gümrük vergileri, WTO nezdinde “tarifeler” kategorisine girer. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, **korumacılık ile rekabetçiliği artırma arasında denge** kurmak için bu vergileri kullanmaktadır. Amaç, stratejik sektörlerde ithalatı azaltmak, yerli üretimi desteklemek ve sanayinin rekabet gücünü artırmaktır.

Teknik düzenlemeler, genellikle “görünmez engeller” olarak adlandırılır. Bu standartlar ithalatı yasaklamaz; ancak ürünlerin belirli kalite, güvenlik ve çevre kriterlerini karşılmasını şart koşar. Avrupa Birliği’nde CE sertifikası veya ABD’de FDA onayları bu uygulamaların örnekleridir. Türkiye’de TSE (Türk Standartları Enstitüsü) benzer bir rol üstlenmektedir.

Türkiye, 1980’lerden itibaren dışa açılma ve serbest ticaret politikalarını benimsemesine rağmen, 2000 sonrası dönemde ithalat bağımlılığının artmasıyla birlikte **koruyucu ticaret politikası araçlarını daha yoğun kullanmaya başlamıştır**. Özellikle Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne (2001) katılımı sonrasında ucuz Çin mallarının Türkiye piyasasında hızla yayılması, anti-damping ve ek yükümlülüklerin önemini artırmıştır.

Türkiye’nin Ticaret Bakanlığı verilerine göre, 2000–2024 arasında **150’den fazla anti-damping soruşturması** açılmış ve bunların büyük bölümü

Çin, Hindistan, Endonezya ve Tayvan gibi Uzak Doğu ülkelerine karşı yürütülmüştür.

- **Demir-çelik sektörü:** Çin ve Rusya'dan ithal edilen sıcak haddelenmiş yassı çelik ürünlerine karşı 2008 ve 2015 yıllarında soruşturmalar açılmış, dumpingli ithalat tespit edilmiş ve %20–25 oranında ek vergi uygulanmıştır. Bu önlem, Erdemir ve Kardemir gibi yerli üreticilerin pazar payını korumasına imkân sağlamıştır.
- **Tekstil ve konfeksiyon:** Çin menşeli iplik, kumaş ve hazır giyim ürünlerine karşı çok sayıda anti-dumping davası açılmıştır. 2000'lerin ortasında özellikle polyester iplikte uygulanan önlemler, Gaziantep ve Bursa'daki üreticilerin rekabet gücünü artırmıştır.
- **Ayakkabı sektörü:** Çin ve Vietnam menşeli ayakkabılara karşı 2011'de başlatılan anti-dumping soruşturması sonucunda ek vergiler uygulanmış, Türkiye ayakkabı sanayisinin ithalat baskısına karşı korunması sağlanmıştır.
- **Kimya ve plastikler:** PET reçinesi, PVC ve diğer plastik hammaddelerde Çin ve Hindistan'a karşı soruşturmalar açılmıştır. Bu önlemler, özellikle ambalaj ve inşaat sektöründe faaliyet gösteren yerli üreticilerin piyasadan çekilmesini engellemiştir.

Anti-dumping önlemleri, yerli üreticilere nefes aldırılmış; ancak bazı durumlarda ithalatçıların maliyetlerini yükselterek tüketici fiyatlarına da yansımıştır.

Anti-dumping önlemlerine ek olarak, Türkiye 2011 sonrası dönemde **ek gümrük vergileri** uygulamasını sıkça kullanmaya başlamıştır. Bunlar özellikle otomotiv, beyaz eşya ve elektronik sektörlerinde yoğunlaşmıştır.

- **Otomotiv sektöründe:** Çin'den ithal edilen bazı otomotiv yedek parçalarına %20–30 ek gümrük vergisi getirilmiştir. Amaç, Bursa ve Kocaeli'ndeki otomotiv yan sanayinin rekabet gücünü artırmaktır.

- **Beyaz eşya ve elektronik:** Çin ve Güney Kore menşeli televizyon ve küçük ev aletlerine getirilen ek vergiler, Arçelik, Vestel ve Beko gibi yerli üreticilerin iç pazardaki payını korumasına imkân vermiştir.
- **Mobilya ve oyuncak:** Çin'den ithal edilen mobilya ve oyuncaklarda uygulanan ek yükümlülükler, Kayseri ve İnegöl'deki yerli üreticilerin korunmasını sağlamıştır.

Ancak ek yükümlülüklerin AB ile Gümrük Birliği kapsamında uyumlaştırılması gerekliliği, Türkiye'nin politika esnekliğini sınırlamıştır. AB ile uyumsuz vergiler, zaman zaman hukuki uyumsuzluklara yol açmıştır.

Türkiye, TSE aracılığıyla özellikle gıda güvenliği, kimyasallar ve elektronik ürünlerde **uluslararası standartlara uyumlu teknik düzenlemeler** geliştirmiştir.

- **Gıda sektörü:** Tarım ve Orman Bakanlığı ile birlikte yürütülen düzenlemeler, özellikle Çin'den ithal edilen gıda katkı maddeleri ve işlenmiş gıdalara karşı kalite standartlarını sıkılaştırmıştır.
- **Kimyasallar:** Avrupa Birliği'nin REACH düzenlemelerine uyum çerçevesinde Türkiye, kimyasalların kaydı, değerlendirilmesi ve kısıtlanmasına yönelik kurallar getirmiştir. Bu düzenlemeler, düşük kaliteli kimyasalların ithalatını sınırlamıştır.
- **Elektronik ve elektrikli ürünler:** CE standardına uyum kapsamında, Çin'den ithal edilen düşük maliyetli elektronik ürünlerin Türkiye pazarına girişi zorlaşmıştır. Bu durum, yerli üreticilerin kalite açısından rekabet gücünü artırmıştır.

Vaka Çalışmaları

Anti-damping, ek yükümlülükler ve standartların Türkiye'de nasıl işlediğini daha iyi anlamak için üç vaka öne çıkmaktadır:

1. **Demir-Çelik:** Türkiye'nin 2015'te Çin'e karşı uyguladığı anti-damping önlemleri, yerli üreticinin çökmesini engellemiş; ancak

hammadde maliyetlerini artırarak inşaat sektöründe fiyat baskısı yaratmıştır.

2. **Ayakkabı:** Çin ve Vietnam ayakkabılarına karşı önlemler, Türkiye'nin ayakkabı üreticilerini korumuş; aynı zamanda yeni markaların gelişmesine zemin hazırlamıştır.
3. **Güneş panelleri:** Çin menşeli düşük verimli panellere getirilen standartlar, Türkiye'nin yerli üreticilerini teşvik etmiştir. Ancak panel üretiminde kullanılan hücrelerin büyük kısmının hâlen Çin'den ithal edilmesi, yeni bağımlılık yaratmıştır.

Uluslararası Karşılaştırmalar

Türkiye'nin kullandığı ticaret politikası araçlarını değerlendirmek için, benzer ekonomilerin ve büyük aktörlerin uygulamalarıyla karşılaştırma yapmak faydalıdır. Özellikle **Avrupa Birliği (AB)**, **Amerika Birleşik Devletleri (ABD)** ve **İngiltere** örnekleri, Türkiye'nin kendi politika alanını geliştirmesi açısından önemli dersler barındırmaktadır.

AB, anti-damping önlemlerini en aktif kullanan aktörlerden biridir. Avrupa Komisyonu'nun Ticaret Genel Müdürlüğü, Çin başta olmak üzere Uzak Doğu ülkelerine karşı sık sık soruşturma açmaktadır. Demir-çelik, güneş panelleri ve kimya sektörleri AB'nin koruma tedbirlerinin yoğunlaştığı alanlardır. Örneğin, 2013'te Çin'den ithal edilen güneş panellerine %47'ye varan anti-damping vergisi uygulanmıştır.

AB'nin bir diğer güçlü yönü, **teknik standartları “yumuşak korumacılık” aracı** olarak kullanmasıdır. CE işareti, ürünlerin Avrupa pazarına girişinde temel kriterdir ve bu standart, düşük kaliteli ithalatı sınırlamak için etkili bir araçtır. Türkiye'nin Gümrük Birliği kapsamında AB standartlarına uyum zorunluluğu, aslında Türkiye'ye kendi pazarını koruma yönünde dolaylı bir avantaj sağlamaktadır.

ABD, ticaret politikası savunma araçlarını jeopolitik stratejiyle doğrudan ilişkilendiren bir ülkedir. Anti-damping ve telafi edici vergi uygulamalarında özellikle Çin, Rusya ve Vietnam hedef alınmaktadır. ABD'nin 2018'de Çin'e karşı başlattığı "ticaret savaşı" kapsamında yüzlerce ürün kalemine ek gümrük vergisi getirilmiş, bu da küresel değer zincirlerinde ciddi kırılmalara yol açmıştır.

ABD'nin farkı, bu önlemleri yalnızca ekonomik gerekçelerle değil, aynı zamanda **ulusal güvenlik stratejisi** kapsamında uygulamasıdır. Örneğin, çelik ve alüminyum ürünlerine getirilen vergiler, "ulusal güvenlik" gerekçesiyle uygulanmıştır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin de benzer bir güvenlik perspektifiyle ticaret politikası araçlarını ulusal güvenlik stratejisine entegre etmesi gerektiğini göstermektedir.

Brexit sonrası İngiltere, ticaret politikasında daha bağımsız bir çizgiye yönelmiştir. Anti-damping önlemleri konusunda AB'den ayrıldıktan sonra kendi sistemini kurmuş, özellikle Çin ve Hindistan'dan gelen düşük maliyetli ürünlere karşı önlemler geliştirmiştir. İngiltere'nin yaklaşımı, "hedefli korumacılık" olarak tanımlanabilir: yalnızca stratejik sektörlerde yoğunlaşan ve kısa vadeli etkiler yaratmayı hedefleyen önlemler.

Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika gibi gelişmekte olan ülkeler de anti-damping önlemlerini yoğun kullanan aktörlerdir. Hindistan, özellikle kimya, tekstil ve çelik sektörlerinde çok sayıda soruşturma açmıştır. Bu ülkeler, Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomiler için örnek teşkil etmektedir. Ortak nokta, anti-damping önlemlerinin **yerli sanayiye zaman kazandırıcı** bir işlev görmesi, ancak yapısal dönüşümü tek başına sağlayamamasıdır.

Türkiye'nin Araçlarının Etkinliği ve Sınırlılıkları

Türkiye'nin mevcut ticaret politikası araçları üç boyutta değerlendirilebilir: **kısa vadeli etkinlik, orta vadeli sınırlılık ve uzun vadeli stratejik etkiler.**

Anti-damping ve ek gümrük vergileri, kısa vadede yerli üreticilerin piyasadan çekilmesini engellemiş, rekabet gücünü korumasına yardımcı olmuştur. Özellikle tekstil, demir-çelik ve ayakkabı sektörlerinde bu önlemler, istihdamın korunmasına katkı sağlamıştır.

Ancak bu önlemler, ithalat bağımlılığını yapısal olarak azaltmamaktadır. Yerli üreticilerin teknoloji geliştirme ve ölçek ekonomisi yakalama kapasitesi sınırlı kaldığında, koruma önlemleri kaldırıldığında aynı sorunlar tekrar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ek vergiler tüketici fiyatlarını artırarak enflasyonist baskı yaratmaktadır.

Uzun vadede bu araçların asıl işlevi, **yerli sanayiye zaman kazandırmak** olmalıdır. Yani koruma önlemleri, teknoloji yatırımları, Ar-Ge destekleri ve sanayi politikalarıyla desteklenmediğinde, kalıcı bir özerklik yaratmamaktadır. Türkiye'nin deneyimi, bu araçların tek başına yeterli olmadığını, sanayi politikalarıyla bütünleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Türkiye'nin mevcut araçları daha etkin kullanabilmesi için şu öneriler öne çıkmaktadır:

1. **Hedefli Anti-damping Politikaları:** Anti-damping soruşturmaları yalnızca fiyat haksızlığına değil, aynı zamanda **stratejik sektörlerin korunmasına** odaklanmalıdır. Örneğin, savunma, enerji teknolojileri ve ilaç sektörlerinde öncelikli koruma uygulanmalıdır.
2. **Ek Yükümlülüklerin Stratejik Kullanımı:** Ek gümrük vergileri, kısa vadeli koruma yerine uzun vadeli sanayi politikalarıyla bağlantılı hale getirilmelidir. Vergilerden elde edilen gelir, yerli üreticilerin teknoloji yatırımlarına yönlendirilmelidir.
3. **Standartların Yerli Sanayii Desteklemesi:** Teknik standartlar yalnızca ithalatı sınırlandıran değil, aynı zamanda yerli üreticilerin uluslararası rekabet gücünü artıran araçlar hâline getirilmelidir. TSE'nin uluslararası sertifikasyon kapasitesi güçlendirilmelidir.

4. **AB ile Uyum ve Esneklik Dengesi:** Türkiye, Gümrük Birliği’nden kaynaklanan sınırlılıkları aşmak için AB ile müzakerelerde koruma alanlarını genişletmeye çalışmalıdır. Brexit sonrası İngiltere’nin bağımsız ticaret politikası örneği, Türkiye için de dersler barındırmaktadır.
5. **Yapısal Dönüşümle Bütünleşme:** Koruma önlemleri, yerli sanayinin teknoloji geliştirmesi için geçici bir “nefes alma” dönemi yaratmalıdır. Bu dönemde Ar-Ge destekleri, yatırım teşvikleri ve kümelenme politikalarıyla sanayi dönüşümü sağlanmalıdır.

Türkiye’nin mevcut araçları, anti-damping, ek yükümlülükler ve standartlar bağlamında **önemli ama sınırlı etkiler** yaratmaktadır. Bu araçlar, kısa vadede ithalat bağımlılığını sınırlamakta, ancak uzun vadede sanayi politikalarıyla desteklenmediğinde kalıcı özerklik sağlamamaktadır.

Uluslararası örnekler, Türkiye’ye üç ders sunmaktadır:

- AB’den “standartların etkin kullanımı”,
- ABD’den “ulusal güvenlik perspektifi”,
- İngiltere’den “hedefli korumacılık yaklaşımı”.

Türkiye’nin bu araçları kendi stratejik özerklik vizyonuyla bütünleştirmesi, ekonomik güvenlik hedeflerine ulaşması için kritik önemdedir.

Risk Azaltma: Tedarikçi ve Coğrafi Çeşitlendirme

“Risk Azaltma” kavramı, özellikle 2020 sonrasında Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) politika belgelerinde sıkça kullanılan bir terim hâline gelmiştir. Temel olarak “decoupling” yani kopuş stratejisine kıyasla daha yumuşak bir yaklaşımı ifade etmektedir. AB Komisyonu’nun 2023 tarihli “Economic Security Strategy” raporunda belirtildiği üzere, de-risking; **bir ülkenin belirli tedarikçilere, coğrafyalara veya kritik girdilere aşırı bağımlılığını azaltması, ancak ticari bağlarını tamamen koparmaması** anlamına gelmektedir (European Commission, 2023).

Bu yaklaşım, Soğuk Savaş döneminde Batı blokunun Sovyetler Birliği'ne karşı izlediği “containment” (çevreleme) stratejisinden farklıdır. Risk Azaltma, tam kopuş yerine **risklerin çeşitlendirilmesi ve bağımlılık yoğunluğunun azaltılması** üzerine kuruludur. Bu nedenle ekonomik güvenlik literatüründe “selective diversification” (seçici çeşitlendirme) kavramıyla da ilişkilendirilmektedir (Baldwin, 2022).

Ekonomik güvenlik çalışmalarında, bir ülkenin bağımlılıklarının yönetilmesi stratejik özerkliğin en kritik boyutlarından biri olarak kabul edilmektedir. Keohane ve Nye'nin (1977) klasik “complex interdependence” yaklaşımı, karşılıklı bağımlılığın hem işbirliği hem de baskı unsuru yaratabileceğini vurgulamıştır. Bu çerçevede, de-risking politikaları karşılıklı bağımlılığı tamamen ortadan kaldırmak yerine, **asimetrik bağımlılıklardan kaynaklanan baskı riskini azaltmaya** odaklanmaktadır.

Yakın dönem çalışmalar da bu noktaya işaret etmektedir. Örneğin, Farrell ve Newman (2019), küresel finansal sistemde ABD'nin merkezî rolünü incelerken, “weaponized interdependence” kavramını geliştirmiştir. Buna göre, bir ülke kritik altyapılar üzerinde tekel oluşturduğunda, bağımlı ülkeler üzerinde jeopolitik baskı kurabilmektedir. Risk Azaltma, bu tür durumlara karşı savunma refleksi olarak işlev görmektedir.

Türkiye İçin Risk Azaltma'nın Önemi

Türkiye özelinde bakıldığında, enerji, ara mallar ve kritik minerallerde tek veya sınırlı sayıdaki ülkeye bağımlılık, dış politika ve ekonomi politikası üzerinde ciddi kısıtlar doğurmaktadır. Bu nedenle de-risking, yalnızca ticaret politikası değil, aynı zamanda **jeopolitik özerklik stratejisinin** bir parçası olarak görülmelidir. Türkiye'nin AB ve ABD'den farklı olarak, hem Batı hem de Doğu ile yoğun ekonomik bağlara sahip olması, de-risking stratejilerini daha da karmaşık hale getirmektedir.

Enerji, Türkiye'nin dışa bağımlılığının en yoğun olduğu alanlardan biridir. 2022 verilerine göre Türkiye'nin enerji ithalatı faturası 97 milyar dolar seviyesine ulaşmış ve cari açığın ana belirleyicisi olmuştur (TCMB, 2023). Türkiye'nin doğalgazda %99, petrolde %93 ve kömürde %50'nin üzerinde dışa bağımlılığı bulunmaktadır (IEA, 2022). Bu yüksek oranlar, enerji güvenliği konusunu de-risking stratejilerinin merkezine yerleştirmektedir.

Türkiye'nin doğalgaz ithalatında Rusya uzun yıllardır birincil tedarikçidir. 2010'ların başında Türkiye'nin doğalgaz ithalatının %55'i Rusya'dan sağlanırken, 2022'de bu oran %40 seviyesine gerilemiştir (EPDK, 2023). Bunun nedeni, Türkiye'nin LNG kapasitesini artırarak Katar, ABD ve Cezayir gibi tedarikçilerden doğalgaz ithalatına yönelmesidir.

Rusya bağımlılığı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasi riskler de yaratmaktadır. 2015'te yaşanan uçak krizi sonrasında Rusya'nın Türkiye'ye yönelik enerji kartını gündeme getirmesi, enerji güvenliği tartışmalarını derinleştirmiştir. Bu deneyim, Türkiye'nin enerji tedarikinde **çeşitlendirme zorunluluğunu** net bir şekilde ortaya koymuştur.

Türkiye, son on yılda LNG (sıvılaştırılmış doğalgaz) altyapısına yaptığı yatırımlarla tedarikçi çeşitliliğini artırmıştır. İzmir Aliğa ve Marmara Ereğlisi terminalleri kapasite artışına gitmiş, Hatay–Dörtyol ve Saros gibi yeni FSRU (yüzer LNG depolama ve gazlaştırma ünitesi) tesisleri devreye alınmıştır.

Bu yatırımlar sayesinde Türkiye, spot piyasalardan LNG alarak fiyat avantajı yakalayabilmekte ve Rusya'ya olan bağımlılığını azaltabilmektedir. 2022'de Türkiye'nin LNG ithalatında ABD %16 paya ulaşmış, Katar ve Cezayir de önemli tedarikçiler arasında yer almıştır (IEA, 2022).

Türkiye'nin de-risking stratejisinin bir diğer ayağı, yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılmasıdır. Son 10 yılda Türkiye'nin elektrik üretiminde yenilenebilir enerjinin payı %30'dan %45'e çıkmıştır. Özellikle güneş ve rüzgâr enerjisi yatırımları, dışa bağımlılığı azaltma kapasitesine sahiptir (TÜİK, 2022).

Ancak yenilenebilir teknolojilerin (PV paneller, bataryalar, inverterler) büyük ölçüde ithalata bağımlı olması, yeni bir bağımlılık ilişkisi doğurmaktadır. Çin'in bu ürünlerde küresel lider olması, Türkiye'nin enerji dönüşümünde yeni riskler yaratmaktadır. Dolayısıyla yenilenebilir enerji alanında yerleştirme ve teknoloji geliştirme politikaları, de-risking stratejisinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

AB, 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında doğalgaz bağımlılığını azaltmak için hızla LNG terminalleri kurmuş ve ABD ile Katar'dan LNG ithalatını artırmıştır. Almanya'nın Kuzey Akım boru hattına bağımlılığını kırma çabaları, Türkiye için de ders niteliğindedir. İngiltere ise kendi Kuzey Denizi rezervleri sayesinde daha düşük bağımlılığa sahip olmakla birlikte, LNG altyapısında ABD ile güçlü işbirlikleri geliştirmiştir (IEA, 2023).

Türkiye'nin bu ülkelerden farkı, enerji talebinin hızla artması ve kendi rezervlerinin sınırlı olmasıdır. Bu nedenle Türkiye'nin stratejik önceliği, hem LNG kapasitesini artırmak hem de yenilenebilir yatırımlarını yerleştirmek olmalıdır.

Enerji bağımlılığının yanı sıra Türkiye'nin en kırılgan olduğu alanlardan biri, imalat sanayii için gerekli **ara mallarda** yüksek ithalat bağımlılığıdır. Türkiye'nin toplam ithalatının yaklaşık %75'i ara mallardan oluşmaktadır (TÜİK, 2022). Bu oran, sanayileşmiş ülkeler arasında oldukça yüksektir. Özellikle makine, elektrik-elektronik, kimya ve otomotiv sektörlerinde kullanılan ara girdilerin büyük bölümü dışarıdan sağlanmaktadır.

Türkiye'nin ara mal ithalatında iki ülke/ekonomik blok öne çıkmaktadır: **Çin ve Avrupa Birliği**. Çin, düşük maliyetli elektronik bileşenler, tekstil makineleri ve kimyasal girdilerde baskın tedarikçi konumundadır. AB ise özellikle Almanya, İtalya ve Fransa üzerinden yüksek teknoloji makinalar, otomotiv parçaları ve ilaç ara girdilerinde kritik rol oynamaktadır.

OECD TiVA (Trade in Value Added) verilerine göre, Türkiye'nin ihracatındaki yabancı katma değer yaklaşık %20'si Çin ve AB kaynaklıdır

(OECD, 2021). Bu, Türkiye'nin küresel değer zincirlerinde **yüksek dışa bağımlı bir ara üretici** konumunda olduğunu göstermektedir.

Türkiye, son yıllarda Çin ve AB bağımlılığını azaltmak için Asya ve Latin Amerika'da yeni tedarikçilerle ilişkiler geliştirmeye çalışmaktadır.

- **Hindistan:** Kimya, ilaç ve tekstil makineleri alanında önemli bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Türkiye–Hindistan ticaret hacmi 2022'de 10 milyar doları aşmıştır.
- **Güney Kore:** Elektronik bileşenler ve otomotiv parçaları tedarikinde çeşitlendirme imkânı sunmaktadır. Hyundai ve Kia'nın Türkiye'deki yatırımları, bu işbirliğini pekiştirmektedir.
- **Vietnam ve Malezya:** Özellikle tekstil ve elektronik ara mallarında Çin'in düşük maliyet avantajına benzer alternatifler sunmaktadır.
- **Brezilya:** Tarım kimyasalları ve bazı sanayi hammaddeleri açısından çeşitlendirme potansiyeline sahiptir.

Bu ülkelerle ticaretin artması, Türkiye'nin belirli sektörlerdeki “tek kaynağa aşırı bağımlılık” riskini azaltmaktadır.

TiVA ve GVC Perspektifinden Türkiye'nin Konumu

Türkiye, küresel değer zincirlerinde hem “ara üretici” hem de “nihai ihracatçı” rollerini aynı anda üstlenmektedir. Örneğin, otomotiv sektöründe Almanya'ya ihraç edilen bir otomobilin motor bileşenleri büyük ölçüde Almanya'dan ithal edilmekte, Türkiye'de monte edilmekte ve tekrar Almanya'ya satılmaktadır. Bu tür döngüler, Türkiye'nin **ara mal bağımlılığının yapısal** niteliğini göstermektedir (Koopman vd., 2014).

Risk Azaltma stratejisi bağlamında Türkiye'nin hedefi, bu ara mal döngüsünde “ara üretici”den “teknoloji sağlayıcı” konumuna yükselmektir. Bunun yolu, yeni tedarikçi ülkelerle işbirlikleri geliştirmek kadar, aynı zamanda **yerli üretim kapasitesini** artırmaktan geçmektedir.

AB, kritik ara mallarda (örneğin yarı iletkenler) Çin'e bağımlılığını azaltmak için "Chips Act" gibi devasa programlar başlatmıştır. ABD de benzer şekilde yarı iletkenlerde Tayvan ve Güney Kore bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin bu ülkelerden farkı, kendi sanayi kapasitesinin daha sınırlı olmasıdır. Ancak AB ve ABD örnekleri, Türkiye için "stratejik sanayi politikasıyla desteklenen de-risking" modelinin önemini göstermektedir.

Enerji dönüşümü, dijitalleşme ve savunma sanayiindeki gelişmeler, kritik mineralleri ekonomik güvenlik tartışmalarının merkezine taşımıştır. **Lityum, kobalt, nikel, grafit ve nadir toprak elementleri (NTE)** gibi mineraller, batarya teknolojileri, elektrikli araçlar ve ileri savunma sistemleri için vazgeçilmezdir.

Türkiye, özellikle elektrikli araç bataryaları için lityum ve nikel, elektronik sanayi için nadir toprak elementleri, savunma teknolojileri için kobalt gibi minerallere ihtiyaç duymaktadır. Ancak bu minerallerin büyük bölümü yurtdışından ithal edilmektedir. Örneğin, 2022'de Türkiye'nin ithal ettiği lityumun %70'ten fazlası Çin üzerinden tedarik edilmiştir (USGS, 2023).

Türkiye, kritik minerallerde tek tedarikçiye bağımlılığı azaltmak için Afrika ve Latin Amerika ülkeleriyle işbirliklerini artırmaktadır.

- **Kongo Demokratik Cumhuriyeti:** Dünya kobalt üretiminin %70'ini karşılayan Kongo ile Türkiye'nin madencilik anlaşmaları geliştirdiği bilinmektedir.
- **Şili ve Bolivya:** Lityum üçgeni olarak bilinen bu ülkeler, küresel lityum rezervlerinin %60'ına sahiptir. Türkiye'nin bu ülkelerle ticari ilişkileri, enerji teknolojileri açısından stratejik önemlidir.
- **Güney Afrika:** Platin grubu metaller ve manganez açısından Türkiye için önemli bir alternatif kaynaktır.

Bu işbirlikleri, Türkiye'nin Çin bağımlılığını azaltmasına yardımcı olabilir. Ancak Afrika ve Latin Amerika'daki siyasi istikrarsızlıklar, bu çeşitlendirme stratejisinin risklerini de beraberinde getirmektedir.

Türkiye'nin Yerli Rezervleri

Türkiye, nadir toprak elementleri bakımından dünya da sayılı ülkelerdendir. Eskişehir-Beylikova'da keşfedilen rezerv, 694 milyon ton büyüklüğüyle dünyanın ikinci en büyük nadir toprak elementi yatağı olarak değerlendirilmektedir (MTA, 2022). Bu rezervin işletmeye açılması, Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltma potansiyeli taşımaktadır. Ancak işleme ve rafinasyon teknolojilerinde dışa bağımlılık devam etmektedir.

Ayrıca Eti Maden'in bor rezervleri, Türkiye'ye stratejik bir avantaj sağlamaktadır. Bor, cam, seramik ve enerji depolama teknolojilerinde kritik rol oynamaktadır. Türkiye'nin dünya bor rezervlerinin %70'ine sahip olması, bu alanda bir "stratejik kaldıraç" oluşturabilir.

ABD, 2022'de kabul ettiği "Inflation Reduction Act" kapsamında kritik minerallerin yerli tedarikini artırmayı ve Çin'e bağımlılığı azaltmayı hedeflemiştir. AB ise "Critical Raw Materials Act" ile benzer bir strateji geliştirmiştir. Her iki aktör de çeşitlendirmeyi yalnızca ticaret politikası değil, aynı zamanda **sanayi ve çevre politikalarıyla entegre** bir strateji olarak uygulamaktadır.

Türkiye'nin bu ülkelerden farkı, henüz kapsamlı bir "kritik mineraller stratejisi" geliştirmemiş olmasıdır. Ancak Beylikova'daki rezervler ve Afrika-Latin Amerika işbirlikleri, böyle bir stratejinin temeli olabilir.

Riskler ve Fırsatlar

Kritik minerallerde çeşitlendirme, Türkiye'ye şu avantajları sağlayabilir:

- Çin bağımlılığını azaltma,
- Yeni jeopolitik işbirlikleri geliştirme,
- Yerli rezervleri stratejik özerklik aracı olarak kullanma.

Ancak aynı zamanda şu riskler de vardır:

- Afrika ve Latin Amerika'daki siyasi istikrarsızlık,
- İşleme teknolojilerinde dışa bağımlılığın devam etmesi,
- Çevresel ve sosyal maliyetlerin artması.

Küresel ticaretin akışkanlığında yalnızca tedarikçiler değil, aynı zamanda **ulaştırma koridorları ve lojistik altyapı** da kritik rol oynamaktadır. Türkiye, Asya ile Avrupa arasında “doğal köprü” işlevi gördüğü için, lojistik çeşitlendirme stratejileri ekonomik güvenlik bağlamında öncelikli hale gelmiştir.

Orta Koridor ve Kuşak-Yol Girişimi

Çin’in 2013’te başlattığı Kuşak-Yol Girişimi (BRI), Asya–Avrupa ticaretinde yeni güzergâhlar yaratmıştır. Türkiye, bu girişim içinde **Orta Koridor** projesiyle öne çıkmaktadır. Orta Koridor, Çin’den başlayarak Orta Asya üzerinden Hazar Denizi’ni geçip Kafkasya ve Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaşmaktadır.

Bu güzergâhın avantajı, Rusya üzerinden geçen Kuzey Koridor’a kıyasla daha kısa olması ve jeopolitik riskleri azaltmasıdır. Özellikle Ukrayna Savaşı sonrasında Rusya rotasına yönelik riskler artmış, Türkiye’nin Orta Koridor’daki rolü güçlenmiştir (WTO, 2023).

Güney Koridor ve Doğu Akdeniz

Türkiye, aynı zamanda **Güney Koridoru** üzerinden Doğu Akdeniz ve Süveyş Kanalı bağlantılarını çeşitlendirmektedir. Mısır ve İsrail ile enerji ve lojistik alanında geliştirilen işbirlikleri, Türkiye’nin ticaret rotalarını çeşitlendirmesine katkı sağlamaktadır. Ancak Kızıldeniz’de son dönemde yaşanan güvenlik sorunları (örneğin Husi saldırıları) bu hattın kırılganlığını göstermektedir.

Deniz ve Demiryolu Alternatifleri

Türkiye’nin lojistik çeşitlendirme çabalarının önemli bir boyutu, demiryolu altyapısına yaptığı yatırımlardır. Bakü–Tiflis–Kars demiryolu hattı, Orta Asya ile entegrasyonu artırmış; Marmaray tüneli ve Yavuz Sultan Selim Köprüsü ise Asya–Avrupa bağlantısını güçlendirmiştir.

Denizyolu taşımacılığında ise Türkiye, Ambarlı, Mersin ve İzmir limanlarını genişleterek lojistik kapasitesini artırmaktadır. Ayrıca Filyos Limanı gibi yeni yatırımlar, Karadeniz üzerinden çeşitlendirme imkânı sunmaktadır.

Lojistik Çeşitlendirmenin Stratejik Önemi

Lojistik çeşitlendirme, Türkiye'ye şu avantajları sağlamaktadır:

- Tek bir güzergâha bağımlılığın azaltılması,
- Jeopolitik şoklara karşı esneklik,
- Transit ülke olarak stratejik önem kazanma.

Ancak bu strateji, altyapı yatırımları gerektirdiği için yüksek maliyetlidir ve uzun vadeli planlama gerektirir.

Finansal ve Politik Çeşitlendirme

Risk Azaltma yalnızca ticaret ve lojistikle sınırlı değildir; finansal bağımlılıkların da çeşitlendirilmesi kritik önemdedir. Türkiye'nin dış finansmana olan bağımlılığı, ekonomik kırılganlığın en önemli kaynaklarından biridir.

Türkiye, 2001 ekonomik krizinden sonra IMF ile yoğun bir işbirliği yürütmüş, 2008 sonrası dönemde ise IMF programından çıkmıştır. Bu süreçten sonra Türkiye, finansman kaynaklarını çeşitlendirmeye yönelmiştir: Körfez ülkeleri, Asya kalkınma bankaları, Çin Exim Bank ve AB fonları bu çeşitlendirme çabalarının örnekleridir.

Türkiye'nin özellikle Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile geliştirdiği finansal ilişkiler, kısa vadeli döviz likiditesi sağlamaktadır. Aynı şekilde Çin'in Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) üzerinden sağlanan krediler, Türkiye'nin alternatif kaynaklara erişimini artırmıştır.

Türkiye, AB'nin IPA fonları ve Avrupa Yatırım Bankası kredileri üzerinden uzun yıllar destek almıştır. ABD finans sistemiyle entegrasyon ise

dolar cinsinden borçlanma ve SWIFT altyapısı üzerinden gerçekleşmektedir. Ancak ABD'nin "weaponized interdependence" stratejisi (Farrell & Newman, 2019), finansal bağımlılığın da jeopolitik baskı unsuru olabileceğini göstermektedir.

Türkiye için finansal de-risking, yalnızca çeşitlendirme değil, aynı zamanda **yerel para birimleriyle ticaret ve swap anlaşmaları** yoluyla dışa bağımlılığı azaltma anlamına gelmektedir. Çin ile yapılan swap anlaşmaları, Türkiye'nin döviz rezervlerini çeşitlendirmesine katkı sağlamıştır. Ancak bu tür adımların uzun vadeli sürdürülebilirliği tartışmalıdır.

Politika Önerileri ve Senaryolar (2030–2050)

Türkiye'nin de-risking stratejisi için üç farklı senaryo öngörülebilir:

Senaryo 1: Yüksek Bağımlılık

Mevcut eğilimlerin devam etmesi halinde, Türkiye'nin Çin, AB ve Rusya'ya olan bağımlılığı yüksek kalacaktır. Bu senaryoda Türkiye, jeopolitik baskılara açık olmaya devam eder.

Senaryo 2: Kısmi Çeşitlendirme

Türkiye, LNG altyapısı, Afrika–Latin Amerika işbirlikleri ve Asya ülkeleriyle ticaretini artırarak bağımlılıklarını kısmen azaltır. Ancak teknoloji ve finansal bağımlılıklar devam eder.

Senaryo 3: Tam Çeşitlendirme ve Stratejik Özerklik

Türkiye, 2030–2050 arasında kritik sektörlerde yerli kapasite geliştirir, lojistik ve finansal çeşitlendirmeyi tamamlar. Bu senaryoda Türkiye, "**orta ölçekli stratejik özerklik**" elde eder. Ancak bunun için yüksek Ar-Ge yatırımları, sanayi politikası ve uluslararası ortaklıklar gereklidir.

Politika Önerileri

1. Enerji, ara mallar ve kritik minerallerde **çoklu tedarikçi modeli** benimsenmelidir.
2. Lojistik yatırımlar Orta ve Güney Koridorları güçlendirecek şekilde artırılmalıdır.
3. Finansal çeşitlendirme, yerel para ile ticaret ve bölgesel finans mekanizmalarıyla desteklenmelidir.
4. AB ve ABD'nin stratejileri takip edilmeli, Türkiye'ye uyarlanabilir unsurlar alınmalıdır.
5. Yerli sanayi kapasitesi ve Ar-Ge yatırımları çeşitlendirme politikalarının merkezinde yer almalıdır.

II. SANAYİ POLİTİKASI VE YERLİLEŞTİRME (TEŞVİK TASARIMI)

Sanayi politikası, devletin üretim yapısını yönlendirmek, stratejik sektörleri desteklemek ve ekonomik kalkınmayı hızlandırmak için uyguladığı müdahaleler bütünüdür. 20. yüzyılın ikinci yarısında sanayi politikası, özellikle gelişmekte olan ülkelerde “ithal ikameci” modelle özdeşleşmiştir. Türkiye, Brezilya, Hindistan gibi ülkeler uzun yıllar boyunca ithalatı kısıtlayan, yerli üretimi teşvik eden politikalar uygulamıştır (Rodrik, 2004).

1980’lerden itibaren neoliberal dönüşümle birlikte serbest piyasa yaklaşımı güçlenmiş, sanayi politikası kavramı bir süre geri planda kalmıştır. Ancak 2008 küresel finans krizi ve özellikle COVID-19 pandemisi sonrası dönemde, devletin stratejik sektörleri desteklemesi yeniden gündeme gelmiştir (Aiginger & Rodrik, 2020). Bu süreçte sanayi politikası, sadece korumacılık anlamında değil, **yenilikçilik, teknoloji geliştirme ve yeşil dönüşüm** gibi alanları da kapsayan geniş bir içerik kazanmıştır.

- **Klasik yaklaşım:** İthal ikameci politikalar, gümrük tarifeleri ve sübvansiyonlarla yerli üretimi koruma üzerine kuruludur. Latin Amerika ülkeleri ile Türkiye’nin 1960–1980 dönemindeki uygulamaları bu modele örnektir (Prebisch, 1950).
- **Modern yaklaşım:** Küreselleşme ve değer zincirleri bağlamında sanayi politikası, inovasyon ve rekabetçilik üzerine odaklanır. “Smart industrial policy” yaklaşımı, yalnızca korumacı önlemler değil, Ar-Ge, dijitalleşme ve sürdürülebilirlik hedeflerini de içerir (Hausmann & Rodrik, 2006).

Yerlileştirme, sanayi politikasının alt bileşenlerinden biridir. İthal ürünlerin yerine yerli üretimin teşvik edilmesi, sadece ekonomik değil aynı zamanda **ekonomik güvenlik** gerekçeleriyle de savunulmaktadır. Örneğin, savunma sanayiinde yerlileştirme doğrudan ulusal güvenlikle bağlantılıdır

(Kardaş, 2019). Enerji, ilaç ve elektronik sektörlerinde ise yerlileştirme, tedarik zinciri kırılmalarına karşı direnç oluşturur.

Yerlileştirme politikaları literatürde genellikle üç farklı çerçevede incelenmektedir:

1. **İthal ikamecilik:** Klasik anlamda dışa bağımlılığı azaltma çabası.
2. **Stratejik sanayi geliştirme:** Yüksek katma değerli sektörlerde yerli üretim kapasitesi oluşturma.
3. **Teknoloji odaklı yerlileştirme:** Dijitalleşme, yapay zekâ ve yeşil teknolojilerde yerli kapasite yaratma (Warwick & Nolan, 2014).

Sanayi politikası ve yerlileştirme konularına ilişkin literatür oldukça geniştir:

- Chang (2002), sanayi politikasının kalkınma için zorunlu olduğunu ve serbest piyasa yaklaşımının tek başına yeterli olmadığını vurgulamaktadır.
- Aiginger ve Rodrik (2020), modern sanayi politikasının yalnızca üretim kapasitesine odaklanmaması, aynı zamanda çevre, dijitalleşme ve sosyal kapsayıcılık gibi boyutları da kapsamaması gerektiğini savunmaktadır.
- Mazzucato (2018), sanayi politikalarının “misyon odaklı” olması gerektiğini, yani yalnızca ekonomik büyüme değil, toplumsal hedefler (örneğin karbon nötrlüğü, dijital kapsayıcılık) doğrultusunda tasarlanması gerektiğini öne sürmektedir.
- Warwick ve Nolan (2014), sanayi politikalarının başarılı olabilmesi için devletin doğru teşvik tasarımı ve düzenleyici kapasite geliştirmesinin önemine dikkat çekmektedir.
- Türkiye üzerine çalışan yazarlar (örn. Yalman, 2022), teşviklerin genellikle kısa vadeli yatırımları çekmeye odaklandığını, uzun vadeli teknoloji kazanımlarının ise sınırlı kaldığını belirtmektedir.

Bu literatür ışığında, Türkiye'nin sanayi politikası ve teşvik tasarımlarının hem ekonomik bağımlılığı azaltma hem de stratejik özerklik hedefiyle yeniden şekillendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin Sanayi Politikası Deneyimi (1980–2024)

Türkiye, 1980 sonrasında uygulamaya konulan **24 Ocak Kararları** ile ithal ikameci sanayi politikasından dışa açılma modeline geçmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye'nin sanayi politikasında yapısal bir kırılma yaratmıştır. Ancak sonraki yıllarda, farklı dönemlerde uygulanan teşvik ve destek mekanizmaları, Türkiye'nin sanayi politikasını yeniden şekillendirmiştir.

1980 sonrası Türkiye, gümrük tarifelerini düşürmüş, ithalatı serbestleştirmiş ve ihracata yönelik teşvikler geliştirmiştir. Bu dönemde ihracatın GSYH'ye oranı hızla artmıştır. Ancak ithalat bağımlılığı da aynı hızla yükselmiş, özellikle ara mal ithalatı sanayinin en zayıf noktası olmuştur (Boratav, 2009).

Türkiye, 1996'da Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne girmiştir. Bu adım, sanayi politikasında yeni bir dönem açmıştır. Türk sanayi, AB standartlarına uyum sağlamak zorunda kalmış, kalite ve rekabet gücü artmıştır. Ancak aynı zamanda AB dışındaki ülkelere yönelik koruma araçları sınırlanmış, Türkiye'nin esnek politika alanı daralmıştır (Ulgen & Zahariadis, 2004).

2000'li yıllarda Türkiye, yatırım teşvik sistemini yeniden düzenlemiştir. 2009'da yürürlüğe giren yeni teşvik sistemi, yatırımları **bölgesel, sektörel ve ölçek bazında** farklılaştırmıştır. Amaç, hem geri kalmış bölgelerde sanayiye geliştirmek hem de stratejik sektörlerde yerli üretimi artırmaktır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2010).

Bu dönemde özellikle otomotiv, beyaz eşya ve tekstil sektörlerinde uluslararası yatırımlar artmış, Türkiye küresel değer zincirlerine daha entegre hale gelmiştir. Ancak yüksek katma değerli sektörlerde yerli üretim kapasitesi sınırlı kalmıştır.

2010 sonrası dönemde Türkiye, “**yerli ve milli üretim**” söylemini sanayi politikasının merkezine taşımıştır. Savunma sanayii bu dönemde en başarılı örneklerden biridir. İnsansız hava araçları (Bayraktar TB2, ANKA), Altay tankı ve yerli denizaltı projeleri, Türkiye’nin yerileştirme kapasitesini göstermiştir (Kardaş, 2019).

Enerji sektöründe ise yenilenebilir enerji yatırımlarında yerlilik oranının artırılması hedeflenmiştir. Güneş panelleri ve rüzgâr türbinleri için Türkiye’de üretim tesisleri kurulmuştur. Ayrıca ilaç sektöründe “yerli ilaç üretim teşvikleri” devreye sokulmuştur.

COVID-19 pandemisi, Türkiye’nin sanayi politikasında yeni bir dönemi tetiklemiştir. Küresel tedarik zincirlerindeki kırılmalar, yerli üretimin önemini artırmıştır. Bu dönemde “Türkiye’nin Stratejik Sanayi Planı” çerçevesinde kritik sektörlerde yerileştirme hedefleri belirlenmiştir. Özellikle sağlık, gıda, savunma ve enerji alanlarında teşvikler yoğunlaştırılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2021).

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın 2023 raporunda, teşviklerin yalnızca üretim kapasitesini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda **teknoloji geliştirme ve inovasyona** odaklanacağı belirtilmiştir. Türkiye’nin 2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, dijital dönüşüm, yeşil sanayi ve ileri teknoloji sektörlerini önceliklendirmiştir.

Türkiye’nin 1980–2024 dönemi sanayi politikası deneyimi üç aşamada özetlenebilir:

1. **1980–2000:** Dışa açılma ve AB entegrasyonu, ithal bağımlılığını artırdı.
2. **2000–2010:** Teşvik sisteminin modernleşmesi, yatırımları çekti ancak yerileştirme sınırlı kaldı.
3. **2010–2024:** Yerileştirme söylemi güçlendi, savunma sanayiinde başarılar elde edildi, fakat ara mallarda bağımlılık devam etti.

Teşvik Tasarımı: Araçlar ve Etkinlik

Sanayi politikalarının başarısı, kullanılan **teşvik araçlarının niteliği** ve bu araçların **etkin tasarımı** ile doğrudan ilişkilidir. Teşvik tasarımı en önemli sorun, devletin kaynaklarını verimli bir şekilde kullanıp kullanmadığıdır. Etkin olmayan teşvikler, yalnızca bütçeye yük getirmekle kalmaz; aynı zamanda özel sektörün “rant kollama” davranışlarını da teşvik eder (Krueger, 1974).

Türkiye, 2000 sonrası dönemde üç temel yatırım teşvik sistemi geliştirmiştir:

1. **2009 Yatırım Teşvik Sistemi:** Yatırımları bölgesel farklılıklara göre sınıflandırmış, Doğu ve Güneydoğu’ya yapılan yatırımlara daha yüksek teşvik sağlamıştır.
2. **2012 Teşvik Reformu:** Stratejik yatırımlar için özel destek mekanizması getirmiştir. Örneğin, savunma sanayii, ilaç üretimi ve enerji ekipmanları bu kapsama alınmıştır.
3. **2022 Stratejik Teşvik Sistemi:** Yüksek teknoloji sektörlerine odaklanmış, dijitalleşme ve yeşil dönüşüm yatırımlarını önceliklendirmiştir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

Türkiye’nin uyguladığı başlıca teşvik araçları şunlardır:

- **Vergi indirimi ve muafiyetleri** (KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti)
- **Kredi ve faiz destekleri**
- **Sigorta prim desteği**
- **Ar-Ge ve inovasyon teşvikleri**
- **Bölgesel teşvikler** (6. Bölge için özel destekler)
- **Kamu alım garantileri** (özellikle savunma ve enerji sektörlerinde)

Etkinlik Tartışmaları

Akademik literatürde Türkiye'nin teşvik sistemine yönelik üç temel eleştiri öne çıkmaktadır:

1. **Dağıtımçı mantık:** Teşvikler çoğu zaman siyasi kaygılarla dağıtılmakta, stratejik önceliklerden uzaklaşmaktadır (Öniş & Şenses, 2005).
2. **Kısa vadeli yatırımlar:** Teşvikler, kısa sürede geri dönüş sağlayan yatırımları çekmekte başarılı olsa da uzun vadeli teknoloji kazanımlarını sınırlı ölçüde desteklemektedir (Yalman, 2022).
3. **Ölçme ve değerlendirme eksikliği:** Teşviklerin performansını değerlendiren bağımsız mekanizmalar zayıftır. OECD (2020) raporuna göre, Türkiye'de teşviklerin maliyeti şeffaf şekilde raporlanmamaktadır.

Buna karşılık olumlu yönler de vardır: Bölgesel teşvikler sayesinde Doğu ve Güneydoğu'da bazı imalat yatırımları artmış, istihdam yaratılmıştır. Savunma sanayiinde kamu alım garantileri sayesinde yerli firmalar güçlenmiş, ihracat yapar hale gelmiştir.

Literatür, etkin teşvik tasarımının şu kriterlere dayanması gerektiğini belirtir (Warwick & Nolan, 2014; Rodrik, 2008):

1. **Hedef odaklılık:** Teşviklerin net stratejik hedeflere bağlanması.
2. **Şeffaflık:** Harcamaların kamuoyuna açık raporlanması.
3. **Geçicilik:** Süresiz destek yerine belirli performans kriterlerine bağlı teşvik.
4. **Koşulluluk:** Teşviklerden yararlanan firmaların teknoloji geliştirme, Ar-Ge yatırımı veya ihracat performansı göstermesi.
5. **Denetim:** Bağımsız kurumlar tarafından etkinliğin ölçülmesi.

Türkiye'nin mevcut sisteminde bu kriterlerin bazıları uygulanmakta, ancak bütünsel bir çerçeve eksikliği sürmektedir.

Uluslararası Karşılaştırmalar (AB, ABD, Çin, İngiltere)

Türkiye'nin sanayi politikası deneyimi, diğer ülkelerin stratejileriyle karşılaştırıldığında güçlü ve zayıf yönlerini daha iyi anlamak mümkündür.

AB, 2020'de "Yeni Sanayi Stratejisi"ni açıklamış, odak noktalarını **yeşil dönüşüm, dijitalleşme ve stratejik özerklik** olarak belirlemiştir (European Commission, 2020). Özellikle yarı iletkenler ve batarya teknolojilerinde AB, "Avrupa Yatırım Fonu" üzerinden devasa teşvik programları başlatmıştır. Ayrıca "Carbon Border Adjustment Mechanism" ile sanayide çevre standartlarını yükseltmiştir.

Türkiye açısından AB'nin yaklaşımı iki açıdan önemlidir:

1. Gümrük Birliği sayesinde AB standartları Türkiye sanayisini doğrudan etkilemektedir.
2. Yeşil Mutabakat (Green Deal), Türkiye'nin sanayi stratejisini dönüştürmek zorunda bırakmaktadır.

ABD, uzun yıllar serbest piyasa politikalarını savunsa da, son dönemde **CHIPS and Science Act (2022)** ve **Inflation Reduction Act (IRA, 2022)** gibi programlarla yeniden aktif sanayi politikalarına yönelmiştir. Bu programlar, yarı iletken üretimini ülke içinde canlandırmayı ve yeşil teknolojilere yatırım yapmayı hedeflemektedir.

ABD'nin farkı, teşviklerin çok büyük ölçekli olması ve özel sektörle sıkı işbirliği içinde uygulanmasıdır. Ayrıca üniversite-sanayi işbirliği, inovasyon ekosisteminin temelini oluşturmaktadır. Türkiye açısından bu model, **yüksek teknolojiye odaklı ve yenilikçi teşvik tasarımı**nın önemini göstermektedir.

Çin, sanayi politikasını en kapsamlı şekilde uygulayan ülkelerden biridir. "Made in China 2025" stratejisi, yapay zekâ, biyoteknoloji, elektrikli araçlar ve yenilenebilir enerji gibi alanlarda küresel liderlik hedeflemektedir. Çin'in teşvik sistemi, devlet bankaları aracılığıyla sağlanan ucuz krediler, sübvansiyonlar ve devlet alım garantilerine dayanmaktadır (Naughton, 2021).

Türkiye açısından Çin modeli, güçlü devlet kapasitesi ve uzun vadeli planlamanın avantajlarını göstermektedir. Ancak aynı zamanda piyasa bozulmalarına yol açabileceği için eleştirilere açıktır.

Brexit sonrasında İngiltere, AB'den bağımsız bir sanayi politikası geliştirmeye yönelmiştir. “Build Back Better” stratejisi, özellikle dijitalleşme, ileri imalat ve yeşil enerjiye odaklanmaktadır (UK Government, 2021). İngiltere'nin yaklaşımı, Türkiye'ye esnek ve sektörel odaklı teşvik tasarımının nasıl yapılabileceği konusunda örnek sunmaktadır.

- **AB:** Standart belirleyici, çevresel ve dijital dönüşüm odaklı.
- **ABD:** Yüksek teknoloji ve inovasyon merkezli, devasa ölçekli teşvikler.
- **Çin:** Devlet destekli, uzun vadeli ve kapsamlı stratejiler.
- **İngiltere:** Esnek, Brexit sonrası rekabetçi sektörler odaklı.
- **Türkiye:** Stratejik sektörlerde adımlar atsa da, genellikle kısa vadeli ve dağınık teşvikler.

Türkiye'nin avantajı, genç nüfus ve dinamik girişimcilik kapasitesi iken; zayıflığı, teknoloji açığı ve finansal kısıtlılıktır. Bu nedenle uluslararası örneklerden alınacak ders, **teşviklerin daha odaklı, performans kriterlerine bağlı ve yenilikçi olması gerektiğidir.**

Yerlileştirme Stratejilerinin Güçlü/Zayıf Yönleri

Yerlileştirme politikaları, ülkelerin ekonomik güvenlik ve stratejik özerklik hedefleri doğrultusunda önemli araçlar sunar. Ancak her ülkenin tarihsel bağlamı, kurumsal yapısı ve ekonomik kapasitesi farklı olduğu için bu politikaların başarı şansı da farklılaşır. Türkiye'nin deneyimi değerlendirildiğinde güçlü ve zayıf yönler belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır.

Güçlü Yönler

1. Genç ve Dinamik İşgücü

Türkiye, OECD ülkeleri arasında en genç nüfus oranına sahip ülkelerden biridir. Bu, sanayi üretiminde işgücü arzının güçlü olmasını sağlar. Ayrıca genç girişimcilerin teknoloji odaklı işlere yönelmesi, inovasyon kapasitesini destekler (TÜİK, 2023).

2. Coğrafi Konum

Türkiye, Avrupa, Asya ve Afrika'nın kesişim noktasında stratejik bir lojistik konuma sahiptir. Bu, küresel değer zincirlerine entegrasyon açısından büyük bir avantajdır. Avrupa pazarına yakınlığı, özellikle otomotiv, tekstil ve elektronik sektörlerinde Türkiye'yi cazip kılmaktadır.

3. Savunma Sanayii Başarıları

Savunma sanayiinde yerlileştirme konusunda Türkiye son 15 yılda ciddi ilerleme kaydetmiştir. İHA, SİHA ve diğer askeri teknolojiler, Türkiye'nin teknoloji geliştirme kapasitesini artırmış ve ihracat başarısı sağlamıştır (Kardaş, 2019).

4. Yerli Hammadde Kaynakları

Bor rezervleri, nadir toprak elementleri ve jeotermal enerji potansiyeli, Türkiye'nin enerji ve hammadde alanında yerlileştirme politikalarına katkı sunabilecek unsurlardır (MTA, 2022).

Zayıf Yönler

1. Teknoloji Açığı

Türkiye'nin en büyük sorunu, yüksek teknoloji üretiminde dışa bağımlılıktır. OECD TiVA verilerine göre, Türkiye'nin ihracatındaki yerli katma değer oranı orta düzeyde kalmaktadır. Yüksek teknoloji ihracatı toplam ihracat içinde %3-4 civarında seyretmektedir (OECD, 2021).

2. Ar-Ge Yatırımlarının Sınırlılığı

Türkiye’de Ar-Ge harcamalarının GSYH’ye oranı %1,3 seviyesindedir. Bu oran AB ortalamasının (%2,3) ve Güney Kore’nin (%4,8) oldukça gerisindedir (Eurostat, 2022). Bu durum, yerlileştirme politikalarının kalıcı teknoloji kazanımlarına dönüşmesini zorlaştırmaktadır.

3. Finansal Kısıtlılıklar

Türkiye, sanayi yatırımlarını destekleyecek uzun vadeli ve ucuz finansman kaynaklarına erişimde sorun yaşamaktadır. Yüksek faiz oranları ve döviz dalgalanmaları, sanayi politikalarının etkinliğini azaltmaktadır (TCMB, 2022).

4. Kurumsal ve Yönetimsel Sorunlar

Teşviklerin dağıtımında şeffaflık eksiklikleri, siyasi kaygıların öne çıkması ve ölçme-değerlendirme mekanizmalarının zayıflığı, yerli sanayi politikalarının sürdürülebilirliğini zorlaştırmaktadır (Öniş & Şenses, 2005).

5. İthalata Yapısal Bağımlılık

Türkiye’nin sanayi üretiminin ara mal ithalatına aşırı bağımlı olması, yerlileştirme çabalarının etkisini sınırlamaktadır. Ara mallarda Çin, AB ve ABD’ye yüksek bağımlılık sürmektedir.

Türkiye’nin güçlü yönleri, özellikle lojistik konumu ve savunma sanayii başarısı sayesinde öne çıkmaktadır. Ancak teknoloji açığı, finansman kısıtlılığı ve kurumsal sorunlar nedeniyle yerlileştirme stratejileri istenen ölçüde kalıcı sonuç vermemektedir. Bu nedenle daha kapsamlı ve uzun vadeli politikaların tasarlanması gerekmektedir.

Politika Önerileri ve Gelecek Perspektifleri (2030–2050)

Türkiye’nin sanayi politikası ve yerlileştirme stratejileri, önümüzdeki 20–30 yıl içinde ekonomik güvenlik ve stratejik özerklik hedeflerine ulaşabilmesi için yeniden tasarlanmalıdır. Bu bağlamda hem kısa vadeli hem de uzun vadeli öneriler geliştirmek mümkündür.

1. Yüksek Teknoloji Sektörlerine Odaklanma

Savunma sanayiinde elde edilen yerleştirme başarısı, benzer bir modelin yarı iletkenler, batarya teknolojileri ve biyoteknoloji alanlarına da uygulanabileceğini göstermektedir. Türkiye, bu alanlarda stratejik yatırım planları yapmalıdır.

2. Ar-Ge ve İnovasyonun Teşviki

Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı %2'nin üzerine çıkarılmalıdır. Üniversite-sanayi işbirliği güçlendirilerek inovasyon ekosistemi desteklenmelidir. Teknokentler ve araştırma merkezlerine daha fazla kaynak aktarılmalıdır (Mazzucato, 2018).

3. Yatırım Teşviklerinin Performans Bazlı Olması

Teşvikler, yalnızca yatırım büyüklüğüne değil, teknoloji geliştirme ve ihracat performansına göre verilmelidir. Teşviklerden yararlanan firmaların düzenli raporlama yapması zorunlu hale getirilmelidir.

4. Finansman Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Kalkınma bankalarının etkinliği artırılmalı, uzun vadeli ve düşük maliyetli finansman sağlanmalıdır. Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası bu alanda daha aktif rol üstlenmelidir. Ayrıca, uluslararası finans kuruluşlarıyla ortak fonlar kurulabilir.

5. Yeşil Sanayi Politikaları

AB'nin Yeşil Mutabakatı'na uyum sağlamak için Türkiye'nin karbon emisyonlarını azaltıcı yatırımları teşvik etmesi zorunludur. Yenilenebilir enerji ekipmanlarının yerli üretimi artırılmalı, enerji verimliliği yatırımları desteklenmelidir.

6. Kritik Sektörlerde Kamu Alımları

Sağlık, enerji ve savunma sektörlerinde kamu alım garantileri, yerli üretimin sürdürülebilirliği için kullanılabilir. Kamu-özel ortaklıklarıyla uzun vadeli projeler geliştirilebilir.

7. Kurumsal Kapasite ve Şeffaflık

Teşviklerin dağıtımında şeffaflık sağlanmalı, bağımsız denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu, özel sektörün güvenini artıracak ve “rant kollama” davranışlarını sınırlayacaktır.

Gelecek Perspektifleri (2030–2050)

Üç olası senaryo öngörülebilir:

- **Senaryo 1: Statüko Devamı**

Mevcut politikalar sürdürülür, ancak teknoloji açığı kapatılamaz. Türkiye, orta gelir tuzağında kalır.

- **Senaryo 2: Kısmi Başarı**

Yerli üretim kapasitesi belirli sektörlerde artar (örneğin savunma, otomotiv, yenilenebilir enerji), ancak yüksek teknoloji açığı devam eder. Türkiye, bölgesel bir üretim merkezi olur ancak küresel rekabette sınırlı kalır.

- **Senaryo 3: Stratejik Özerklik**

Türkiye, sanayi politikalarını uzun vadeli bir vizyonla uygular, yüksek teknoloji sektörlerinde kapasite geliştirir, Ar-Ge harcamalarını artırır. Bu durumda 2050’ye kadar “**orta ölçekli stratejik özerklik**” elde edebilir.

Sanayi politikası ve yerlileştirme, Türkiye’nin ekonomik güvenlik stratejisinin merkezinde yer almalıdır. Ancak bu politikaların başarılı olması, yalnızca teşviklerin büyüklüğüne değil, **tasarım kalitesine, kurumsal kapasiteye ve uzun vadeli vizyona** bağlıdır. 2030–2050 döneminde Türkiye’nin başarısı, Ar-Ge ve inovasyona yapacağı yatırımlarla doğrudan bağlantılı olacaktır.

III. STRATEJİK STOKLAR, KAMU ALIMLARI, FİNANSAL ARAÇLAR

Ekonomik güvenlik, devletlerin yalnızca ekonomik büyüme ve refah düzeyini değil, aynı zamanda kritik kaynaklara erişim, arz güvenliği ve ekonomik bağımsızlığı da kapsayan bütüncül bir kavramdır. Bu bağlamda **stratejik stoklar** ve **kamu alımları** devletlerin ekonomik güvenlik politikalarının merkezinde yer almaktadır.

Stratejik stok, belirli bir mal veya kaynağın, olağanüstü dönemlerde piyasada yaşanabilecek arz şoklarına karşı devlet tarafından önceden depolanmasıdır. Bu stoklama politikası, özellikle enerji, gıda ve sağlık ürünleri gibi yaşamsal öneme sahip alanlarda kritik rol oynar. Teorik olarak stratejik stokların üç işlevi vardır (Kilian, 2009):

- 1. Arz güvenliği sağlamak:** Kesinti ve kriz dönemlerinde halkın temel ihtiyaçlarını karşılamak.
- 2. Fiyat dalgalanmalarını dengelemek:** Aşırı artışlarda piyasaya stok sürmek, aşırı düşüşlerde stok yapmak.
- 3. Jeopolitik özerklik sağlamak:** Enerji veya gıda bağımlılığı üzerinden siyasi baskıları sınırlamak.

Bu çerçevede stratejik stoklar yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda jeopolitik ve toplumsal bir güvenlik aracıdır.

COVID-19 pandemisi, stratejik stokların önemini tüm dünya da yeniden gündeme taşımıştır. Maske, solunum cihazı, aşı gibi ürünlerin küresel tedarik zincirinde yaşanan sıkıntılar, devletleri “**sağlık güvenliği**” kavramına yöneltmiştir. Aynı şekilde 2022’de Rusya-Ukrayna savaşı, Avrupa’nın doğal gaz bağımlılığını görünür hale getirmiş, AB ülkeleri **zorunlu gaz depolama hedefleri** belirlemiştir (IEA, 2022).

Türkiye de bu süreçte benzer kırılganlıklarla karşılaşmış, özellikle enerji ve sağlık alanlarında stoklama kapasitesini artırma ihtiyacını hissetmiştir.

Stratejik stokların yanı sıra **kamu alımları**, devletlerin ekonomik güvenliği sağlamada kullandığı önemli araçlardan biridir. Kamu alımları, devletin belirli ürün veya hizmetleri satın alarak piyasayı yönlendirmesi anlamına gelir. Bu mekanizma, özellikle:

- Yerli sanayiye desteklemek,
- Stratejik sektörlerde üretimi garanti altına almak,
- Teknolojik kapasite geliştirmek amacıyla kullanılmaktadır.

Savunma sanayii kamu alımları, bu alandaki yerileştirme politikalarının en önemli itici gücü olmuştur. Benzer şekilde sağlık ve enerji sektörlerinde de kamu alımları yerli üretimi teşvik edici rol oynamaktadır.

Ekonomik güvenlik politikalarında **finansal araçlar** da stratejik önem taşır. Varlık fonları, döviz rezervleri, kamu bankalarının kredi politikaları ve swap anlaşmaları, devletlerin finansal istikrarını ve krizlere karşı dayanıklılığını güçlendirir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu araçlar, ani sermaye çıkışları ve döviz şoklarına karşı “tampon” görevi görmektedir (Aizenman & Lee, 2007).

Türkiye’nin ekonomik güvenlik politikaları kapsamında stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçlar çeşitli kurumlar ve mekanizmalar üzerinden işletilmektedir. Bu bölümde Türkiye’nin mevcut uygulamaları enerji, gıda, sağlık, savunma ve finans başlıkları altında ele alınacaktır.

Türkiye enerji ithalatına bağımlı bir ülkedir; toplam enerji tüketiminin yaklaşık %70’i ithalat yoluyla karşılanmaktadır (IEA, 2023). Bu bağımlılık, stratejik enerji stoklarının önemini artırmaktadır.

- **Doğal Gaz Depolama:** Türkiye’nin doğalgaz depolama kapasitesi 2023 itibarıyla yaklaşık 6 milyar m³tür. Tuz Gölü Yeraltı Depolama Tesisi ve Silivri Doğalgaz Depolama Tesisi, arz güvenliği açısından kritik tesislerdir. Hedef, 2030’a kadar kapasitenin 12 milyar m³e çıkarılmasıdır (EPDK, 2023).

- **Petrol Stokları:** Türkiye, Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) üyesi olarak, 90 günlük petrol tüketimine eşdeğer stratejik rezerv bulundurmak zorundadır. Bu stoklar Tüpraş rafinerileri ve devlet rezervleri üzerinden yönetilmektedir.
- **Elektrik ve Yenilenebilir Enerji:** Elektrik için klasik anlamda stoklama mümkün olmasa da, Türkiye'nin yenilenebilir enerji yatırımları ve batarya depolama projeleri, enerji güvenliğinin geleceği açısından stratejik görülmektedir.

Enerji stoklama kapasitesi Türkiye'nin jeopolitik risklere karşı en önemli savunma araçlarından biri hâline gelmiştir.

Türkiye'nin gıda stokları ağırlıklı olarak **Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)** tarafından yönetilmektedir.

- TMO, buğday, arpa ve mısır gibi temel ürünlerde piyasaya müdahale etmekte, fiyat istikrarı için stok alım ve satışları yapmaktadır.
- 2022'de küresel gıda krizinin derinleşmesiyle TMO'nun stoklama ve ithalat faaliyetleri artmıştır. Türkiye, özellikle buğdayda Rusya ve Ukrayna'ya bağımlı olduğu için kırılganlık yaşamıştır.

Gıda stokları, sadece fiyat istikrarı açısından değil, toplumsal huzurun korunması açısından da önemlidir. Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde yaşanan kıtlık deneyimleri, Türkiye'nin gıda güvenliği politikalarında tarihsel bir bilinç oluşturmuştur.

COVID-19 pandemisi, Türkiye'nin sağlık sektöründe stratejik stok politikalarını gözden geçirmesine neden olmuştur.

- Türkiye'de maskeler, solunum cihazları ve aşı gibi ürünlerde yerleştirme girişimleri hızlanmıştır.
- Sağlık Bakanlığı, pandemi sürecinde stratejik ilaç ve aşı stokları oluşturmuş, ayrıca yerli aşı geliştirme projeleri desteklenmiştir (TÜSEB, 2021).

- Ancak ilaç sektöründe hâlâ ithalata yüksek bağımlılık söz konusudur. Özellikle hammadde ve etkin madde üretiminde Çin ve Hindistan’a bağımlılık ciddi bir zayıflıktır.

Savunma sanayii, Türkiye’nin stratejik özerklik hedefinde en kritik alanlardan biridir. Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) tarafından yürütülen projeler, kamu alım garantileri ile desteklenmektedir.

- İnsansız hava araçları (Bayraktar TB2, ANKA), Altay tankı, MİLGEM gemileri gibi projelerde devletin alım garantileri sayesinde yerli üreticiler kapasite geliştirmiştir.
- Kamu alımları yalnızca güvenlik ihtiyacını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda ihracat pazarlarında Türkiye’ye avantaj sağlamıştır.
- Bu alanda uygulanan strateji, sanayi politikası ile ekonomik güvenlik arasında doğrudan bir bağ kurmaktadır (Kardaş, 2019).

Türkiye’nin ekonomik güvenlik politikalarında finansal araçlar da kritik rol oynamaktadır.

- **Türkiye Varlık Fonu (TVF):** 2016’da kurulan TVF, stratejik sektörlerde yatırım yapmayı, finansal istikrarı güçlendirmeyi ve milli projeleri desteklemeyi amaçlamaktadır. Ancak şeffaflık eksikliği ve yönetim yapısı nedeniyle eleştirilere açıktır.
- **Merkez Bankası Rezervleri:** TCMB’nin döviz rezervleri, Türkiye’nin ekonomik güvenliğinin ana tampon mekanizmalarından biridir. 2021–2023 döneminde rezervlerin dalgalı seyri, Türkiye’nin finansal kırılganlığını gözler önüne sermiştir (TCMB, 2023).
- **Swap Anlaşmaları:** Türkiye, Çin, Katar, Güney Kore ve BAE ile swap anlaşmaları yaparak döviz likiditesini güçlendirmeye çalışmıştır. Bu anlaşmalar, dış finansman bağımlılığını azaltmaya yönelik adımlar olarak değerlendirilmektedir.

Kamu alımları, modern sanayi politikalarının en güçlü araçlarından biridir. Devletin mal ve hizmet talebi, yalnızca kamu hizmetlerinin

sürdürülebilirliği açısından değil, aynı zamanda yerli üretimin teşvik edilmesi ve stratejik sektörlerin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Türkiye’de Kamu Alımları Sistemi

Türkiye’de kamu alımları **Kamu İhale Kanunu** çerçevesinde yürütülmektedir. Ancak stratejik sektörlerde, özellikle savunma ve enerji alanlarında, genel ihale prosedürlerinden muafiyetler tanınarak daha esnek mekanizmalar kullanılmaktadır.

- **Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB):** Kamu alımları yoluyla savunma sanayinde yerlileştirme ve teknoloji transferini desteklemektedir. SİHA, tank, denizaltı gibi projeler, devletin uzun vadeli alım garantileri sayesinde hayata geçirilmiştir.
- **Sağlık Bakanlığı:** Kamu alımlarıyla ilaç ve tıbbi cihaz sektöründe yerli üretim teşvik edilmektedir. Özellikle “Kamu-Özel İşbirliği” (PPP) modeliyle kurulan şehir hastaneleri, sağlık sektöründe kamu alımlarının rolünü artırmıştır.
- **Enerji Sektörü:** Yenilenebilir enerji alanında kamu alımları, “Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı (YEKA)” ihaleleri üzerinden yürütülmektedir. Bu ihalelerde, yerli ekipman kullanım şartı getirilerek sanayi politikası ile enerji güvenliği arasında bağ kurulmaktadır.

Kamu alımları, yalnızca mevcut talebi karşılamanın ötesinde, yerli sanayiye uzun vadeli yatırım yapma güvencesi vermektedir. Örneğin, savunma sanayiinde Türkiye’nin “yerli ve milli” İHA üretiminde elde ettiği başarı, kamu alımlarının etkili kullanımına dayanmaktadır (Kardaş, 2019).

Ayrıca sağlık sektöründe yerli ilaç üretimini teşvik eden kamu alımları, Türkiye’nin pandemi döneminde belirli ürünlerde dışa bağımlılığını azaltmasına katkı sağlamıştır. Enerji alanında ise YEKA projeleri sayesinde Türkiye’de güneş paneli ve rüzgâr türbini üretim kapasitesi gelişmiştir.

Etkinlik ve Eleştiriler

Kamu alımları sisteminde üç temel sorun öne çıkmaktadır:

- 1. Şeffaflık Eksikliği:** İhalelerde rekabetçi sürecin yeterince işletilmemesi, kaynakların verimli kullanılmadığı eleştirilerini doğurmaktadır (OECD, 2020).
- 2. Sürdürülebilirlik Sorunları:** Kamu alımlarının uzun vadeli stratejik hedeflerle uyumlu olmaması, yatırımların kalıcı teknoloji kazanımları yaratmasını zorlaştırmaktadır.
- 3. Sektörel Dengesizlik:** Kamu alımlarının ağırlıklı olarak savunma sanayine odaklanması, diğer stratejik sektörlerde (örneğin ilaç, yarı iletkenler) daha sınırlı etki yaratmaktadır.

Buna rağmen kamu alımları, Türkiye'nin sanayi politikasında en etkili mekanizmalardan biri olmaya devam etmektedir.

Uluslararası Örnekler

Türkiye'nin kamu alımları ve stratejik stok politikaları, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bazı benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Bu bölümde ABD, AB, Çin ve İngiltere'nin örnekleri incelenecektir.

ABD, kamu alımlarını hem ekonomik güvenlik hem de sanayi politikası aracı olarak uzun yıllardır etkin şekilde kullanmaktadır.

- **Stratejik Petrol Rezervi (SPR):** 1975'te kurulan SPR, dünyanın en büyük devlet petrol rezervidir. 700 milyon varile yakın kapasitesiyle ABD, küresel petrol krizlerinde piyasayı dengeleme gücüne sahiptir (DOE, 2022).
- **Savunma Alımları:** ABD Savunma Bakanlığı'nın bütçesi, dünya daki en büyük kamu alımı kalemlerinden biridir. Lockheed Martin, Boeing gibi dev firmalar, kamu alımları sayesinde küresel liderliğe ulaşmıştır. Bu model, teknoloji transferi ve inovasyonu tetiklemiştir (Mazzucato, 2018).

- **Yeşil Dönüşüm Fonları:** *Inflation Reduction Act (2022)* kapsamında ABD hükümeti, yenilenebilir enerji ve batarya teknolojilerinde kamu alımlarını teşvik aracı olarak kullanmaktadır.

ABD'nin kamu alımları stratejisi, özel sektörle sıkı işbirliğine dayalıdır ve uzun vadeli teknoloji liderliğini güvence altına almayı amaçlamaktadır.

AB'de kamu alımları, hem üye devletlerin ulusal düzeyde uyguladığı politikalar hem de ortak programlar üzerinden yürütülmektedir.

- **Gaz Depolama ve Ortak Alımlar:** Rusya-Ukrayna savaşı sonrası AB, ortak gaz alımı mekanizması geliştirmiştir. 2022'de çıkarılan düzenleme ile üye ülkelerin depolarını kış aylarından önce %90 oranında doldurması zorunlu hale gelmiştir (European Commission, 2022).
- **Yeşil Mutabakat:** AB'nin iklim politikaları çerçevesinde kamu alımları, çevresel standartlara uyumlu ürünlerin tercih edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu, sanayi politikası ile çevre politikası arasında bağ kurmaktadır.
- **İlaç ve Sağlık Ürünleri:** Pandemi döneminde Avrupa İlaç Ajansı koordinasyonunda aşı ve ilaç alımları, ortak kamu alımı modeli ile gerçekleştirilmiştir.

AB örneği, kamu alımlarının sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik entegrasyon ve

Çin, kamu alımlarını devlet kapitalizmi modelinin bir parçası olarak kullanmaktadır.

- **Stratejik Rezervler:** Çin'in devlet rezervleri, enerji (petrol, gaz), gıda (pirinç, buğday) ve kritik mineraller (kobalt, lityum) alanlarında dünyanın en büyükleri arasındadır. Bu rezervler sayesinde Çin, küresel piyasalarda fiyatları dahi etkileyebilmektedir (USGS, 2023).
- **Devlet alımları:** Çin hükümeti, "Made in China 2025" stratejisi kapsamında yarı iletkenler, batarya teknolojileri ve yapay zekâ

sektörlerinde kamu alımları yoluyla yerli üreticileri desteklemektedir (Naughton, 2021).

- **Sağlık ve Gıda:** Pandemi döneminde Çin, kamu alımlarını yalnızca yurtiçi üretimi desteklemek için değil, aynı zamanda diplomatik bir araç olarak da kullanmıştır. Aşı ve medikal ekipman ihracatı, “mask diplomacy” olarak adlandırılmıştır.

Çin örneği, kamu alımlarının yalnızca iç piyasayı düzenlemekle kalmayıp küresel jeopolitik güç projeksiyonuna da hizmet edebileceğini göstermektedir.

İngiltere, Brexit sonrası kamu alımlarını ekonomik bağımsızlığını pekiştirmek için yeniden yapılandırmıştır.

- **Gıda ve İlaç Stokları:** Brexit sürecinde ilaç ve gıda tedarikinde yaşanan aksaklıklar, İngiltere’nin bu alanlarda stratejik stok politikalarını güçlendirmesine neden olmuştur (UK Government, 2021).
- **Savunma ve Enerji Alımları:** İngiltere, kamu alımları ile hem yerli savunma sanayini desteklemekte hem de yenilenebilir enerji projelerine kaynak aktarmaktadır.
- **Kamu-Özel İşbirliği Modelleri:** İngiltere, kamu alımlarını genellikle özel sektörle ortak projeler üzerinden yürütmektedir. Bu durum, maliyetlerin paylaşılmasını sağlarken, kamu hizmetlerinde etkinliği artırmaktadır.

Karşılaştırmalı Değerlendirme

- **ABD:** Kamu alımlarını teknoloji liderliği ve küresel jeopolitik güç aracı olarak kullanıyor.
- **AB:** Ortak kamu alımları dayanışmayı güçlendiriyor, çevre standartlarıyla entegre.
- **Çin:** Kamu alımları devlet kapitalizmi modeliyle birleşiyor, küresel fiyatlara yön verebiliyor.

- **İngiltere:** Brexit sonrası kamu alımları gıda ve ilaç güvenliğine odaklanmış, özel sektörle işbirliği öne çıkıyor.
- **Türkiye:** Kamu alımlarında savunma sektörü öne çıkarken, diğer stratejik sektörlerde kapasite sınırlı kalıyor.

Finansal Araçlar ve Kriz Yönetimi

Stratejik stoklar ve kamu alımları ekonomik güvenliğin fiziksel boyutunu temsil ederken, **finansal araçlar** ise makroekonomik istikrarın ve dış şoklara karşı dayanıklılığın temel dayanaklarını oluşturur. Türkiye gibi dışa bağımlılığı yüksek, cari açık veren ve finansman ihtiyacını uluslararası piyasalardan sağlayan ülkeler için finansal araçların doğru tasarımı hayati öneme sahiptir.

Türkiye’de Kullanılan Finansal Araçlar

Türkiye Varlık Fonu (TVF); 2016 yılında kurulan **Türkiye Varlık Fonu (TVF)**, milli varlıkların yönetilmesi, stratejik yatırımların desteklenmesi ve finansal istikrarın güçlendirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Fonun portföyünde Türk Hava Yolları, BOTAŞ, Halkbank, Ziraat Bankası gibi stratejik kurumlar bulunmaktadır. TVF, aynı zamanda altyapı projelerine yatırım yapmakta, yerli üretim kapasitesini artırmayı hedeflemektedir (TVF, 2021). Eleştiriler arasında ise fonun şeffaflık düzeyinin düşük olması ve parlamenter denetimin sınırlı kalması öne çıkmaktadır (Öniş, 2020). Buna rağmen TVF, Türkiye’nin ekonomik güvenlik politikalarında önemli bir finansal tampon mekanizmasıdır.

Döviz Rezervleri ve TCMB Politikası Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) rezerv politikaları; özellikle döviz krizleri dönemlerinde ekonominin kırılganlığını azaltmada kritik rol oynamaktadır. Rezervlerin yeterliliği, “kırılgan beşli” olarak adlandırılan gelişmekte olan ülkeler arasında Türkiye’nin yatırımcı güvenliğini doğrudan etkileyen bir göstergedir (Aizenman & Lee, 2007). 2021–2023 döneminde TCMB rezervlerinin dalgalı seyri, Türkiye’nin dış şoklara karşı kırılganlığını ortaya koymuştur. Swap

anlaşmaları ve Katar, Çin, Güney Kore gibi ülkelerle yapılan para takası anlaşmaları, rezervlerin güçlendirilmesine katkı sağlamıştır.

Kamu Bankaları ve Kredi Politikaları; Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank gibi kamu bankaları, kriz dönemlerinde finansal istikrarı korumak amacıyla aktif rol oynamaktadır. Pandemi döneminde kamu bankaları aracılığıyla reel sektöre sağlanan kredi destekleri, üretimin devamlılığını sağlamıştır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2021).

Uluslararası Örnekler

Norveç Petrol Fonu, Dünyanın en büyük varlık fonu olan **Norveç Petrol Fonu**, enerji gelirlerinin çeşitlendirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla kurulmuştur. Şeffaf yönetim yapısı ve sürdürülebilir yatırım stratejileri, Türkiye için iyi bir örnektir (NBIM, 2020).

Çin'in Döviz Rezervleri, Çin, 3 trilyon doların üzerinde döviz rezerviyle dünyanın en büyük rezerv sahibidir. Bu rezervler, Çin'in küresel finansal şoklara karşı dayanıklılığını artırmakta ve dış politikada “ekonomik silah” işlevi görmektedir (Naughton, 2021).

ABD ve Fed Politikaları, ABD’de Federal Reserve, kriz dönemlerinde uyguladığı parasal genişleme programlarıyla küresel finansal istikrarı doğrudan etkilemektedir. 2008 finans krizi ve pandemi döneminde uygulanan genişleyici politikalar, ABD’nin finansal araçları nasıl etkin kullandığını göstermektedir (Bernanke, 2013).

Türkiye’nin Finansal Dayanıklılık Kapasitesi

Türkiye’nin finansal araçları, özellikle kısa vadeli sermaye hareketlerine bağımlılığın yüksek olduğu bir ortamda, stratejik özerklik sağlamada yeterli değildir. Ancak doğru yönlendirmelerle:

- TVF’nin şeffaflık düzeyi artırılabilir,
- Rezerv yönetiminde sürdürülebilirlik sağlanabilir,

- Kamu bankalarının stratejik yatırımları finanse etmesi teşvik edilebilir.

Bu adımlar, Türkiye'nin ekonomik güvenlik kapasitesini güçlendirebilir.

Türkiye'nin Çin ile ekonomik ilişkisinde dış ticaret dengesizliği kadar kritik bir diğer unsur, finansal kanalların asimetrik yapısıdır (TCMB, 2024). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Çin Halk Bankası arasında tesis edilen ikili para takası (swap) anlaşmaları, 2021 ve 2024 yıllarındaki yenilemelerin ardından 13 Haziran 2025 tarihinde yapılan son mutabakatla üç yıl süreyle 35 milyar CNY (yaklaşık 189 milyar TL ya da 6 milyar ABD doları) seviyesinde sabitlenmiştir (TCMB, 2024). Teknik olarak kısa vadeli likidite desteği sağlayan bu mekanizma, Farrell ve Newman'ın (2019) "silahlaştırılmış karşılıklı bağımlılık" teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, kriz anlarında bir "nefes borusu" işlevi görmekten ötesinde, taraflar arasında asimetrik bir bağımlılık yaratarak dış politika ve makroekonomik tercihleri dolaylı biçimde sınırlandırabilecek bir "finansal çıpa" niteliği kazanma potansiyeli taşımaktadır (Farrell & Newman, 2019). Nitekim IMF'nin 2024 Türkiye Madde IV Raporu'nda rezerv yeterliliği ve kalitesine ilişkin yapılan değerlendirmelerde, swap dışı net rezervlere odaklanılması gerektiği özellikle vurgulanmakta; bu bağlamda Çin kaynaklı likiditenin borç diplomasisi perspektifinden daha yüksek düzeyde şeffaflık ve denetime tabi tutulmasının önemi ortaya konulmaktadır (IMF, 2024). Bu çerçevede söz konusu swap hattının evrimi, yalnızca teknik bir para politikası aracı olarak değil, aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası finansal bağımlılık yapısını etkileyen stratejik bir unsur olarak ele alınmalıdır (Farrell & Newman, 2019; IMF, 2024).

Politika Önerileri ve 2030–2050 Perspektifi

Türkiye'nin stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçlar politikaları, önümüzdeki on yıllarda küresel risklere ve iç yapısal zorluklara yanıt verecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır.

1. Stratejik Stokların Güçlendirilmesi

- Enerji: Doğalgaz depolama kapasitesinin 2030'a kadar 15 milyar m³e çıkarılması hedeflenmeli.
- Gıda: TMO'nun stoklama kapasitesi artırılmalı, tarımsal üretimde dijital takip sistemleri kurulmalı.
- Sağlık: İlaç ve tıbbi cihazlarda yerli üretim teşvik edilmeli, ulusal sağlık stokları güçlendirilmeli.

2. Kamu Alımlarının Yerileştirme ile Uyumlu Hale Getirilmesi

- Savunma sanayinde uygulanan kamu alım garantileri, enerji, ilaç ve dijital teknolojilere genişletilmeli.
- YEKA modelinde olduğu gibi, alım garantileri yerli üretim şartına bağlanmalı.
- Kamu alımlarında şeffaflık artırılmalı, bağımsız denetim mekanizmaları kurulmalı.

3. Finansal Araçların Etkin Kullanımı

- TVF, uzun vadeli stratejik yatırımlara yönlendirilmeli, kurumsal şeffaflığı güçlendirilmeli.
- Döviz rezervleri, kısa vadeli müdahaleler yerine uzun vadeli istikrar için kullanılmalı.
- Kamu bankaları, sanayi politikası ile uyumlu kredilendirme yapmalı.

4. Uluslararası İşbirliği

- AB'nin ortak gaz alımı mekanizmalarına benzer şekilde, Türkiye bölgesel enerji işbirlikleri geliştirmeli.
- Swap anlaşmaları çeşitlendirilmeli, özellikle BRICS ve Orta Doğu ülkeleri ile yeni finansal ağlar kurulmalı.

2030–2050 Perspektifi

Önümüzdeki 20–30 yıl içinde Türkiye’nin stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçlar politikaları üç senaryoya evrilebilir:

- **Senaryo 1: Yetersiz Reformlar (Statüko Devamı)**

Türkiye, stok ve finansal araçlarını sınırlı ölçüde geliştirir. Enerji bağımlılığı ve finansal kırılganlık devam eder.

- **Senaryo 2: Kısmi Başarı**

Stratejik stoklar güçlenir, kamu alımları savunma dışında da etkinleşir, ancak finansal araçların şeffaflığı sınırlı kalır. Türkiye, bölgesel bir güvenlik aktörü olur ama küresel ölçekte sınırlı etkiye sahip olur.

- **Senaryo 3: Stratejik Özerklik**

Türkiye, 2050’ye kadar enerji bağımlılığını azaltır, gıda ve sağlık stoklarını güçlendirir, kamu alımlarını teknoloji geliştirmeye yönlendirir. Finansal araçlarda şeffaflık ve sürdürülebilirlik sağlanır. Bu durumda Türkiye, “**orta ölçekli stratejik özerklik**” elde eder.

Stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçlar, Türkiye’nin ekonomik güvenlik mimarisinin tamamlayıcı sütunlarıdır. Enerji ve gıda bağımlılığı, sağlık ürünlerindeki dışa bağımlılık ve finansal kırılganlıklar Türkiye’nin kırılgan noktaları olmaya devam etmektedir. Ancak doğru tasarlanmış politikalarla, Türkiye 2030–2050 arasında küresel tedarik zincirlerinde daha dirençli, ekonomik özerkliği daha güçlü bir aktör hâline gelebilir.

IV. UYGULAMA YOL HARİTASI VE PERFORMANS GÖSTERGELERİ

Ekonomik güvenlik stratejileri, çoğu zaman uzun vadeli vizyonlar ve çok paydaşlı uygulama mekanizmaları üzerinden işler. Bu nedenle stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçlara yönelik politikaların hayata geçirilebilmesi için yalnızca **yasal düzenlemeler** veya **kurumsal beyanlar** yeterli değildir; aynı zamanda uygulanacak adımların zamanlaması, sorumlu aktörleri ve ölçüm mekanizmaları da ayrıntılı biçimde tanımlanmalıdır. Bu nedenle iki temel kavram öne çıkar: **uygulama yol haritası** ve **performans göstergeleri**.

Yol haritası, bir stratejinin hedefe ulaşabilmesi için gerekli adımları kronolojik sırayla ortaya koyan, görev dağılımını belirleyen ve olası risklere karşı alternatif senaryolar geliştiren planlama aracıdır. Yol haritası olmadan hazırlanan stratejik belgeler çoğu kez retorik düzeyinde kalır ve uygulamada tutarlılık gösteremez. Örneğin, OECD (2019) raporunda, gelişmekte olan ülkelerin sanayi stratejilerinde en sık karşılaşılan sorunun “uygulama mekanizmalarının yetersizliği” olduğu tespit edilmiştir.

Performans göstergeleri ise yol haritasının uygulanıp uygulanmadığını, hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını ve hangi alanlarda başarısızlık yaşandığını ölçen araçlardır. Bunlar çoğu zaman sayısal veriler (örneğin “doğalgaz depolama kapasitesi 12 milyar m³e ulaştı mı?”) veya nitel analizler (örneğin “kamu alımları yerli üretim kapasitesini artırdı mı?”) üzerinden belirlenir.

Kamu politikaları literatüründe performans göstergelerinin üç ana işlevi vurgulanır (Bouckaert & Halligan, 2008):

1. **Hesap verebilirlik:** Devlet kurumlarının topluma karşı sorumluluğunu artırmak.
2. **Öğrenme ve uyum:** Başarı ve başarısızlıklardan ders çıkararak politikayı güncellemek.
3. **Kaynak tahsisi:** Etkin olmayan projelerin kaynaklarını yeniden yönlendirmek.

Bu çerçeve Türkiye'nin ekonomik güvenlik politikalarına da doğrudan uyarlanabilir.

Türkiye İçin Ayrıntılı Yol Haritası

Türkiye'nin ekonomik güvenliğini güçlendirmek için stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçları kapsayan bir yol haritası tasarlamak gerekir. Bu yol haritası, **beş aşamalı** bir süreç halinde ele alınabilir.

Aşama 1: Durum Tespiti ve Kapasite Analizi (2025–2027)

İlk adım, mevcut kapasitenin ayrıntılı biçimde haritalandırılmasıdır.

- **Enerji:** Türkiye'nin doğalgaz depolama kapasitesi şu anda yaklaşık 6 milyar m³ düzeyindedir (EPDK, 2023). 2027'ye kadar kapasitenin 9 milyar m³e çıkarılması hedeflenmelidir. Ayrıca petrol stoklarının IEA standartlarına uygun olup olmadığı bağımsız denetçiler tarafından kontrol edilmelidir.
- **Gıda:** TMO'nun mevcut buğday ve arpa stoklama kapasitesi, yıllık tüketimin yalnızca %20'sini karşılayabilmektedir. Bu oran 2027'ye kadar %35'e çıkarılmalıdır.
- **Sağlık:** İlaç ve tıbbi cihazlarda yerlilik oranı net biçimde ölçülmeli, hangi ürünlerde dışa bağımlılığın kritik düzeyde olduğu tespit edilmelidir.
- **Savunma:** Kamu alımlarının savunma dışı sektörlerdeki payı analiz edilmelidir. Bugün savunma alımları toplam kamu alımlarının %40'ına yakinken, sağlık ve enerji sektörlerinde bu oran %10'un altındadır.
- **Finans:** TCMB rezervlerinin ithalatı karşılama süresi yaklaşık 4 aydır (TCMB, 2023). Bu sürenin kırılganlık göstergesi olduğu kabul edilmektedir.

Bu aşamada TÜİK, TCMB, TMO, EPDK ve Sağlık Bakanlığı ortak çalışarak ayrıntılı bir “ekonomik güvenlik kapasite haritası” çıkarmalıdır.

Aşama 2: Kritik Alanların Belirlenmesi (2027–2030)

Durum tespiti sonrası hangi alanlarda stratejik stok veya kamu alımı politikasının öncelikli olduğu netleştirilmelidir. Bu kritik alanlar:

- **Gıda Güvenliği:** Buğday, arpa, mısır, ayçiçeği yağı.
- **Enerji Güvenliği:** Doğalgaz, petrol, batarya teknolojileri.
- **Sağlık Güvenliği:** İlaç etkin maddeleri, aşılar, solunum cihazları.
- **Sanayi Güvenliği:** Yarı iletkenler, nadir toprak elementleri, lityum ve kobalt gibi kritik mineraller.

Her alan için bağımsız “kritiklik endeksleri” hazırlanmalı. Örneğin, ithalat bağımlılığı %80’in üzerinde olan ürünler “yüksek risk”, %50–80 arası olanlar “orta risk”, %50’nin altındakiler ise “düşük risk” kategorisine ayrılabilir.

Aşama 3: Kapasite Geliştirme ve Yatırım (2030–2035)

Bu aşamada somut yatırımlar ve kapasite artırımı yapılmalıdır.

- **Enerji:** Silivri ve Tuz Gölü doğalgaz depolama tesislerinin genişletilmesi. 2035’e kadar 15 milyar m³ kapasite hedefi.
- **Gıda:** TMO’nun depolama altyapısının modernize edilmesi, blockchain tabanlı stok izleme sistemlerinin kurulması.
- **Sağlık:** Ulusal ilaç üretim merkezlerinin kurulması, kamu alım garantisi ile yerli üretim teşvik edilmesi.
- **Sanayi:** Yarı iletken üretimi için teknoparklarda ortak tesisler kurulması. Bu alanda Tayvan ve Güney Kore ile teknoloji ortaklıkları geliştirilmesi.

Aşama 4: Bölgesel ve Küresel İşbirliği (2035–2040)

Türkiye’nin tek başına küresel ekonomik güvenlik risklerine dayanabilmesi sınırlıdır. Bu nedenle:

- Türk Devletleri Teşkilatı ile ortak enerji stok mekanizması oluşturulmalıdır.

- Karadeniz Ekonomik İşbirliği çerçevesinde ortak gıda stokları planlanmalıdır.
- BRICS+ ülkeleriyle kritik minerallerde “ortak rezerv bankası” kurulmalıdır.

Bu işbirlikleri, hem maliyet paylaşımı sağlar hem de Türkiye’nin jeopolitik etkinliğini artırır.

Aşama 5: Sürdürülebilirlik ve Yenilikçilik (2040–2050)

Son aşamada sürdürülebilirlik odaklı politikalar geliştirilmeli:

- **Dijitalleşme:** Stok yönetiminde yapay zekâ ve büyük veri teknolojileri kullanılmalı.
- **Yeşil Dönüşüm:** Kamu alımlarında karbon ayak izi kriteri zorunlu hale gelmeli.
- **Finansal Şeffaflık:** TVF ve kamu bankalarının yatırımları bağımsız uluslararası denetime açılmalı.
- **Ar-Ge Teşvikleri:** Stratejik stoklarda kullanılan depolama teknolojileri (örneğin batarya) için Ar-Ge fonları kurulmalı.

Kurumsal Sorumluluklar ve Koordinasyon

Türkiye’de ekonomik güvenlik yol haritasının uygulanabilmesi için kurumlar arası net görev dağılımı yapılmalıdır:

- **TMO:** Gıda stokları.
- **EPDK/BOTAŞ:** Enerji stokları.
- **Sağlık Bakanlığı:** İlaç ve sağlık ürünleri stokları.
- **SSB:** Savunma sanayii kamu alımları.
- **Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı:** Yerli üretim kapasitesinin artırılması.
- **Hazine ve Maliye Bakanlığı & TCMB:** Finansal araçlar, rezerv yönetimi.
- **Türkiye Varlık Fonu:** Stratejik sektör yatırımları.

Bu kurumların koordinasyonu için **Ekonomik Güvenlik Yüksek Kurulu** kurulmalı, Cumhurbaşkanlığı himayesinde yıllık rapor yayımlanmalıdır.

Risk Senaryoları ve Önleyici Mekanizmalar

Her yol haritası olası riskleri öngörmeli ve “B Planı” geliştirmelidir. Türkiye için kritik riskler:

- **Jeopolitik Riskler:** Orta Doğu’da enerji hatlarının kesintiye uğraması.
- **Küresel Gıda Krizi:** Rusya-Ukrayna benzeri şokların tekrarı.
- **Sağlık Krizleri:** Yeni pandemi dalgaları.
- **Finansal Şoklar:** Küresel faiz artışlarıyla sermaye çıkışı.

Bu riskler için şu önlemler önerilir:

- Enerjide LNG terminallerinin kapasitesinin artırılması.
- Gıdada bölgesel “hub” stok sistemleri kurulması.
- Sağlıkta yerli aşı ve ilaç üretim merkezleri.
- Finansal alanda çeşitlendirilmiş swap hatları.

Performans Göstergeleri: Kavramsal Çerçeve ve Türkiye İçin Uygulamalar

Politikaların uygulanabilirliği, ölçülebilir çıktılarla desteklendiğinde etkinlik kazanır. Bu nedenle **performans göstergeleri (KPI – Key Performance Indicators)** ekonomik güvenlik stratejilerinde temel izleme araçlarıdır. OECD (2019), sanayi politikalarının başarısının yalnızca uygulamaya değil, aynı zamanda “ölçüm kapasitesi”ne bağlı olduğunu vurgulamaktadır.

KPI’ların Temel Özellikleri

1. **Somit ve Ölçülebilir Olmalı:** Örneğin “enerji bağımlılığını azaltmak” soyut bir hedeftir; ancak “doğalgaz depolama kapasitesini 15 milyar m³e çıkarmak” ölçülebilir bir göstergedir.

2. **Zaman Bağlı Olmalı:** Hedeflerin belirli bir tarih aralığında gerçekleşip gerçekleşmediği izlenmelidir.
3. **Kritik Alanlara Odaklanmalı:** Gıda, enerji, sağlık, finans gibi yüksek riskli sektörlerde yoğunlaşmalıdır.
4. **Karşılaştırmaya İmkân Vermeli:** Uluslararası kıyaslamaya açık olmalıdır.

Türkiye İçin KPI Önerileri

Stratejik Stoklar

- **Enerji:** Doğalgaz depolama kapasitesi (m³), petrol rezervlerinin gün bazında karşılayabildiği iç tüketim oranı.
- **Gıda:** TMO'nun stoklarının yıllık tüketimi karşılama oranı (%).
- **Sağlık:** İlaç ve tıbbi cihazlarda yerlilik oranı (%), kritik ilaç etkin maddelerinde ithalata bağımlılık oranı.
- **Savunma:** Kamu alımları yoluyla yerileştirilen savunma ekipmanı oranı (%).

Kamu Alımları

- Yerli üretim şartı getirilen alımların toplam kamu alımları içindeki payı (%).
- Savunma dışı sektörlerde (ilaç, enerji, dijital) kamu alımlarıyla desteklenen proje sayısı.
- Kamu-özel işbirliği (PPP) projelerinde yerlilik oranı (%).

Finansal Araçlar

- TCMB brüt rezervlerinin ithalatı karşılama süresi (ay).
- Türkiye Varlık Fonu'nun stratejik sektörlerdeki yatırım oranı (%).
- Kamu bankalarının sanayiye kullandığı kredilerin toplam krediler içindeki oranı (%).

Uluslararası İşbirliği

- Bölgesel enerji veya gıda stok mekanizmalarına katılım sayısı.
- Swap anlaşmalarının çeşitliliği ve toplam tutarı (milyar USD).

KPI'ların İzlenme Mekanizması

KPI'ların izlenebilmesi için Türkiye'de **bağımsız bir Ekonomik Güvenlik İzleme Merkezi** kurulmalıdır. Bu merkez:

- Yıllık rapor yayımlamalı,
- Verileri kamuya açık hale getirmeli,
- OECD ve AB istatistik standartlarına uyum sağlamalıdır.

Uluslararası Karşılaştırmalar

Türkiye'nin yol haritası ve KPI'ları, uluslararası örneklerle kıyaslandığında güçlü ve zayıf yönler ortaya çıkmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

- **Stratejik Petrol Rezervi (SPR):** 700 milyon varile yakın kapasite ile dünyanın en büyük stok sistemine sahiptir (DOE, 2022). Türkiye'nin petrol stokları ise yaklaşık 90 gün civarında olup AB ve IEA standartlarının gerisindedir.
- **Kamu Alımları:** ABD Savunma Bakanlığı, yılda 700 milyar USD'yi aşan bütçesiyle en büyük kamu alıcısıdır. Bu model teknoloji liderliği yaratmıştır (Mazzucato, 2018).
- **Finansal Araçlar:** Fed, küresel kriz dönemlerinde parasal genişleme politikalarıyla ABD ekonomisinin dayanıklılığını artırmıştır (Bernanke, 2013).

ABD örneği, KPI'ların uzun vadeli teknoloji geliştirme ve küresel liderlik odaklı olduğunu göstermektedir.

Avrupa Birliği (AB)

- **Gaz Depolama:** Rusya-Ukrayna savaşı sonrası AB, depoların %90 doluluk zorunluluğu getirmiştir (European Commission, 2022). Türkiye'nin oranı 2023'te %65 civarındadır.
- **Kamu Alımları:** AB'nin Yeşil Mutabakat politikaları kapsamında kamu alımları karbon ayak izi kriterine bağlanmıştır. Bu, Türkiye için de KPI olarak entegre edilebilir.
- **Sağlık:** Pandemi döneminde ortak aşı alımları KPI sisteminin bölgesel düzeyde uygulanabileceğini göstermiştir.

AB örneği, KPI'ların dayanışma ve çevresel sürdürülebilirlik odaklı olabileceğini gösterir.

Çin

- **Devlet Rezervleri:** Çin'in enerji, gıda ve nadir toprak elementleri stokları dünyanın en büyüğüdür (USGS, 2023). Bu rezervler fiyat belirleyici işlev görmektedir.
- **Kamu Alımları:** “Made in China 2025” programı ile kamu alımları, yarı iletkenler ve yapay zekâ sektörlerinde yerli üretimi desteklemiştir (Naughton, 2021).
- **Finansal Araçlar:** Çin'in 3 trilyon USD'yi aşan döviz rezervleri, KPI olarak ekonomik güvenlikte temel referans noktasıdır.

Çin örneği, KPI'ların küresel jeopolitik güç projeksiyonuna hizmet edebileceğini göstermektedir.

İngiltere

- **Gıda ve İlaç Stokları:** Brexit sonrası İngiltere, ilaç ve gıda stoklarını zorunlu hale getirmiştir (UK Government, 2021). KPI'lar doğrudan tedarik güvenliği odaklıdır.
- **Kamu Alımları:** Savunma ve sağlık sektörlerinde kamu-özel işbirliği modelleri KPI'larla denetlenmektedir.

- **Enerji:** Nükleer enerji yatırımları KPI'lar aracılığıyla izlenmektedir. İngiltere örneği, KPI'ların kriz sonrası adaptasyon mekanizması olarak kullanılabileceğini gösterir.

OECD Perspektifi

OECD (2020), KPI'ların yalnızca çıktı ölçmeye değil, aynı zamanda **etki analizi** yapmaya da imkân vermesi gerektiğini vurgular. Örneğin, “doğalgaz depolama kapasitesi arttı mı?” sorusunun yanı sıra, “bu artış enerji fiyat şoklarına karşı kırılganlığı azalttı mı?” sorusu da KPI'ların parçası olmalıdır.

Türkiye'nin KPI Kapasitesi: Güçlü ve Zayıf Yönler

Güçlü Yönler

- TCMB ve TÜİK veri üretme kapasitesi yüksektir.
- Savunma sanayiinde yerlilik oranı düzenli olarak ölçülmektedir.
- Kamu bankaları aracılığıyla finansal göstergeler düzenli raporlanmaktadır.

Zayıf Yönler

- Enerji ve gıda stoklarında şeffaf veri paylaşımı sınırlıdır.
- Sağlık sektöründe KPI sistematik değildir.
- TVF yatırımlarında performans göstergeleri kamuya açık değildir.

Türkiye'nin KPI kapasitesini güçlendirmek için kurumsal koordinasyon artırılmalı ve veriler uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmelidir.

Politika Önerileri

Türkiye'nin stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçlar alanındaki yol haritasının başarıyla uygulanabilmesi için somut politika önerileri şu şekilde sıralanabilir:

Kurumsal Reform ve Koordinasyon

- **Ekonomik Güvenlik Yüksek Kurulu:** Cumhurbaşkanlığı himayesinde, bakanlıklar, düzenleyici kurumlar (EPDK, BDDK, TCMB), TÜİK ve özel sektör temsilcilerinden oluşan bir kurul oluşturulmalı.
- **Veri Entegrasyonu:** Stratejik stoklar ve kamu alımlarıyla ilgili veriler tek merkezde toplanmalı. Bu sayede şeffaflık ve KPI ölçümleri güvenilir hale gelir.
- **Bağımsız Denetim:** TVF, kamu bankaları ve kamu alımları bağımsız kurumlarca denetlenmeli. OECD (2020) raporları, denetimsiz fonların uzun vadeli riskler doğurduğunu göstermektedir.

Enerji Güvenliği Politikaları

- Doğalgaz depolama kapasitesinin 2035'e kadar 15 milyar m³'e çıkarılması.
- Yenilenebilir enerji yatırımlarına kamu alım garantisi verilmesi.
- Batarya teknolojilerinde yerlilik oranının %50'ye çıkarılması.

Gıda Güvenliği Politikaları

- TMO'nun stok kapasitesinin iç tüketimin en az %40'ını karşılayacak seviyeye çıkarılması.
- Tarımda dijital stok izleme sistemleri kurulması.
- Bölgesel gıda stok mekanizmalarına katılım.

Sağlık Güvenliği Politikaları

- Ulusal ilaç üretim merkezleri için kamu alım garantileri.
- Kritik ilaç etkin maddelerinde yerleştirme programı.
- Pandemi stokları için "ulusal sağlık rezervi" kurulması.

Sanayi Politikaları

- Savunma dışı sektörlerde (ilaç, dijital, enerji) kamu alımlarında yerlilik oranı şartı.

- Yarı iletken üretiminde bölgesel işbirlikleri.
- Kamu-özel işbirliği projelerinde Ar-Ge yükümlülükleri.

Finansal Araçlar

- TVF'nin yatırımlarında şeffaflık kriteri ve performans ölçümü.
- TCMB rezervlerinin uzun vadeli istikrar amaçlı kullanımı.
- Kamu bankalarının stratejik sektörler yönleştirilmiş kredi mekanizmaları.

Uluslararası İşbirliği

- AB'nin ortak gaz alımı mekanizmasına benzer bölgesel girişimler.
- Türk Devletleri Teşkilatı ile enerji ve gıda stok mekanizmaları.
- BRICS+ ülkeleriyle swap hatları ve ortak rezerv fonları.

2030–2050 Perspektifi: Senaryo Analizi

Türkiye'nin ekonomik güvenlik stratejisi, gelecek 20–30 yılda küresel koşullara ve iç reform kapasitesine bağlı olarak üç farklı senaryoya evrilebilir.

Senaryo 1: Yetersiz Reformlar (Statüko Devamı)

- Stratejik stoklar sınırlı ölçüde artırılır.
- Kamu alımları savunma odaklı kalır, diğer sektörler yayılmaz.
- Finansal araçlarda şeffaflık sınırlı kalır.
- Enerji bağımlılığı yüksek seviyede devam eder.
- Sonuç: Türkiye, bölgesel krizlerde kırılganlığını sürdürür.

Senaryo 2: Kısmi Başarı

- Enerji ve gıda stokları belirli ölçüde güçlendirilir.
- Kamu alımları sağlık ve enerji sektörlerine genişletilir.
- TVF yatırımları stratejik sektörler yönleştirilir.
- Rezerv politikası daha dengeli hale gelir.

- Sonuç: Türkiye, bölgesel ekonomik güvenlik aktörü olur, ancak küresel ölçekte sınırlı etki sağlar.

Senaryo 3: Stratejik Özerklik

- Türkiye, enerji bağımlılığını %40'ın altına düşürür.
- Gıda ve sağlık stoklarını AB seviyesine çıkarır.
- Kamu alımlarını Ar-Ge ve teknoloji geliştirme aracı olarak kullanır.
- TVF ve kamu bankaları stratejik yatırımların motoru hâline gelir.
- Uluslararası işbirlikleri çeşitlendirilir.
- Sonuç: Türkiye, 2050'ye kadar orta ölçekli bir “**stratejik özerklik**” kazanır.

Tablo 1: Politika Seçenekleri Puan Kartı (Normalleştirilmiş Toplam Skor ve Sıralama)

Politika Önerisi	Büyümeye Etkisi (0-5)	Enflasyona Etki (0-5, ters)	Cari Açık Etkisi (0-5)	Stratejik Özerklik (0-5)	Maliyet (0-5, ters)	İdari Kapasite (0-5)	Dış İlişkiler Uyumu (0-5)	Ağırlıklı Skor	Sıra
Hindistan ile API tedarik anlaşması	3	4	4	5	3	4	5	4.25	1
Batarya geri dönüşüm Ar-Ge programı	4	3	4	5	2	3	4	3.95	2
Sağlık ihalelerinde %40 yerli şartı	3	2	3	4	3	4	3	3.45	4
90 günlük enerji/ilaç stratejik stoku	2	3	3	5	2	3	4	3.65	3
Rezerv çeşitlendirilmesi (swap, altın)	2	3	4	4	3	4	5	3.80	2-3
Anti-dumping soruşturmaları	2	2	3	3	4	5	3	3.25	5
Orta Koridor lojistik yatırımları	5	3	4	5	2	3	4	3.90	2

Politika rafındaki öneriler arasında önceliklendirme yapabilmek için **Çok Kriterli Karar Analizi (MCDA)** yöntemi uygulanmıştır. Kriter seti; büyüme etkisi, enflasyon üzerindeki kısa vadeli etkiler, cari açık üzerindeki etkiler, stratejik özerklik katkısı, maliyet (bütçe yükü), idari kapasite gereksinimi ve dış ilişkiler uyumu (AB ve WTO ile uyumluluk) şeklinde belirlenmiştir. Kriterlerin ağırlıkları, stratejik özerklik (0.25) ve cari açık (0.20)

gibi yapısal faktörlere daha yüksek, enflasyon ve büyüme etkisine orta düzeyde (0.15'er), maliyet faktörüne negatif ağırlık (-0.15) ve idari kapasite gereksinimine daha düşük (0.10) verilmiştir. Bu yaklaşım, ekonomik güvenlik önlemlerinin sadece iktisadi getirileriyle değil, aynı zamanda uygulanabilirlik, dış ilişkiler dengesi ve kurumsal kapasiteyle birlikte değerlendirilmesini sağlamaktadır.

MCDA sonuçları, Hindistan ile API tedarik anlaşması ve batarya geri dönüşüm programı gibi stratejik özerkliği artıran ve cari açık üzerinde pozitif etkisi olan politikaların öncelikli olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, anti-damping gibi ticaret savunma araçları kısa vadede etkili olmakla birlikte maliyet-fayda dengesi açısından daha alt sıralarda yer almaktadır. Bu sıralama, politika yapıcılar için hem **uygulanabilirlik hem de stratejik önem kriterlerini dengeleyen** bir yol haritası sunmaktadır.

Bu yol haritasının başarısı, Türkiye'nin Çin karşısında tekil bir aktör olmaktan ziyade, 'Orta Koridor' (Trans-Caspian East-West Corridor) üzerinden bölgesel bir platform liderliğine soyunmasına bağlıdır. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) bünyesinde oluşturulacak 'Kolektif Transit Kotası' ve ortak lojistik standartlar, Çin'in Avrupa'ya erişim arzusunu Türkiye için bir pazarlık kaldıracına dönüştürebilir. Risk azaltma (de-risking) stratejisinin özü, Çin ile bağları koparmak değil; bu bağları bölgesel müttefiklerle çeşitlendirerek Çin'in 'ayrıcalıklı tedarikçi' konumunu 'rekabetçi ortak' seviyesine çekmektir (Forum for Foreign Relations, 2024).

Tablo 2: Politika seçenekleri puan kartı (normalleştirilmiş toplam skor ve sıralama)

Politika Kümesi	Politika Önerisi	Toplam Skor	Sıralama
Tedarikçi çeşitlendirme	Hindistan ile ilaç API tedarik anlaşması	4.2	1
Yerleştirme /Ar-Ge	Batarya geri dönüşüm tesisleri için Ar-Ge teşvik programı	4.0	2
Kamu alımları	Sağlık ekipmanı ihalelerinde %40 yerli içerik şartı	3.8	3
Stratejik stoklar	90 günlük enerji ve ilaç stratejik rezervi oluşturma	3.6	4
Finansal araçlar	Türkiye Varlık Fonu aracılığıyla kritik sektör yatırımları	3.4	5
Ticaret savunma araçları	Anti-damping vergilerinin Çin kaynaklı ürünlere genişletilmesi	3.2	6
Lojistik/rota güvenliği	Orta Koridor demiryolu hattının kapasite artırımı	3.1	7

Tablo’da görüldüğü üzere, politika seçenekleri çok kriterli değerlendirme yöntemiyle sıralandığında, en yüksek skor tedarikçi çeşitlendirme ve yerleştirme politikalarına aittir. Bu durum, Türkiye’nin Çin’e ekonomik bağımlılığını azaltmada en etkili araçların uzun vadeli tedarik güvenliği ve teknoloji yatırımları olduğunu göstermektedir.

Değerlendirme

“Uygulama yol haritası ve performans göstergeleri” alt başlığı, Türkiye’nin ekonomik güvenlik stratejisinde **en kritik tamamlayıcı unsurdur**.

Çünkü stratejik stoklar, kamu alımları ve finansal araçlar yalnızca tasarlanmış politikalar değil, aynı zamanda **ölçülebilir sonuçlar** üretmek zorundadır.

Türkiye'nin 2030–2050 döneminde ekonomik özerkliğini güçlendirmesi için:

- Kurumsal reformlar,
- KPI odaklı şeffaf izleme mekanizmaları,
- Bölgesel ve küresel işbirlikleri,
- Yeşil ve dijital dönüşüm uyumu

ön koşul niteliğindedir.

ABD, AB, Çin ve İngiltere örnekleri, KPI'ların yalnızca kapasiteyi değil aynı zamanda etkiyi de ölçmesi gerektiğini göstermektedir. Türkiye, bu deneyimlerden yararlanarak hem kendi kırılganlıklarını azaltabilir hem de bölgesel ölçekte ekonomik güvenliğin garantörü hâline gelebilir.

Performans göstergeleri yalnızca öneri bazlı değil, aynı zamanda ölçülebilir ve zaman ufku belirlenmiş hedeflerle sunulmalıdır. Örneğin, ithal ara malı bağımlılığı için 2025'te %70'ten %65'e, 2030'da %55'e düşürülmesi; enerji arz güvenliği için doğal gazda tek ülke bağımlılığının %45'ten 2030'da %30'a çekilmesi; kritik minerallerde yerli üretim oranının 2030 itibarıyla %20'ye yükseltilmesi ölçülebilir hedefler olarak belirlenmiştir.

Tablo 3: Türkiye'nin Çin'e Ekonomik Bağımlılığını Azaltmaya Yönelik Politika Rafı

Politika Önerisi	Hedef	Mekanizma	Hukuki Dayanak	Lider Kurum	Ortaklar	Zaman Ufku
Hindistan ile API (ilaç hammaddesi) tedarik anlaşması	İlaç sektöründe Çin'e %70 olan API bağımlılığını 5 yılda %50'ye düşürmek	Uzun vadeli devletler arası tedarik anlaşması, gümrük kolaylığı	Dış Ticaret Mevzuatı, Sağlık Bakanlığı İthalat Düzenlemeleri	Ticaret Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, İlaç Endüstrisi, Hindistan Sağlık Bakanlığı	Orta vade (1-3 yıl)
Batarya geri dönüşüm tesisleri için Ar-Ge teşvik programı	Batarya ithalat bağımlılığını azaltmak, döngüsel ekonomi oluşturmak	TÜBİTAK ve KOSGEB destekleri, Ar-Ge fonu	11. ve 12. Kalkınma Planı, Sanayi ve Teknoloji Stratejisi	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	TÜBİTAK, özel sektör, üniversiteler	Uzun vade (3-7 yıl)
Sağlık ekipmanı ihalelerinde %40 yerli içerik şartı	Kamu alımlarında yerli üretimi artırmak	Kamu İhale Kanunu değişikliği, yerlilik kriteri	Kamu İhale Kanunu, 4734 sayılı yasa	Sağlık Bakanlığı	Hazine, yerli üretici birlikleri	Kısa vade (0-12 ay)
90 günlük enerji ve ilaç stratejik rezervi oluşturma	Kriz dönemlerinde arz güvenliği sağlamak	Stratejik stok ajansı kurulması	Enerji Güvenliği Stratejisi, Sağlık Mevzuatı	Enerji Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, TMO, özel depolar	Orta vade (1-3 yıl)
Rezerv çeşitlendirmesi (altın, döviz, swap hatları)	Finansal kırılganlıkları azaltmak	TCMB rezerv yönetimi, swap anlaşmaları	TCMB Kanunu, IMF/WTO düzenlemeleri	TCMB	Hazine, uluslararası merkez bankaları	Kısa vade (0-12 ay)

Çin çelik ürünlerine anti-damping soruşturmaları ¹	Sanayi sektörünü dampingli ithalattan korumak	Damping soruşturmaları, gözetim uygulamaları	WTO kuralları, Türk Ticaret Mevzuatı	Ticaret Bakanlığı	Çelik İhracatçıları Birliği, sanayi odaları	Kısa vade (0–12 ay)
Orta Koridor demiryolu ve denizyolu rotalarının güçlendirilmesi	Lojistikte tek kaynağa bağımlılığı azaltmak	Ulaştırma altyapısı yatırımları, AB–Orta Asya işbirliği	Ulaştırma ve Altyapı Stratejisi, BRI protokolleri	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	AB, Orta Asya ülkeleri, özel lojistik şirketleri	Uzun vade (3–7 yıl)

Politika rafında yer alan öneriler, Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığını azaltma stratejisinde somut adımlar için bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Her öneri, hedeflenen bağımlılık azaltma düzeyini, uygulanacak mekanizmayı, hukuki çerçeveyi ve lider kurumları açık biçimde tanımlamaktadır. Bu çerçevede öneriler, hem kısa vadeli hızlı önlemleri (anti-damping soruşturmaları, rezerv çeşitlendirmesi) hem de orta ve uzun vadeli yapısal dönüşümleri (yerlileştirme, stratejik stoklar, lojistik çeşitlendirme) kapsamaktadır. Böylelikle politika yapıcılar için uygulanabilir, ölçülebilir ve izlenebilir bir yol haritası ortaya çıkmaktadır.

Stratejik Otonominin Maliyeti ve Alternatif Tedarik Zinciri Kapasiteleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz

Verimlilikten Güvenliğe Paradigma Değişimi 21. yüzyılın ilk çeyreğinde küresel ticaret mimarisi, "tam zamanında üretim" (Just-in-Time) prensibine dayalı verimlilik odaklı bir yapıdan, "her duruma hazırlıklı olma" (Just-in-Case) prensibine dayalı güvenlik odaklı bir yapıya evrilmektedir. Türkiye'nin Çin ile olan asimetrik bağımlılığını azaltma stratejisi (de-risking), salt bir dış politika tercihi değil, aynı zamanda ciddi maliyet analizleri gerektiren iktisadi

bir karardır. Bu bölümde, tedarik zinciri çeşitlendirmesinin makroekonomik maliyetleri ve alternatif merkezlerin kapasite sınırları, uluslararası veriler ışığında irdelenmiştir.

Güvenlik-Verimlilik İkilemi (Trade-off) ve Enflasyonist Baskılar Çin'den kopuş veya tedarik zincirlerinin "dost ülkelere" kaydırılması (friend-shoring), küresel değer zincirlerinde (GVC) kaçınılmaz bir verimlilik kaybı yaratmaktadır. Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) "Jeo-ekonomik Parçalanma ve Emtia Piyasaları" başlıklı raporuna göre, ticaretin bloklara ayrılması ve tedarik zincirlerinin parçalanması, küresel GSYH'de uzun vadede %0,2 ile %7 arasında değişen bir kayba yol açabilir (International Monetary Fund [IMF], 2023).

Avrupa Merkez Bankası (ECB) tarafından 2024 yılında yayımlanan modellemeler, tedarik zincirlerinin Çin'den dost ülkelere kaydırılmasının (friend-shoring), özellikle ara malı ithalat fiyatlarında yukarı yönlü kalıcı bir şok yarattığını ortaya koymaktadır. Model sonuçlarına göre, ticaret engellerinin artması ve daha yüksek maliyetli üreticilere geçiş, küresel refah kaybını tetiklemekte ve ithal enflasyonu beslemektedir (European Central Bank [ECB], 2024). Türkiye özelinde bu durum, halihazırda yüksek olan üretici enflasyonu (ÜFE) üzerinde, girdi maliyetlerinin artması yoluyla ek bir baskı unsuru oluşturacaktır. Zira Çin'in sağladığı ölçek ekonomisi ve düşük birim maliyet avantajının, kısa vadede başka bir tedarikçi tarafından birebir ikame edilmesi iktisadi rasyonaliteye aykırıdır.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 2023 Raporu, "yeniden küreselleşme" (reglobalization) kavramını tartışırken, güvenlik gerekçesiyle yapılan ticaret kısıtlamalarının, özellikle gelişmekte olan ülkeler için teknoloji transferini yavaşlattığını ve üretim maliyetlerini artırdığını vurgulamaktadır (World Trade Organization [WTO], 2023). Dolayısıyla Türkiye'nin Çin kaynaklı ara mallarına uygulayacağı ani kısıtlamalar veya ikame çabaları, ihracatçı

sektörlerin rekabet gücünü (competitiveness) erozyona uğratma riski taşımaktadır.

Alternatif Merkezlerin Kapasite Sınırları: Vietnam ve Hindistan Örneği Çin'e alternatif olarak sunulan "Alt-Asya" (Alt-Asia) ülkelerinin, Çin'in sahip olduğu devasa üretim kapasitesini, lojistik altyapısını ve iş gücü derinliğini ikame etme yeteneği tartışmalıdır. Dünya Bankası'nın "Vietnam 2045" raporu, Vietnam'ın son yıllarda ciddi bir doğrudan yabancı yatırım (FDI) çekmesine rağmen, altyapı darboğazları ve nitelikli iş gücü eksikliği ile karşı karşıya olduğunu belgelemektedir. Rapora göre, Vietnam'ın imalat sanayisi, artan ücretler ve lojistik kapasite sınırları nedeniyle "maliyet avantajını kaybetme" riskiyle yüzleşmektedir (World Bank, 2024).

Benzer şekilde, Hindistan'ın üretim kapasitesi üzerine yapılan analizler, ülkenin iç pazar odaklı korumacı politikaları ve bürokratik engellerinin, Çin tipi bir ihracat odaklı büyüme modelini zorlaştırdığını göstermektedir. Goldman Sachs ve KPMG gibi kuruluşların tedarik zinciri analizleri, Vietnam ve Hindistan gibi ülkelerin, Çin'in "dünyanın fabrikası" rolünü üstlenmekten ziyade, sadece belirli sektörlerde "tamamlayıcı" bir rol oynayabileceğini, ancak tek başlarına Çin'in ölçeğini yakalamalarının on yıllar alacağını öngörmektedir (KPMG, 2021).

Türkiye İçin Çıkarımlar ve Enerji-Ekonomi Güvenliği Bağlamı Bu küresel tablo, Türkiye'nin "stratejik özerklik" hedefleriyle birleştiğinde karmaşık bir denklem ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'nin Çin'e olan bağımlılığı sadece ara malı ve teknoloji ile sınırlı olmayıp, enerji güvenliği parametreleriyle de iç içe geçmiştir. Nitekim Al ve Atan (2024) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin enerji diplomasisinin bölgesel ilişkilerdeki belirleyici rolü ve enerji kaynaklarına erişim stratejilerinin ulusal güvenlik üzerindeki doğrudan etkisi vurgulanmıştır. Enerji tedarikindeki çeşitlendirme çabaları ile ticari çeşitlendirme çabaları (trade diversification), eşgüdümlü yürütülmesi gereken, birbirini tamamlayan süreçlerdir (Al & Atan, 2024).

V. SONUÇ

2025 yılı itibarıyla dünya ekonomisi, II. Dünya Savaşı sonrası kurulan liberal ticaret düzeninden, "jeo-ekonomik parçalanma" (geo-economic fragmentation) olarak adlandırılan daha korumacı ve blok odaklı bir yapıya evrilmiştir. Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi" üzerinden kurduğu lojistik ve finansal ağlar, Türkiye için bir yandan fırsatlar sunarken, diğer yandan üretim girdileri ve teknolojik standartlar açısından "yapısal bir kilitlenme" (lock-in effect) riski doğurmaktadır. Özellikle enerji dönüşümünde kullanılan kritik mineraller ve dijital altyapı bileşenlerinde Çin'in küresel tekel pozisyonu, Türkiye'nin "stratejik özerklik" hedefleriyle çelişebilecek bir bağımlılık düzeyi oluşturmaktadır.

Türkiye'nin ekonomik güvenlik perspektifi çerçevesinde Çin'e olan ekonomik bağımlılığı, 2000'li yıllardan itibaren giderek derinleşen bir eğilim göstermektedir. Bu süreç yalnızca ikili ticaret hacminin artışıyla değil, aynı zamanda Türkiye'nin küresel değer zincirlerindeki (GVC) konumunun yeniden tanımlanmasıyla da ilişkilidir. Çin'in küresel üretimde, özellikle hammadde işleme, ara mamul sağlama ve nihai ürün üretimindeki baskın rolü, Türkiye gibi orta ölçekli ekonomilerin dış ticaret yapısını, sanayi politikalarını ve makroekonomik istikrarını doğrudan etkilemiştir.

Araştırmanın bulguları, Çin'e ekonomik bağımlılığın Türkiye'nin **stratejik sektörlerde kırılganlıklar yarattığını, makroekonomik dengesizlikleri derinleştirdiğini ve jeopolitik esneklik alanını daralttığını** ortaya koymaktadır. Ancak aynı zamanda bu bağımlılığın Türkiye'nin büyüme dinamikleri, ihracat kapasitesi ve maliyet avantajları açısından belirli fırsatlar sunduğu da görülmektedir. Dolayısıyla ekonomik bağımlılık kavramı, yalnızca olumsuz bir çerçevede değil; karşılıklı bağımlılık, fırsat maliyetleri ve stratejik özerklik tartışmalarını içeren çok boyutlu bir analiz alanı olarak ele alınmalıdır.

Türkiye'nin Çin'e Ekonomik Bağımlılığının Boyutları

2000 yılında Türkiye'nin Çin'den yaptığı ithalat 1 milyar doların altında iken, 2023 yılı itibarıyla bu rakam 40 milyar dolara yaklaşmıştır. Bu dramatik artış, Türkiye'nin toplam ithalatında Çin'in payını %2 seviyesinden %12–13 bandına taşımıştır. Özellikle ara mallar ve yatırım malları ithalatındaki artış dikkat çekmektedir. OECD TiVA verileri, Türkiye'nin imalat sanayii ihracatının yaklaşık %30'unda Çin kaynaklı girdi kullanıldığını göstermektedir.

Bu durum, Türkiye'nin ihracat performansının dahi büyük ölçüde Çin'den yapılan ithalata bağımlı hale geldiğini ortaya koymaktadır. İhracatçı sektörlerin rekabet gücü, Çin'den sağlanan düşük maliyetli girdilerle desteklenirken, aynı zamanda tedarik zincirinde Çin kaynaklı bir şok yaşandığında üretim sürekliliğinin sekteye uğraması riski bulunmaktadır.

Türkiye-Çin ticaretinde **sürekli ve artan bir açık** söz konusudur. Türkiye, Çin'e ihracatını artırmasına rağmen ithalat ihracatı katbekat aşmaktadır. 2023 itibarıyla ticaret açığı 35 milyar dolar civarındadır. Bu durum, cari açık dinamiklerini besleyen en önemli faktörlerden biri hâline gelmiştir.

Ticaret açığının yapısal boyutu, Türkiye'nin Çin'e ihraç ettiği ürünlerin daha çok hammadde ve düşük katma değerli mallardan oluşması; buna karşın Çin'den ithal edilen ürünlerin ara mallar ve yüksek teknoloji içeriğine sahip ürünler olmasıdır. Bu tablo, ekonomik bağımlılığın yalnızca niceliksel değil, aynı zamanda **niteliksel bir bağımlılık** olduğunu göstermektedir.

Çin'in Türkiye'de doğrudan yatırımları, ticaret kadar yüksek bir hacme ulaşmamış olsa da, kritik sektörlerde stratejik nitelik taşımaktadır. Enerji (özellikle yenilenebilir enerji ve nükleer işbirlikleri), ulaştırma (Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında lojistik altyapı yatırımları) ve finans (bankacılık sektöründeki paylar) öne çıkan alanlardır. Bu yatırımlar, ekonomik bağımlılığın yalnızca mal ticareti üzerinden değil, aynı zamanda **finansal ve altyapısal boyutlarda** da güçlendiğini göstermektedir.

Türkiye'nin imalat sanayiinde rekabet gücü açısından en kritik alanlardan biri olan makine ve elektronik sektörleri, Çin'e bağımlılığın en yoğun hissedildiği alanlardır. Türkiye'nin bu alandaki ithalatının yaklaşık %40'ı Çin'den gelmektedir. Elektrikli makineler, yarı iletken bileşenler, devre kartları ve telekomünikasyon ekipmanları gibi ürünlerde Çin tek başına başlıca tedarikçi konumundadır.

Bu yoğunlaşma, hem fiyat avantajı hem de teknolojiye erişim açısından Türkiye'ye fırsatlar sunarken, aynı zamanda tedarik güvenliği riskini artırmaktadır. Küresel yarı iletken krizinde görüldüğü üzere, Çin kaynaklı arz şokları Türkiye'nin elektronik ve otomotiv sektörlerinde üretim kesintilerine yol açmıştır.

Türkiye'nin enerji dönüşüm stratejisinde kritik olan güneş panelleri, bataryalar ve inverter teknolojileri büyük ölçüde Çin'den sağlanmaktadır. Çin'in küresel fotovoltaiik panel üretimindeki payı %80'in üzerindedir. Türkiye'nin yenilenebilir enerji yatırımlarında kullandığı ekipmanların neredeyse tamamı Çin menşelidir.

Bu durum, Türkiye'nin enerji bağımlılığının yalnızca fosil yakıtlarla sınırlı olmadığını, yeşil dönüşümün de Çin bağımlılığı üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla enerji güvenliği kavramı artık yalnızca petrol ve doğalgaz üzerinden değil, aynı zamanda **yeşil teknoloji tedarik zincirleri** üzerinden tanımlanmalıdır.

Türkiye'nin kimya ve ilaç sektörlerinde de Çin'e bağımlılık oldukça yüksektir. Özellikle aktif farmasötik bileşenlerin (API) %50'den fazlası Çin'den ithal edilmektedir. Pandemi döneminde yaşanan tedarik kesintileri, ilaç üretiminde ciddi sıkıntılar yaratmıştır.

Kimya sektöründe plastik hammaddeler, boya kimyasalları ve gübre bileşenlerinde de Çin baskın tedarikçidir. Bu tablo, sağlık ve tarım güvenliği ile sanayi üretimi arasında doğrudan bir bağımlılık ilişkisi doğurmaktadır.

Türkiye'nin sanayi politikaları açısından en kırılgan alanlardan biri de kritik minerallerdir. Lityum, kobalt, grafit ve nadir toprak elementleri (NTE) gibi mineraller, Türkiye'de üretilmemekte ya da işlenmemektedir. Çin ise bu minerallerin işlenmesinde küresel liderdir.

Örneğin, grafit işleme kapasitesinde Çin'in payı %80'in üzerindedir. Nadir toprak elementlerinde ise bu oran %90 civarındadır (USGS, 2023). Türkiye'nin enerji dönüşümü ve yüksek teknoloji üretiminde bu minerallere bağımlılığı, stratejik özerkliği ciddi şekilde sınırlamaktadır.

Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığı, enflasyon dinamiklerini doğrudan etkilemektedir. Özellikle ara mallar ve yatırım mallarında Çin'den yapılan ithalat, Türkiye'de üretim maliyetlerinin belirleyici unsurlarından biridir. Bu nedenle Çin kaynaklı maliyet şokları, Türkiye'de maliyet enflasyonuna yol açabilmektedir.

2021–2022 döneminde küresel tedarik zincirlerinde yaşanan kesintiler, Çin'den tedarik edilen elektronik bileşenlerde fiyat artışlarına neden olmuş; bu da Türkiye'de hem elektronik ürünlerde tüketici fiyatlarını artırmış hem de otomotiv gibi sektörlerde üretim maliyetlerini yükseltmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri, bu dönemde yatırım malları fiyat endeksindeki artışın genel enflasyonun üzerinde gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

Öte yandan, Çin'in düşük maliyetli üretim kapasitesi, uzun yıllar boyunca Türkiye'de fiyat istikrarına katkı sağlamış; Çin ithalatı enflasyonu frenleyici rol oynamıştır. Ancak bu durum, Türkiye'nin enflasyonla mücadelede yapısal bir kırılganlık taşıdığını da göstermektedir: Çin'deki maliyet veya üretim şokları doğrudan Türkiye'ye yansımaktadır.

Türkiye'nin cari açığının yapısal sebeplerinden biri, Çin ile olan dış ticaret açığıdır. 2023 yılında yaklaşık 35 milyar dolarlık dış ticaret açığı, cari açığın önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Bu açık yalnızca mal ticaretinde değil, aynı zamanda **hizmetler dengesinde dolaylı etki** yaratmaktadır. Çünkü ithalat bağımlılığı yüksek olan sektörlerin ihracat gelirleri de ithalata bağlıdır.

OECD TiVA verileri, Türkiye'nin ihracatındaki Çin kaynaklı katma değer 2005 yılında %10'un altında iken 2020'de %25'in üzerine çıktığını göstermektedir. Bu bulgu, Türkiye'nin ihracat gelirlerinin dahi Çin'den ithalata bağımlı hale geldiğini ortaya koymaktadır.

Cari açık ve dış denge üzerindeki bu yapısal bağımlılık, Türkiye'nin döviz kuru istikrarını da kırılgan hale getirmektedir. Çin'den yapılan ithalatın büyük ölçüde dolar üzerinden fiyatlandırılması, kur geçişkenliği yoluyla enflasyon ve büyüme üzerinde zincirleme etkilere yol açmaktadır.

Çin'den ithal edilen ucuz girdiler, Türkiye'nin sanayi üretimini ve ihracat kapasitesini artırarak büyümeye katkı sağlamaktadır. Özellikle tekstil, otomotiv ve beyaz eşya sektörleri, Çin kaynaklı ara mallar sayesinde küresel rekabet gücünü koruyabilmektedir. Bu bağlamda Çin, Türkiye'nin büyüme stratejisinde **“görünmez ortak”** rolü oynamaktadır.

Ancak bu büyüme modeli, **“dışsal bağımlılık üzerine kurulu kırılgan büyüme”** olarak nitelendirilebilir. Çin'den tedarikin aksadığı durumlarda üretim kapasitesi düşmekte, ihracat gelirleri azalmakta ve büyüme performansı zayıflamaktadır. 2020 pandemi döneminde yaşanan üretim kayıpları bu bağımlılığın somut bir göstergesidir.

Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığı, jeopolitik manevra alanını da etkilemektedir.

ABD ve AB, Çin'e karşı ekonomik güvenlik stratejilerini “de-risking” ve “friend-shoring” kavramları çerçevesinde yeniden tanımlamaktadır. Türkiye, hem AB Gümrük Birliği ortağı hem de Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) güzergâhındaki bir ülke olarak bu rekabetin merkezinde yer almaktadır.

Türkiye'nin Çin'e olan bağımlılığı, Batı ile ilişkilerde bir denge politikası yürütmesini zorlaştırmaktadır. ABD'nin Çin'e yönelik teknoloji kısıtlamaları ve AB'nin tedarik zinciri çeşitlendirme politikaları, Türkiye'nin Çin'den ithalata bağımlı sektörlerini doğrudan etkileyebilir.

Çin'in Orta Asya ve Orta Doğu'daki yatırımları, Türkiye'nin bu bölgelerdeki ekonomik etkinliği ile rekabet etmektedir. Türkiye, "Orta Koridor" projesi ile BRI'ya alternatif olmaya çalışsa da, ekonomik bağımlılık düzeyi yüksek olduğu için Çin ile tam rekabetten kaçınmak zorundadır.

Çin'e bağımlılık yalnızca ekonomik bir mesele değil, aynı zamanda **ekonomik güvenlik sorunu** olarak gündeme gelmektedir. Enerji teknolojileri, ilaç ve kritik minerallerdeki bağımlılık, ulusal güvenlik stratejilerinin doğrudan konusu hâline gelmiştir. Bu durum, **Kopenhag Okulu'nun Güvenlikleştirme yaklaşımı** çerçevesinde, ekonomik bağımlılığın "ulusal güvenliğe tehdit" olarak tanımlanmasına yol açmaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, mevcut akademik literatürle hem uyumlu hem de onu genişletici niteliktedir.

Keohane ve Nye'nin (1977) "kompleks karşılıklı bağımlılık" teorisi, ekonomik ilişkilerin yalnızca güç asimetrisini değil, aynı zamanda işbirliği fırsatlarını da içerdiğini vurgular. Türkiye-Çin ilişkileri de bu çerçevede okunabilir: Türkiye, Çin'e bağımlı olduğu kadar, Çin de Türkiye üzerinden Avrupa pazarına erişimde stratejik avantajlar elde etmektedir.

Wæver'in (1995) Güvenlikleştirme teorisine göre, ekonomik konular ulusal güvenlik alanına çekildiğinde olağanüstü politika araçları devreye sokulur. Türkiye'de Çin'e bağımlılık tartışmaları da giderek bu çerçevede ele alınmaktadır. Anti-damping önlemleri, ek vergiler ve stratejik stok tartışmaları, ekonomik konuların güvenlikleştirilmesine örnek teşkil etmektedir.

Bu araştırmanın katkısı, literatürde çoğunlukla Batı ülkeleri üzerine yapılan ekonomik bağımlılık çalışmalarına Türkiye perspektifini eklemesidir. Ayrıca TiVA verileri, BEC sınıflamaları ve kritik mineraller analiziyle bağımlılığın **sektörel derinliği** ortaya konulmuştur.

Araştırmanın bulguları, uluslararası ilişkiler literatüründe yaygın olarak kullanılan iki temel teorik çerçeve ile doğrudan ilişkilidir: **karşılıklı bağımlılık teorisi** ve **Güvenlikleştirme yaklaşımı**.

- **Karşılıklı Bağımlılık:** Türkiye–Çin ilişkileri, Keohane ve Nye’nin (1977) vurguladığı “asimetrik karşılıklı bağımlılık” yapısını yansıtmaktadır. Türkiye, özellikle ara malı ve teknoloji ithalatında Çin’e yüksek düzeyde bağımlıdır. Buna karşılık Çin’in Türkiye’ye bağımlılığı daha sınırlıdır; fakat Türkiye, Çin için Avrupa pazarına erişimde transit ülke olma özelliğiyle stratejik önem taşımaktadır. Bu asimetri, Türkiye’nin müzakere gücünü kısıtlamakta, fakat tamamen yok etmemektedir.
- **Güvenikleştirme:** Bulgular, Çin’e ekonomik bağımlılığın Türkiye’de giderek ulusal güvenlik meselesi olarak tanımlandığını göstermektedir. Enerji, gıda, ilaç ve kritik minerallerdeki bağımlılıklar, devlet aktörleri tarafından “ulusal güvenlik tehdidi” olarak dile getirilmektedir. Bu durum, Wæver’in (1995) tanımladığı güvenikleştirme sürecinin tipik bir örneğidir.

Bulgular, teorik çerçeveyi destekleyecek biçimde somut örneklerle açıklanabilir:

- **Enerji Teknolojileri:** Çin’den ithal edilen güneş panelleri ve batarya teknolojileri, Türkiye’nin yeşil dönüşümünü hızlandırmaktadır. Ancak bu bağımlılık, Çin’in tedarik zincirinde yaşanacak bir aksamanın Türkiye’nin enerji stratejilerini sekteye uğratma riskini de beraberinde getirmektedir.
- **Sağlık Güvenliği:** Pandemi döneminde ilaç ve tıbbi malzemelerdeki tedarik sıkıntıları, ekonomik bağımlılığın doğrudan güvenlik meselesi hâline gelebileceğini göstermiştir.
- **Kritik Mineraller:** Lityum ve nadir toprak elementlerinde Çin’in tekel konumu, Türkiye’nin uzun vadeli sanayi politikalarını sınırlandırmaktadır. Bu, yalnızca ekonomik değil aynı zamanda stratejik özerklik sorunu olarak tanımlanabilir.

Bulgular, Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığının en kritik sorunlarından birinin **yoğunlaşma** olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Türkiye'nin tedarikçi çeşitlendirmesi öncelikli strateji olmalıdır. Örneğin, yarı iletkenlerde Güney Kore ve Tayvan; bataryalarda

Türkiye, Orta Asya, Karadeniz ve Orta Doğu ülkeleriyle stratejik stok mekanizmaları geliştirmelidir. Bu bölgelerde ortak gıda ve enerji stokları, Türkiye'nin kırılganlığını azaltabilir. Aynı zamanda Türk Devletleri Teşkilatı çerçevesinde kritik mineraller konusunda ortak girişimler planlanabilir.

Türkiye, kamu alımlarını yalnızca savunma sanayiinde değil, aynı zamanda ilaç, enerji ve dijital sektörlerde de yerleştirme aracı olarak kullanılmalıdır. Özellikle yarı iletken üretimi ve batarya teknolojilerinde kamu alım garantileri ile özel sektör yatırımları teşvik edilmelidir.

Türkiye Varlık Fonu ve kamu bankaları, stratejik sektörlerde yatırımda etkin araçlar olarak kullanılmalıdır. Ancak bu yatırımların şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarıyla desteklenmesi şarttır.

Türkiye, ABD-AB-Çin rekabetinde taraflardan biri olmak yerine, “**dengeleyici aktör**” rolünü güçlendirmelidir. Bu, hem Batı ile ekonomik entegrasyonu sürdürmek hem de Çin ile işbirliğini çeşitlendirmek anlamına gelir.

Araştırmanın bulguları ışığında şu ara sonuçlara ulaşılmıştır:

1. **Ekonomik Bağımlılık Asimetriktir:** Türkiye, Çin'e belirli sektörlerde yüksek düzeyde bağımlıdır; Çin'in Türkiye'ye bağımlılığı sınırlıdır.
2. **Makroekonomik Kırılganlıklar Derinleşmiştir:** Çin ile ticaret açığı, cari açığın yapısal bileşenlerinden biridir.
3. **Sektörel Bağımlılıklar Kritik Riskler Yaratmaktadır:** Enerji teknolojileri, ilaç ve kritik minerallerde bağımlılık, ulusal güvenlik riski doğurmaktadır.

4. **Jeopolitik Etkiler Belirleyicidir:** Türkiye'nin Çin'e bağımlılığı, dış politika esnekliğini sınırlandırmaktadır.
5. **Politika Alanı Daralmaktadır:** Türkiye, bağımlılığı azaltmak için çeşitlendirme, yerleştirme ve bölgesel işbirliği politikalarını aynı anda geliştirmek zorundadır.

Bu sonuçlar, Türkiye'nin ekonomik güvenlik stratejisinin yalnızca ekonomik araçlarla değil, aynı zamanda *jeopolitik ve kurumsal boyutlarla* yeniden tasarlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2030-2050 Vizyonu: Stratejik Özerklik İçin Yeni Politika Araçları

Mevcut literatürdeki ve dosyadaki önerilerin ötesinde, Türkiye'nin 2050 vizyonu doğrultusunda şu özgün stratejileri hayata geçirmesi elzemdir:

1. "Ekonomik Güvenlik Kurulu"nın Kurumsallaşması: Sadece askeri değil, ekonomik istihbarat ve güvenlik verilerini analiz eden, doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlı bir üst kurul oluşturulmalıdır. Bu kurul, dış ticaret verilerini "silah haline getirilmiş karşılıklı bağımlılık" (weaponized interdependence) teorisi çerçevesinde günlük olarak izlemeli ve kritik sektörlerdeki yabancı sermaye payını ulusal güvenlik süzgecinden geçirmelidir (Farrell & Newman, 2019).

2. Kritik Mineral Bankası ve Döngüsel Madencilik: Türkiye, 2050 karbon nötr hedefleri kapsamında Çin'e olan lityum ve nadir toprak elementi bağımlılığını azaltmak için "Ulusal Stratejik Stok Yönetimi" kurmalıdır. Dosyada belirtilenlerin aksine, sadece ithalat değil, "kentsel madencilik" (e-atık geri dönüşümü) yoluyla kritik minerallerin geri kazanımı stratejik bir sanayi kolu haline getirilmelidir (IEA, 2024).

3. Üçgen Ortaklıklar ve "Alt-Bölgesel" Tedarik Zincirleri: Türkiye, Çin'e karşı tek başına denge kurmak yerine, Hindistan, Vietnam ve Güney Kore gibi aktörlerle "triangular (üçgen) işbirlikleri" geliştirmelidir. Özellikle ilaç hammaddesi (API) ve yarı iletken montajı alanında Hindistan ile kurulacak bir

teknoloji koridoru, Çin menşeli arz şoklarına karşı bir emniyet supabı işlevi görecektir (Observer Research Foundation, 2025).

4. Dijital Egemenlik ve Bulut Stratejisi: 2030 sonrası dünyada veri, petrolden daha kritik bir varlık olacaktır. Türkiye, finansal ve kamu verilerinin Çin merkezli teknolojik altyapılar (Huawei, ZTE vb.) üzerinden akışını minimize edecek "Milli Bulut" (National Cloud) altyapısını tamamlamalıdır. Bu, siber güvenlikten öte bir ekonomik egemenlik meselesidir.

5. Yeşil Mutabakat ve Karbon Diplomasisi: AB'nin Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM), Türkiye için bir tehdit değil, Çin'in düşük maliyetli ancak yüksek karbonlu ürünlerine karşı bir rekabet avantajı olarak kullanılmalıdır. Türkiye, AB standartlarına hızla uyum sağlayarak Çin'in Avrupa pazarındaki payından "yeşil üretim" avantajıyla pay alabilir (European Commission, 2024).

Ekonomik bağımlılık kavramı, uluslararası ilişkiler ve siyasal ekonomi literatüründe uzun bir geçmişe sahiptir. Hirschman'ın (1945) *National Power and the Structure of Foreign Trade* adlı eseri, dış ticaretin yönünün ülkeler arası bağımlılık ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koyan ilk kapsamlı çalışmalardan biridir. Hirschman'a göre ithalat ve ihracat yoğunlaşması, daha büyük ekonomilerin daha küçük ekonomiler üzerinde asimetrik bağımlılık yaratmasına yol açar.

Bu perspektif daha sonra Keohane ve Nye'nin (1977) geliştirdiği "kompleks karşılıklı bağımlılık" teorisiyle genişletilmiştir. Yazarlar, ekonomik ilişkilerin yalnızca güç asimetrisi değil, aynı zamanda işbirliği fırsatlarını da beraberinde getirdiğini savunmuşlardır. Türkiye-Çin ilişkilerinin günümüzde geldiği nokta bu iki klasik yaklaşımın birleşimini yansıtmaktadır: Hem asimetrik bağımlılık hem de belirli alanlarda işbirliği.

Son dönemde, ekonomik bağımlılığın özellikle stratejik sektörlerde güvenlik riskleriyle nasıl birleştiğini incelenmektedir. Örneğin Mastanduno (2019), ABD-Çin ticaret savaşlarının yalnızca ekonomik rekabet değil, aynı

zamanda güvenlik stratejilerinin bir parçası olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde Baccini ve Poast (2021), ticaretin yoğunlaştığı ülkelerde bağımlılığın dış politika tercihlerine doğrudan etki ettiğini bulmuştur.

Türkiye literatüründe Çin ile ilişkiler üzerine çalışma sınırlıdır. Ancak Öniş ve Kutlay (2020), yükselen güçlerle ekonomik ilişkilerin Türkiye'nin dış politikasında manevra alanı yarattığını, fakat aynı zamanda kırılganlık doğurduğunu ortaya koymuşlardır.

Susan Strange'in (1996) *The Retreat of the State* eseri, küreselleşme çağında ekonomik bağımlılıkların devletlerin özerkliğini nasıl sınırladığını vurgulamıştır. Dani Rodrik (2011) ise *The Globalization Paradox* kitabında, ülkelerin küresel entegrasyon ile ulusal politika özerkliği arasında sıkıştığını ileri sürmüştür. Türkiye'nin Çin'e bağımlılığı bu ikilem üzerinden de okunabilir.

- **OECD (2020):** Sanayi politikalarının etkinliğinde tedarikçi çeşitliliğinin önemini vurgulamış, Çin'e yüksek bağımlılığın risklerini ortaya koymuştur.
- **WTO (2021):** Küresel değer zincirlerinin pandemi sırasında nasıl kırılgan hale geldiğini göstermiştir.
- **IEA (2023):** Enerji teknolojilerinde Çin'in %80'in üzerindeki payının, ülkelerin enerji güvenliği stratejilerini yeniden şekillendirdiğini rapor etmiştir.
- **TCMB (2023):** Finansal İstikrar Raporu'nda ithalat bağımlılığının cari açık ve döviz kuru üzerinde yapısal baskılar yarattığı belirtilmiştir.
- **Chatham House (2022):** Çin'in kritik minerallerdeki baskın rolünün, Avrupa ülkeleri için stratejik kırılganlık oluşturduğunu vurgulamıştır.
- **Bruegel (2023):** AB'nin "de-risking" stratejisini analiz etmiş, Çin'e bağımlılığın uzun vadede azaltılmasının maliyetlerini hesaplamıştır.

- **TEPAV (2021):** Türkiye'nin Çin ile ticaretinde artan açığın makroekonomik istikrara olumsuz yansımalarını detaylandırmıştır.

Bu genişletilmiş literatür taraması, Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığının yalnızca ikili ticaret meselesi olmadığını; klasik teoriler, güncel araştırmalar, kitaplar, resmi raporlar ve think-tank analizleriyle birlikte değerlendirildiğinde **ekonomik güvenlik, stratejik özerklik ve jeopolitik denge** boyutlarını kapsayan çok katmanlı bir sorun alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığı üzerine yapılan analizler, bu bağımlılığın hem **fırsatlar** hem de **riskler** barındırdığını ortaya koymuştur. Politika yapıcılarının önünde duran temel sorun, sınırlı kaynaklar, küresel konjonktür ve jeopolitik dengeler ışığında hangi alanlara öncelik verileceği ve hangi maliyetlerin göze alınacağıdır. Bu çerçevede politika önceliklendirme, ekonomik güvenlik tartışmalarının merkezine oturmaktadır.

Türkiye, bir yandan sanayi üretimini sürdürmek ve ihracat kapasitesini artırmak için düşük maliyetli Çin ithalatına ihtiyaç duymakta; diğer yandan bu bağımlılığın uzun vadede makroekonomik istikrarsızlık ve stratejik kırılganlık yarattığını görmektedir. Dolayısıyla politika önceliklendirme yalnızca teknik bir mesele değil, aynı zamanda **siyasi, ekonomik ve toplumsal** bir tercih sürecidir.

Politika önceliklendirme, sınırlı kaynakların ve kapasitenin, ülkenin stratejik çıkarları doğrultusunda en kritik alanlara yönlendirilmesi sürecidir. Bu süreç, ekonomik güvenlik bağlamında üç temel unsuru içerir:

1. **Kırılganlıkların Tespiti:** Hangi sektörlerde bağımlılık en yüksek ve risk en fazla?
2. **Stratejik Öncelikler:** Hangi sektörlerde bağımlılığı azaltmak en kritik?
3. **Uygulama Kapasitesi:** Hangi politikalar kısa vadede uygulanabilir, hangileri uzun vadeli bir dönüşüm gerektiriyor?

Türkiye için bu üç unsur, Çin'e bağımlılığın analizinde şu şekilde şekillenmektedir:

- **Kırılganlık:** Enerji teknolojileri, ilaç-kimya, kritik mineraller.
- **Stratejik Öncelik:** Gıda güvenliği, enerji arzı, dijital dönüşüm.
- **Uygulama Kapasitesi:** Kamu alımları, sanayi politikaları, bölgesel işbirlikleri.

Türkiye'nin Öncelikli Politika Alanları

Enerji dönüşümü, Türkiye'nin önümüzdeki 20 yılındaki en kritik önceliklerinden biridir. Çin'in güneş panelleri, bataryalar ve inverterlerdeki %80'i aşan payı (IEA, 2023), Türkiye'nin enerji stratejilerini doğrudan etkileyen bir bağımlılık yaratmaktadır.

Politika önceliği burada, **yeşil dönüşüm hedefleri** ile **tedarik güvenliği** arasında bir denge kurmaktır. Türkiye, kısa vadede Çin ithalatına devam etmek zorundadır; ancak orta ve uzun vadede yerlileştirme ve alternatif tedarikçilerle işbirliği öncelik kazanmalıdır.

Pandemi sürecinde görüldüğü üzere, aktif farmasötik bileşenlerde (API) Çin bağımlılığı ciddi güvenlik riski yaratmaktadır. Türkiye'nin ilaç sektöründe politika önceliği, **kritik ilaçlarda yerlileştirme** ve **stratejik stok mekanizmaları** olmalıdır.

TÜSEB'in (2021) stratejik planı bu yönde adımlar atılacağını belirtmiştir; ancak uygulamada bağımlılık hâlen yüksek seviyededir. Dolayısıyla bu alan, politika önceliklendirme sürecinde üst sıralarda yer almalıdır.

Türkiye, enerji dönüşümü ve yüksek teknoloji üretiminde gerekli olan kritik minerallerde büyük ölçüde Çin'e bağımlıdır. Lityum, kobalt, grafit ve nadir toprak elementlerinde Çin'in küresel rafineri payı %80–90'dır (USGS, 2023).

Politika önceliği, Türkiye'nin bu minerallerde **alternatif tedarikçi ülkelerle uzun vadeli anlaşmalar** yapması ve aynı zamanda **geri dönüşüm kapasitesini artırması** olmalıdır. Bu alan, stratejik özerklik açısından kritik bir öneme sahiptir.

Türkiye'nin Çin'den ithalat bağımlılığı tarımda görece düşük olsa da, küresel gıda zincirlerinin kırılganlığı Türkiye'nin stratejik stok mekanizmalarını geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. TMO'nun kapasitesinin artırılması, politika önceliklerinden biri olmalıdır.

Cari açığın yapısal sebeplerinden biri Çin ile olan ticaret açığıdır. Dolayısıyla politika önceliği yalnızca sektörel değil, aynı zamanda **makroekonomik düzeyde** de ele alınmalıdır. Türkiye, ticaret açığını azaltmak için ihracat stratejilerini çeşitlendirmeli ve ithalat bağımlılığını azaltacak sanayi politikalarını geliştirmelidir.

Önceliklendirme İçin Kriterler

Politika önceliklendirmesi yapılırken üç temel kriter kullanılabilir:

1. **Stratejik Önem:** Ulusal güvenlik, enerji arzı, sağlık gibi alanlarda bağımlılık yüksekse öncelik artar.
2. **Ekonomik Etki:** Cari açık, büyüme, istihdam gibi makroekonomik göstergeler üzerindeki etkiler dikkate alınır.
3. **Uygulanabilirlik:** Kaynakların ve kapasitenin sınırlılığı, kısa vadeli uygulanabilir politikaları öne çıkarır.

Bu üç kriter bir araya geldiğinde, Türkiye için en kritik politika öncelikleri enerji teknolojileri, ilaç sektörü ve kritik mineraller olarak öne çıkmaktadır.

Politika önceliklendirme süreci, yalnızca hangi sektörlerle ve alanlara ağırlık verileceğini belirlemekle sınırlı değildir. Aynı zamanda bu süreç, farklı politika seçenekleri arasında **zorunlu ödünleşmeleri (trade-off'lar)** de içerir.

Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığı, bu ödünleşmeleri keskin biçimde gündeme getirmektedir.

Türkiye, son yirmi yılda büyümesini büyük ölçüde düşük maliyetli ithalata dayalı bir model üzerine kurmuştur. Çin'den sağlanan ucuz ara mallar, Türkiye'nin ihracat sektörlerinin rekabet gücünü artırmış ve kısa vadeli büyümeyi desteklemiştir. Ancak bu modelin uzun vadeli sonucu, stratejik sektörlerde kırılganlık ve bağımlılık olmuştur.

Ödünleşme:

- Kısa vadede büyüme için Çin ithalatına devam etmek gerekir.
- Uzun vadede güvenlik için bu bağımlılığın azaltılması zorunludur.

Bu trade-off, Türkiye'nin sanayi politikalarının temel gerilimini oluşturmaktadır. Eğer güvenlik önceliklendirilirse kısa vadede maliyetler artacak, rekabet gücü azalabilecektir. Eğer büyüme önceliklendirilirse uzun vadede ekonomik güvenlik zayıflayacaktır.

Çin, ölçek ekonomileri sayesinde birçok ürünü diğer ülkelere kıyasla daha düşük maliyetle sunabilmektedir. Bu, Türkiye için maliyet avantajı yaratmaktadır. Ancak bu avantaj, stratejik özerkliği sınırlayan bir bağımlılık anlamına gelmektedir.

- Düşük maliyetli ithalat, kısa vadede enflasyonu ve üretim maliyetlerini kontrol altında tutar.
- Stratejik özerklik için yerileştirme ve alternatif tedarikçilerle işbirliği gerekir; bu ise kısa vadede maliyetleri artırır.

Örneğin, güneş paneli üretimi Çin'den ithal edildiğinde daha ucuzdur. Türkiye kendi üretimini geliştirmek istediğinde ise maliyetler yükselecek ve bu durum kısa vadede elektrik fiyatları ile genel enflasyon üzerinde yukarı yönlü bir baskı yaratacaktır. Politika yapıcılar, bu 'geçiş maliyetini' (transition cost), ulusal güvenliğin sağlanması için ödenmesi gereken bir 'sigorta primi' olarak

görmeli ve enflasyonist etkiyi yönetecek telafi edici mekanizmaları devreye sokmalıdır.

Batı ile Entegrasyon vs. Çin ile İşbirliği

Türkiye'nin jeopolitik konumu, onu hem Batı ile entegrasyon hem de Çin ile işbirliği arasında bir tercih yapmaya zorlamaktadır.

- **AB ile entegrasyon**, Türkiye'nin ihracatının %40'ını oluşturan bir pazara erişimini garanti eder. Ancak AB'nin Çin'e bağımlılığı azaltma politikaları (de-risking) Türkiye'nin de Çin ile ilişkilerini sınırlamasını gerektirebilir.
- **Çin ile işbirliği**, Türkiye'ye yatırım, finansman ve teknoloji transferi imkânı sağlar. Ancak bu işbirliği, Batı ile ilişkilerde gerilime yol açabilir.

Ödünleşme: Türkiye, Batı ile entegrasyonu sürdürürken Çin ile işbirliğini geliştirmek istiyorsa denge politikası izlemek zorundadır. Aksi halde taraflardan biriyle ilişkiler zayıflayabilir.

Sanayi Politikası vs. Serbest Piyasa

Türkiye'nin bağımlılığı azaltmak için uygulayabileceği araçlardan biri sanayi politikalarıdır. Ancak bu politikalar, serbest piyasa mekanizmalarıyla çelişebilir.

- **Sanayi Politikası:** Kamu alımları, teşvikler, yerleştirme şartları.
- **Serbest Piyasa:** Rekabet, maliyet etkinliği, uluslararası ticaret kuralları.

Ödünleşme: Sanayi politikaları bağımlılığı azaltabilir, ancak kısa vadede maliyetleri artırır ve rekabeti sınırlayabilir. Serbest piyasa ise kısa vadede maliyet avantajı sağlar, ancak uzun vadede bağımlılığı derinleştirebilir.

Politika Alanı ve İç Siyaset

Trade-off'lar yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda **politik** ve **toplumsal** boyutlara da sahiptir. Kısa vadede maliyet artışı, enflasyon ve işsizlik riskini doğurabilir; bu da siyasi maliyet yaratır. Dolayısıyla politika önceliklendirmesi, ekonomik hesapların yanı sıra toplumsal kabul ve siyasal istikrar faktörlerini de dikkate almak zorundadır.

Türkiye'nin önündeki en kritik soru, bu trade-off'ların nasıl yönetileceğidir. Üç temel yaklaşım öne çıkmaktadır:

1. **Aşamalı Çeşitlendirme:** Kısa vadede maliyet avantajı korunurken, orta vadede alternatif tedarikçilerle işbirliği artırılabilir.
2. **Hibrit Strateji:** Bazı sektörlerde sanayi politikası uygulanırken, diğerlerinde serbest piyasa mekanizmaları korunabilir.
3. **Jeopolitik Denge:** Batı ile entegrasyon sürdürülürken Çin ile işbirliği çeşitlendirilerek, bir tarafı dışlamayan denge politikası izlenebilir.

Politika Önerilerinin Sentezi

Yukarıdaki analizler göstermektedir ki, Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığını yönetmesi, çok boyutlu bir strateji gerektirir. Bu strateji, yalnızca ekonomik araçları değil, aynı zamanda jeopolitik, diplomatik ve kurumsal mekanizmaları da içermelidir. Politika önerilerini sentezlemek gerekirse:

1. Kısa Vadeli Öncelikler:

- Kritik ürünlerde stratejik stok mekanizmaları kurulmalı (ilaç, enerji teknolojileri, tarım ürünleri).
- Ticaret açığını azaltmak için Çin ile ihracat çeşitlendirmesi yapılmalı.
- Cari açık ve enflasyona doğrudan etki eden alanlarda (enerji, ara mallar) makro ihtiyati tedbirler uygulanmalı.

2. Orta Vadeli Öncelikler:

- Alternatif tedarikçi ülkelerle (Hindistan, Güney Kore, Japonya, AB ülkeleri) anlaşmalar yapılmalı.
- Sanayi politikalarıyla yerlileştirme projeleri desteklenmeli.
- Kamu alımlarında yerlilik şartı güçlendirilerek teknoloji transferi sağlanmalı.

3. Uzun Vadeli Öncelikler:

- Yüksek teknoloji ve kritik minerallerde Ar-Ge kapasitesi artırılmalı.
- Eğitim ve işgücü politikaları, stratejik sektörlerde uzmanlaşmayı hedeflemeli.
- Türkiye, küresel değer zincirlerinde “ara mamul sağlayıcı” değil, “yüksek katma değerli üretici” konumuna yükseltilmeli.

Türkiye İçin Yol Haritası

Aşama 1: Farkındalık ve Kurumsallaşma

Türkiye'nin ilk adımı, ekonomik bağımlılığı ulusal güvenlik stratejilerinin merkezine yerleştirmektir. Bunun için:

- **Ekonomi Güvenliği Yüksek Kurulu** gibi bir kurumsal yapı kurulabilir.
- TÜİK, TCMB ve Ticaret Bakanlığı verileri bağımlılık göstergeleri (HHI, CR4, TiVA payları) çerçevesinde düzenli raporlanmalıdır.
- Akademi, kamu ve özel sektör arasında istişare mekanizmaları kurulmalıdır.

Aşama 2: Çeşitlendirme ve Yerlileştirme

İkinci aşamada Türkiye, kısa vadeli şoklara karşı kırılganlığı azaltacak çeşitlendirme ve yerlileştirme politikalarına odaklanmalıdır:

- Kritik girdiler için alternatif tedarikçilerle uzun vadeli kontratlar yapılmalı.
- Kamu alımlarında yerlilik şartı artırılmalı.
- Savunma sanayiindeki yerleştirme modeli, enerji ve ilaç sektörlerine de uygulanmalıdır.

Aşama 3: Küresel Konumlandırma

Üçüncü aşama, Türkiye'nin küresel değer zincirlerinde daha yüksek katma değerli üretici konumuna geçişini hedeflemelidir. Bunun için:

- Stratejik sektörlerde uluslararası ortak Ar-Ge merkezleri kurulmalı.
- Türk sanayi şirketleri küresel üretim ağlarına daha entegre hale getirilmelidir.
- Bölgesel işbirlikleri (Türk Devletleri Teşkilatı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Orta Doğu enerji ittifakları) güçlendirilmelidir.

“Politika Önceliklendirme ve Trade-off’lar” bölümü, Türkiye'nin Çin’e ekonomik bağımlılığıyla ilgili en kritik gerçeği ortaya koymaktadır: Bu bağımlılık, yalnızca ticari değil, aynı zamanda **ekonomik güvenlik ve stratejik özerklik meselesidir**.

Türkiye'nin önünde üç temel tercih vardır:

1. **Statükoyu korumak:** Kısa vadeli büyüme avantajı sürer, uzun vadeli kırılganlık artar.
2. **Radikal kopuş:** Çin bağımlılığı hızla azaltılır, fakat maliyetler ve siyasi riskler yükselir.
3. **Aşamalı denge stratejisi:** Çeşitlendirme, yerleştirme ve jeopolitik dengeleme adım adım uygulanır.

Bulgular, üçüncü yolun — yani aşamalı denge stratejisinin — Türkiye için en uygulanabilir seçenek olduğunu göstermektedir. Bu strateji, kısa vadeli maliyetleri sınırlarken uzun vadeli güvenliği artırabilir.

Sonuç olarak, politika önceliklendirme süreci Türkiye için yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ulusal güvenlik ve jeopolitik bir zorunluluktur. Trade-off'lar yönetilebildiği ölçüde, Türkiye hem Çin ile ekonomik ilişkilerini sürdürebilir hem de stratejik özerkliğini koruyabilir.

Veri ve Ölçüm Boşlukları

OECD–WTO tarafından geliştirilen **TiVA (Trade in Value Added)** veritabanı, küresel değer zincirlerindeki bağımlılık ilişkilerini anlamak açısından en kapsamlı kaynaklardan biridir. Türkiye için yapılan hesaplamalar, ihracatın giderek artan oranda Çin'den gelen katma değere bağımlı hale geldiğini göstermiştir. Ancak TiVA verilerinin en önemli sınırlılığı, **güncellenme sıklığının düşük olmasıdır.**

Son yayımlanan TiVA seti 2018 yılına kadar olan verileri kapsamaktadır. Bu da pandemi sonrası yaşanan dönüşümleri, enerji fiyat şoklarını ve tedarik zinciri kırılmalarını yansıtamamaktadır. Gelecek araştırmalar, TiVA verilerini tamamlayacak şekilde **mikro düzeyde gümrük verileri, firma düzeyinde anketler ve özel sektör veri setleri** ile analizler yapılmalıdır.

Çin'e bağımlılığı ölçerken kullanılan **HS (Harmonized System)** ve **BEC (Broad Economic Categories)** sınıflamaları, ürünlerin ticari niteliğini ve kullanım amacını ayırmak açısından önemlidir. Ancak bu sınıflamalarda da çeşitli zorluklar vardır:

- HS sınıflaması çok ayrıntılıdır; fakat ürünlerin stratejik önemini her zaman doğru yansıtmaz. Örneğin, nadir toprak elementleri HS kodlarında farklı kategoriler altında dağılmıştır.
- BEC sınıflaması ise ürünleri tüketim, yatırım ve ara mallar olarak ayırır; ancak kritik teknoloji bileşenlerini ayırtırmakta yetersizdir.

Gelecek araştırmalar, bu sınıflamaları geliştirmek için **stratejik sektör temelli yeni sınıflamalar** geliştirmelidir. Örneğin, “yeşil teknoloji girdileri”, “kritik sağlık bileşenleri” veya “yüksek teknoloji ara malları” gibi yeni kategoriler oluşturulabilir.

Enerji dönüşümünün merkezinde yer alan lityum, kobalt, grafit ve nadir toprak elementleri gibi mineraller konusunda mevcut veri kaynakları oldukça sınırlıdır. **USGS (United States Geological Survey)** düzenli raporlar yayımlamakta, ancak bu raporlar genellikle küresel düzeyde ve üretim bazında sınırlı bilgiler sunmaktadır.

Türkiye'nin hangi mineralde ne kadar bağımlı olduğu, hangi alternatif tedarikçilerin öne çıktığı, hangi geri dönüşüm kapasitesinin mevcut olduğu gibi sorulara yanıt verecek ayrıntılı veri setleri mevcut değildir. Bu nedenle gelecek araştırmalar, **firma düzeyinde ithalat verileri, bölgesel üretim kapasiteleri ve geri dönüşüm istatistikleri** üzerine yoğunlaşmalıdır.

Türkiye'nin Çin ile olan bağımlılığı yalnızca ticaretle sınırlı değildir. Çin'in Türkiye'deki yatırımları (altyapı, enerji, finans) da önemli bir bağımlılık alanıdır. Ancak bu yatırımlar konusunda düzenli ve şeffaf veri bulunmamaktadır. Örneğin, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Türkiye'de hangi projelere ne kadar finansman aktarıldığı, uzun vadeli taahhütlerin hangi koşullara bağlı olduğu çoğu zaman net değildir.

Gelecek araştırmalar, **doğrudan yabancı yatırım (DYY)** verilerini ayırtırmalı, Çin yatırımlarının stratejik sektörlerdeki etkilerini ortaya koymalıdır. Ayrıca Çin bankalarının Türkiye'deki kredi ve finansman faaliyetleri de sistematik olarak incelenmelidir.

Pandemi ve Rusya-Ukrayna savaşı, küresel tedarik zincirlerinin ne kadar kırılgan olduğunu göstermiştir. Ancak Türkiye özelinde bu şokların Çin bağımlılığı üzerindeki etkilerini ölçen ayrıntılı çalışmalar çok sınırlıdır.

Gelecek araştırmalar, **tedarik zinciri dayanıklılığı endeksleri** geliştirerek Türkiye'nin hangi sektörlerde daha kırılgan olduğunu ortaya koymalıdır. Bu endeksler, navlun fiyatları, teslimat süreleri, stok maliyetleri gibi göstergelerle desteklenmelidir.

Yeni Teorik Yaklaşımlar

Ekonomik bağımlılığı anlamak için geleneksel ticaret verileri çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Çünkü bağımlılık yalnızca ikili ticaret ilişkileri değil, aynı zamanda küresel üretim ağları üzerinden şekillenmektedir. Bu nedenle gelecekteki araştırmaların **ağ teorisi** ve **kompleks sistemler yaklaşımına** dayanması önemlidir.

Örneğin, Türkiye'nin otomotiv sektöründe Çin'e bağımlılığı yalnızca doğrudan ithalatla değil, aynı zamanda Almanya üzerinden gelen Çin menşeli parçalarla da artmaktadır. Ağ analizi, bu dolaylı bağımlılıkları ortaya çıkarabilir. Böylece politika yapıcılar, yalnızca doğrudan ithalatı değil, aynı zamanda dolaylı bağımlılıkları da gözetten stratejiler geliştirebilirler.

Ekonomik güvenlik literatürü son yıllarda hızla gelişmektedir. Geleneksel olarak ulusal güvenlik askeri tehditlerle ilişkilendirilirken, artık ekonomik bağımlılıklar da güvenlik meselesi olarak görülmektedir.

Güvenlikleştirme teorisi bu dönüşümü açıklamak için önemli bir araçtır.

Gelecek araştırmalar, ekonomik güvenliği yalnızca tehdit algısı üzerinden değil, aynı zamanda **kurumsal tepkiler**, **toplumsal algılar** ve **uluslararası işbirliği mekanizmaları** üzerinden incelemelidir. Türkiye'nin Çin'e bağımlılığı örneğinde, sadece devlet kurumlarının değil, iş dünyasının ve sivil toplumun da bu bağımlılığı nasıl tanımladığı araştırılmalıdır.

Teorik yaklaşımların bir diğer eksik yönü, iç politika dinamiklerinin bağımlılık ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini yeterince ele almamasıdır. Oysa Türkiye'de farklı çıkar grupları (sanayiciler, tüketiciler, kamu kurumları) Çin'e bağımlılığı farklı şekillerde değerlendirmektedir.

Gelecek araştırmalar, bu çıkar gruplarının politikaları nasıl etkilediğini analiz etmelidir. Örneğin, sanayi lobileri kısa vadeli maliyet avantajı nedeniyle Çin ithalatına olumlu bakarken, güvenlik bürokrasisi bağımlılığı risk olarak görebilir. Bu gerilimler, politika önceliklendirmesinde kritik rol oynamaktadır.

Çin’e bağımlılık yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda jeopolitik bir meseledir. ABD–Çin rekabeti, Avrupa’nın stratejik özerklik arayışı ve Rusya’nın enerji politikaları, Türkiye’nin bağımlılık ilişkilerini doğrudan etkilemektedir.

Gelecek araştırmalar, Türkiye’nin Çin’e bağımlılığını **büyük güç rekabeti çerçevesinde** ele almalı; Türkiye’nin hem Batı hem de Çin ile ilişkilerini nasıl dengelediğini analiz etmelidir. Bu tür çalışmalar, yalnızca ekonomi literatürüne değil, uluslararası ilişkiler disiplinine de katkı sağlayacaktır.

Türkiye’nin Çin’e bağımlılığını anlamak için, yalnızca Türkiye’nin verilerine odaklanmak yeterli değildir. Daha kapsamlı bir analiz, Türkiye’nin deneyimlerini diğer ülkelerle karşılaştırmayı gerektirir. Bu çerçevede AB, ABD ve İngiltere, üç önemli kıyaslama noktasıdır.

AB, özellikle pandemi sonrası dönemde Çin’e bağımlılığını azaltmaya yönelik “**de-risking**” stratejisi geliştirmiştir. Avrupa Komisyonu’nun 2021 ve 2023 raporlarında, Çin’e yüksek bağımlılık taşıyan sektörler (ilaç, nadir toprak elementleri, enerji teknolojileri) tespit edilmiş ve stratejik özerklik hedefleri tanımlanmıştır.

Türkiye için çıkarım: AB ile gümrük birliği içinde olan Türkiye, AB’nin stratejik özerklik politikalarından doğrudan etkilenmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin Çin politikası, AB’nin yönelimleriyle uyumlu olmak zorundadır. Ancak Türkiye, AB’nin dışında kaldığı için kendi stratejisini bağımsız biçimde de geliştirmelidir.

ABD, Çin’e bağımlılığı “ulusal güvenlik” meselesi olarak tanımlamıştır. 2017 Ulusal Güvenlik Stratejisi, Çin’in teknoloji ve ticari alanındaki rolünü açık bir tehdit olarak belirtmiştir. ABD, yarı iletkenler, 5G teknolojileri ve batarya tedarik zincirlerinde Çin’i sınırlayan politikalar geliştirmiştir.

Türkiye için çıkarım: ABD’nin Çin politikaları, Türkiye’nin stratejik seçeneklerini daraltmaktadır. Türkiye, Çin ile işbirliğini sürdürmek isterken

ABD ile ilişkilerinde sorun yaşamamak için dikkatli bir denge politikası izlemek zorundadır.

Brexit sonrası İngiltere, Çin ile ekonomik ilişkilerini artırmak istemiş; ancak güvenlik endişeleri nedeniyle Huawei gibi firmaları sınırlamıştır. İngiltere'nin deneyimi, ekonomik fırsatlar ile güvenlik riskleri arasındaki trade-off'un en somut örneklerinden biridir.

Türkiye için çıkarım: İngiltere'nin dengeleyici yaklaşımı, Türkiye için model olabilir. Türkiye de ekonomik ilişkileri sürdürürken güvenlik risklerini sınırlayıcı düzenlemeler geliştirebilir.

Türkiye, AB, ABD ve İngiltere'ye kıyasla daha kırılgan bir konumdadır çünkü:

- Cari açığı yüksektir,
- Döviz rezervleri sınırlıdır,
- Sanayi yapısı ara malı ithalatına yüksek oranda bağımlıdır.

Dolayısıyla Türkiye'nin araştırma gündeminde karşılaştırmalı çalışmaların artırılması, hem benzerlikleri hem de farklılıkları ortaya koyarak daha sağlıklı politika önerileri geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Gelecek araştırmaların bir diğer yönü, belirli sektörlerde derinlemesine analizler yapmaktır. Çünkü bağımlılık her sektörde aynı şekilde ortaya çıkmaz.

- Güneş panelleri, bataryalar, inverterler.
- Türkiye'nin ithalat kompozisyonunda Çin'in rolü.
- Alternatif tedarikçi ülkeler (Güney Kore, Japonya, AB).
- Yerli üretim kapasitesinin gelişme potansiyeli.

Bu alanda yapılacak araştırmalar, Türkiye'nin enerji dönüşüm politikaları için kritik önemdedir.

- Aktif farmasötik bileşenlerde (API) Çin bağımlılığı.
- Pandemi sürecinde yaşanan tedarik sıkıntıları.
- Türkiye'nin ilaç sanayisinin yerleştirme kapasitesi.
- Kamu alımları ve stratejik stok mekanizmaları.

Bu sektördeki araştırmalar, ekonomik güvenliğin yanı sıra sağlık güvenliği için de önemlidir.

- Çin'den gelen ara malların Türkiye'nin otomotiv sanayisindeki payı.
- Elektrikli araçlarda batarya bağımlılığı.
- Avrupa tedarik zincirleriyle Türkiye'nin konumu.

Bu alan, Türkiye'nin ihracatının omurgasını oluşturduğu için araştırmalarda öncelikli olmalıdır.

- Lityum, kobalt, grafit, nadir toprak elementleri.
- Çin'in rafineri aşamalarındaki tekelleri.
- Türkiye'nin alternatif kaynaklarla işbirliği kapasitesi.

Bu konudaki araştırmalar, stratejik özerklik tartışmalarının merkezinde yer alacaktır.

Gelecek araştırmalar yalnızca yeni veri kaynakları değil, aynı zamanda yeni yöntemler de gerektirmektedir.

Ticaret verileri giderek daha ayrıntılı hale gelmektedir. HS 10 haneli ürün kodları, firma düzeyinde veriler, lojistik rotaları büyük veri yöntemleriyle analiz edilebilir. Yapay zekâ algoritmaları, ticaret akımlarındaki anormallikleri tespit etmek için kullanılabilir.

Türkiye'nin Çin'e bağımlılığı yalnızca doğrudan ticaretle sınırlı değildir. Almanya üzerinden gelen Çin parçaları veya Singapur üzerinden aktarılan elektronik ürünler de bu bağımlılığın parçasıdır. Ağ analizi, bu dolaylı bağımlılıkları ortaya çıkarabilir.

Bağımlılığın gelecekte nasıl şekilleneceğini öngörmek için senaryo analizleri kullanılmalıdır. Örneğin:

- Çin'de siyasi kriz senaryosu,
- ABD-Çin ticaret savaşlarının derinleşmesi,
- Küresel enerji dönüşümünde hızlanma.

Bu tür senaryolar, Türkiye'nin stratejik hazırlık kapasitesini artırabilir.

Ekonomik bağımlılık sadece ekonomi değil, aynı zamanda uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, sosyoloji ve güvenlik çalışmaları disiplinlerini ilgilendirmektedir. Gelecek araştırmalar, bu disiplinlerarası yaklaşımları birleştirmelidir.

Gelecek araştırma gündemi yalnızca akademik teorilere değil, aynı zamanda politika yapıcılarının ihtiyaçlarına da yanıt vermelidir. Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığını azaltma stratejileri, AB, ABD ve İngiltere'nin deneyimlerinden çıkarılacak derslerle zenginleştirilebilir.

AB, “stratejik özerklik” kavramını politika belgelerinin merkezine yerleştirmiştir. Çin'e bağımlılığın azaltılması, özellikle enerji teknolojileri, ilaç ve kritik minerallerde öncelikli hale gelmiştir. AB'nin **de-risking** yaklaşımı, Türkiye için de yol gösterici olabilir:

- Risk azaltmaya odaklanmak,
- Tam kopuştan kaçınmak,
- Çeşitlendirmeyi teşvik etmek.

ABD, Çin bağımlılığını ulusal güvenlik tehdidi olarak çerçevelemiş ve teknoloji kısıtlamaları, ihracat kontrolleri, tedarik zinciri çeşitlendirmesi gibi sert önlemler almıştır. Türkiye açısından ABD'nin deneyimi, bağımlılığın **stratejik risk** olarak tanımlanmasının politika tasarımını nasıl değiştirdiğini göstermektedir. Ancak ABD'nin güçlü finansal ve teknolojik kapasitesi, Türkiye'ye kıyasla daha geniş manevra alanı sağlamaktadır.

İngiltere, Brexit sonrası hem Çin ile ekonomik ilişkileri artırma hem de güvenlik risklerini sınırlama stratejisi izlemiştir. Huawei'nin 5G altyapısından çıkarılması, bu dengenin tipik örneğidir. Türkiye için İngiltere'nin yaklaşımı, “ekonomik fırsatları sürdürürken güvenlik risklerini azaltma” modelinin nasıl uygulanabileceğini göstermektedir.

Türkiye'nin durumu bu ülkelerden farklıdır çünkü:

- Makroekonomik kırılganlıkları yüksektir,
- Cari açığı kroniktir,

- Sanayisi ara malı ithalatına bağımlıdır.

Bu nedenle Türkiye'nin araştırma gündemi, yalnızca küresel eğilimleri takip etmekle sınırlı kalmamalı; aynı zamanda kendi özgün yapısını dikkate alan politik öneriler geliştirmelidir.

Gelecek Araştırmalar İçin Somut Öneriler

Türkiye'de firma düzeyinde ithalat ve ihracat verileri daha ayrıntılı incelenmelidir. Hangi firmalar Çin'e daha bağımlı, hangi sektörlerde yerli üretim kapasitesi daha yüksek gibi sorulara yanıt verilmelidir.

Türkiye'nin Çin bağımlılığı yalnızca ulusal değil, aynı zamanda bölgesel düzeyde de farklılık göstermektedir. Marmara Bölgesi'ndeki otomotiv sanayisi ile Anadolu'daki tarım sektörünün bağımlılık düzeyi aynı değildir. Gelecek araştırmalar, bu bölgesel farklılıkları ortaya koymalıdır.

Türkiye'nin Çin bağımlılığının gelecekte nasıl evrileceğini öngörmek için senaryo çalışmaları yapılmalıdır. Örneğin:

- Çin'de iç siyasi kriz,
- Küresel enerji dönüşümünde hızlanma,
- ABD-Çin teknolojik ayrışması.

Bu senaryolar, politika yapımcıların farklı olasılıklara hazırlıklı olmasını sağlayacaktır.

Ekonomik bağımlılık yalnızca ekonomi değil, aynı zamanda uluslararası ilişkiler, güvenlik çalışmaları, sosyoloji ve çevre bilimleriyle de ilgilidir. Örneğin, enerji teknolojilerinde Çin bağımlılığı, yalnızca ticari değil aynı zamanda çevresel bir meseledir. Disiplinlerarası araştırmalar, daha bütüncül bir anlayış geliştirecektir.

Türkiye'nin bağımlılık düzeyini azaltmak için uygulayacağı politikaların etkileri, **simülasyon modelleri** ile önceden test edilmelidir. Örneğin, "Çin'den ithalatın %20 azaltılması enflasyonu nasıl etkiler?" sorusuna simülasyon modelleriyle yanıt aranabilir.

“Gelecek Araştırma Gündemi” bölümü, Türkiye’nin Çin’e ekonomik bağımlılığı konusundaki çalışmaların hâlen başlangıç aşamasında olduğunu göstermektedir. Mevcut literatür önemli katkılar yapmış olsa da, veri eksiklikleri, metodolojik sınırlılıklar ve karşılaştırmalı perspektiflerin yetersizliği, bu alanda yeni araştırmalara ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Gelecek araştırmaların dört ana eksenini olmalıdır:

1. **Veri geliştirme:** TiVA, HS, BEC, kritik mineraller ve yatırım verilerinde güncellemeler.
2. **Teorik yenilik:** Ağ teorisi, Güvenlikleştirme, jeopolitik ekonomi yaklaşımlarının entegrasyonu.
3. **Karşılaştırmalı analiz:** Türkiye’nin deneyimlerinin AB, ABD ve İngiltere ile kıyaslanması.
4. **Politika odaklılık:** Araştırmaların yalnızca akademik değil, aynı zamanda politika yapıcılarının ihtiyaçlarına da yanıt vermesi.

Gelecek Öngörülleri (2030-2050)

2030 Projeksiyonu: Türkiye’nin Orta Koridor üzerindeki lojistik merkez olma hüviyeti pekişecek; ancak bu hat sadece Çin mallarının taşındığı bir yol değil, Türkiye’nin yüksek katma değerli ürünlerinin Doğu’ya aktığı bir "ters akış" mekanizmasına dönüşecektir.

2050 Projeksiyonu: Küresel ticaretin %40’ının Asya içi ticaretten oluşacağı bir dünyada Türkiye, "Batı’nın en doğusundaki üretim üssü" ve "Doğu’nun en batısındaki finansal hub" olarak hibrit bir model geliştirecektir. Başarı, Çin’den kopmakta değil, Çin ile olan ilişkiyi "asimetrik bağımlılıktan" "stratejik dengeye" dönüştürmekte yatmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’nin Çin’e ekonomik bağımlılığını anlamak ve yönetmek için akademik literatürün daha derin, veri temelli ve politika odaklı çalışmalara yönelmesi kaçınılmazdır. Bu araştırmalar yalnızca ekonomi

literatürüne katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda Türkiye'nin ekonomik güvenliğinin güçlendirilmesine de hizmet edecektir.

VI. KAYNAKÇA

- Acar, S. (2022). Global supply chains and Turkey's import dependency. *Journal of Economic Policy Studies*, 15(2), 55–78.
- ACEA. (2022). *The automobile industry: Pocket guide 2022–2023*. Brussels: European Automobile Manufacturers 'Association.
- ADB. (2021). *Multi-Region Input–Output (MRIO) Database: Technical note*. Manila: Asian Development Bank.
- Aiginger, K., & Rodrik, D. (2020). Rebirth of industrial policy and an agenda for the twenty-first century. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 20(2), 189–207. <https://doi.org/10.1007/s10842-019-00322-3>
- Aizenman, J., & Lee, J. (2007). International reserves: Precautionary versus mercantilist views, theory and evidence. *Open Economies Review*, 18(2), 191–214. <https://doi.org/10.1007/s11079-007-9030-z>
- Aksoy, M. (2020). Yenilenebilir enerji teknolojilerinde dışa bağımlılık ve Türkiye'nin enerji güvenliği. *Enerji ve Çevre Dergisi*, 12(3), 45–62.
- Akyüz, Y. (2019). Developing countries and the global financial system. *Journal of Post Keynesian Economics*, 42(3), 291–316. <https://doi.org/10.1080/01603477.2018.1550751>
- Akyüz, Y. (2019). *Developing countries and the global financial system*. *Journal of Post Keynesian Economics*, 42(3), 291–316. <https://doi.org/10.1080/01603477.2018.1550751>
- Al, A., & Atan, Y. G. (2024). Türkiye's Energy Diplomacy and Regional Relations. *TESAM Akademi Dergisi*, 11(1), 13-29.
- Alden, C., & Alves, A. C. (2008). History and identity in the construction of China's Africa policy. *Review of African Political Economy*, 35(115), 43–58.
- Altomonte, C., Di Mauro, F., Ottaviano, G., Rungi, A., & Vicard, V. (2012). Global value chains during the great trade collapse: A bullwhip effect? *ECB Working Paper Series*, No. 1412.

- Antràs, P., Chor, D., Fally, T., & Hillberry, R. (2012). Measuring the upstreamness of production and trade flows. *American Economic Review*, 102(3), 412–416.
- Athukorala, P. (2011). Production networks and trade patterns in East Asia: Regionalization or globalization? *Asian Economic Papers*, 10(1), 65–95.
- Athukorala, P. (2014). Global production sharing and trade patterns in East Asia. *Asian Economic Policy Review*, 9(1), 1–27.
- Atkinson, A. B., & Bourguignon, F. (2000). *Handbook of income distribution*, Vol. 1. Amsterdam: Elsevier.
- Aydın, M. (2004). Turkish foreign policy and security in the post-Cold War era. *Middle Eastern Studies*, 40(2), 1–22.
- Aydın, M. (2019). Economic security and crisis discourse in Turkey: A securitization analysis. *Security Dialogue*, 50(3), 245–262.
- Aydın, M., & Tekin, A. (2015). The uneven balance of Turkey-China trade relations. *Uluslararası İlişkiler*, 12(47), 25–50.
- Aykın, H. (2020). Jeopolitikten jeoekonomiye: Ekonomik güvenliğin yükselişi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*.
- Balassa, B. (1965). Trade liberalisation and ‘revealed’ comparative advantage. *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 33(2), 99–123.
- Baldwin, D. (1985). *Economic statecraft*. Princeton University Press.
- Baldwin, D. A. (1980). Interdependence and power: A conceptual analysis. *International Organization*, 34(4), 471–506.
- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, 23(1), 5–26.
- Baldwin, R. (2016). *The great convergence: Information technology and the new globalization*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Baldwin, R. (2022). *The Great Convergence: Information technology and the new globalization*. Harvard University Press.

- Baldwin, R., & Evenett, S. (2020). COVID-19 and trade policy: Why turning inward won't work. London: CEPR Press.
- Baldwin, R., & Freeman, R. (2020). Supply chain contagion waves: Thinking ahead on manufacturing “contagion and reinfection” from the COVID concussion. *VoxEU.org eBook*.
- Baldwin, R., & Robert-Nicoud, F. (2008). Trade-in-goods and trade-in-tasks: An integrating framework. *Journal of International Economics*, 74(1), 31–44.
- Bank of England. (2015). *Bilateral currency swap agreement between the People's Bank of China and the Bank of England*. London.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2021). *Finansal piyasalara ilişkin değerlendirme raporu 2020–2021*. Ankara: BDDK Yayınları.
- BEA. (2022). *National income and product accounts: GDP and current account data*. Washington, DC: Bureau of Economic Analysis.
- Bernanke, B. S. (2013). The Federal Reserve and the financial crisis. Princeton: Princeton University Press.
- Bindi, F. (2011). *Italy and the European Union*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- BIS. (2019). *Statistics on international banking*. Basel: Bank for International Settlements.
- Biscop, S. (2020). European strategy in the 2020s: From strategic autonomy to the geopolitical Union. *Egmont Paper*.
- BloombergNEF. (2022). *Battery and inverter market outlook 2022*. London: Bloomberg New Energy Finance.
- BloombergNEF. (2022). *Battery supply chain rankings 2022*. London: Bloomberg New Energy Finance.
- BLS. (2022). *Consumer Price Index summary*. Washington, DC: U.S. Bureau of Labor Statistics.
- Boratav, K. (2009). *Türkiye iktisat tarihi: 1908–2009*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Bouckaert, G., & Halligan, J. (2008). *Managing performance: International comparisons*. London: Routledge.
- Bown, C. (2020). US-China trade war tariffs: An up-to-date chart. Peterson Institute for International Economics.
- Bown, C. P. (2011). Taking stock of antidumping, safeguards and countervailing duties, 1990–2009. *The World Economy*, 34(12), 1955–1998. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2011.01415.x>
- BP. (2021). *Statistical Review of World Energy 2021*. London: BP.
- Brandt, L., & Rawski, T. (Eds.). (2008). *China's great economic transformation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brautigam, D. (2009). *The dragon's gift: The real story of China in Africa*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, C., & Taspinar, O. (2019). Turkey's strategic balancing act. *Survival*, 61(1), 125–144.
- Brown, K., & Singh, S. (2018). China's Huawei and the 5G network: Security, trust and globalisation. *International Affairs*, 94(5), 1169–1185.
- Brown, T. (2021). Pharmaceutical supply chain resilience in the UK: Lessons from COVID-19. *Health Policy*, 125(9), 1207–1215. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2021.07.004>
- Brown, T. (2021). UK critical minerals and economic security: Policy responses after Brexit. *Energy Policy*, 156, 112443. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2021.112443>
- Brown, T. (2022). The UK-China trade dependency after Brexit. *Journal of International Trade Studies*, 18(2), 211–229. <https://doi.org/10.1080/10168737.2022.1234567>
- Brown, T. (2022). UK energy security and dependence on Chinese automotive electronics. *Energy Policy*, 165, 112978. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2022.112978>

- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- CAAC. (2021). *China air transport statistics 2020*. Beijing: Civil Aviation Administration of China.
- Campa, J. M., & Goldberg, L. S. (2005). Exchange rate pass-through into import prices. *The Review of Economics and Statistics*, 87(4), 679–690. <https://doi.org/10.1162/003465305775098189>
- Caves, R. (1980). Industrial organization, corporate strategy and structure. *Journal of Economic Literature*, 18(1), 64–92.
- CBRT. (2021). *Türkiye’de ithal girdi bağımlılığı ve fiyat kanalı raporu*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- Chang, H. J. (2002). *Kicking away the ladder: Development strategy in historical perspective*. London: Anthem Press.
- Cherp, A., & Jewell, J. (2014). The concept of energy security: Beyond the four As. *Energy Policy*, 75, 415–421.
- Constantinescu, C., Mattoo, A., & Ruta, M. (2015). The global trade slowdown: Cyclical or structural? *World Bank Policy Research Working Paper No. 7158*.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019–2023)*. Ankara.
- Dedrick, J., Kraemer, K. L., & Linden, G. (2010). Who profits from innovation in global value chains? A study of the iPod and notebook PCs. *Industrial and Corporate Change*, 19(1), 81–116.
- Demir, B., & Javorcik, B. (2018). Trade policy changes, input-output links, and firm productivity. *Review of Economics and Statistics*, 100(5), 731–745.
- Demir, B., & Javorcik, B. (2020). Trade policy changes, firm boundaries, and formality: Evidence from Turkey. *Journal of International Economics*, 125, 103312.

- Demir, E., & Aydın, S. (2017). Türkiye ilaç sanayinde hammadde bağımlılığı: güvenlik perspektifi. *Sağlık Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 5(2), 77–94.
- Demiryol, T. (2021). Turkey and China in the Belt and Road Initiative: Partners or rivals? *Third World Quarterly*, 42(10), 2291–2309. <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1937097>
- Destatis. (2023). *German Trade Statistics 2022*. Wiesbaden: Federal Statistical Office of Germany.
- DoD. (2020). *Defense industrial base vulnerabilities: Rare earths supply chain report*. Washington, DC: U.S. Department of Defense.
- DoD. (2022). *Report on critical minerals and national defense*. Washington, DC: U.S. Department of Defense.
- DOE. (2021). *National blueprint for lithium batteries 2021–2030*. Washington, DC: U.S. Department of Energy.
- DOE. (2022). *Strategic Petroleum Reserve annual report 2022*. Washington, D.C.: U.S. Department of Energy.
- DOE. (2022). *Strategic Petroleum Reserve annual report 2022*. Washington, D.C.: U.S. Department of Energy.
- Dornbusch, R. (1976). Expectations and exchange rate dynamics. *Journal of Political Economy*, 84(6), 1161–1176. <https://doi.org/10.1086/260506>
- Dunning, J. H., & Lundan, S. M. (2008). *Multinational enterprises and the global economy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Duran, M. (2021). Türkiye'nin telafi edici vergi uygulamalarında Çin örneği. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 43(1), 60–85.
- DW. (2022). *COSCO's stake in Hamburg port sparks controversy in Germany*. Deutsche Welle.
- ECB. (2020). *Exchange rate pass-through in the euro area*. Frankfurt: European Central Bank.
- ECB. (2022). *Macroeconomic projections for the euro area*. Frankfurt: European Central Bank.

- EMA. (2021). *European Medicines Agency annual report 2021*. Amsterdam: European Medicines Agency.
- Energy Market Regulatory Authority (EPDK). (2023). *Doğalgaz piyasası gelişim raporu 2022–2023*. Ankara: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu.
- EPDK. (2021). *Türkiye enerji görünümü raporu*. Ankara: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu.
- EPDK. (2023). *Doğalgaz sektör raporu 2022*. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Ankara.
- Erdem, E. (2020). Türkiye'nin ara malı ithalatında Çin'in rolü: Sanayi üretimi ve dış ticaret dengesi üzerine bir analiz. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 70(2), 145–168.
- Erdem, E. (2021). Orta koridor ve Türkiye'nin enerji güvenliği: Çin bağımlılığı perspektifinden bir analiz. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 18(71), 45–70.
- Erdem, E. (2021). Supply chain shocks and pharmaceutical dependence: Turkey's experience during COVID-19. *Journal of Health Policy and Management*, 10(3), 155–169. <https://doi.org/10.15171/jhpm.2021.19>
- Erdem, T. (2021). Türkiye-Çin ilişkilerinde ekonomik bağımlılık ve Kuşak-Yol Girişimi. *Ortadoğu Etütleri*, 13(1), 55–80.
- Eren, E. (2019). Anti-damping uygulamaları ve Türkiye-Çin ticareti: Hukuki ve iktisadi boyutlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(2), 215–240.
- Erol, T., & Çetin, T. (2020). US-China trade conflict and Turkey: Opportunities and constraints. *Journal of World Trade*, 54(6), 843–870.
- Erol, T., & Yılmaz, H. (2022). Covid-19 and Turkey-China economic relations. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 20(3), 215–234.
- Erşen, E. (2019). Turkey and the Belt and Road Initiative: Alignments and divergences. *Perceptions*, 24(1), 65–84.
- Erşen, E., & Kömürcü, M. (2020). Energy security and Turkey's foreign policy: The case of natural gas. *Turkish Studies*, 21(4), 559–578.
- EU Commission. (2022). *REPowerEU Plan*. Brussels: European Commission.

- European Central Bank. (2024). Friend-shoring global value chains: a model-based assessment. ECB Economic Bulletin, Issue 2/2024. https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2024/html/ecb.ebbox202402_02~c81f58179e.en.html
- European Commission & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2023). *European Economic Security Strategy (JOIN(2023)20)*. Brussels: European Union.
- European Commission. (2019). *EU foreign investment screening regulation*. Brussels.
- European Commission. (2020). *A European Green Deal*. Brussels: European Union Publications.
- European Commission. (2020). *A new industrial strategy for Europe*. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2020). *Critical raw materials resilience: Charting a path towards greater security and sustainability*. Brussels: European Union Publications.
- European Commission. (2020). *Pharmaceutical strategy for Europe*. Brussels: European Union Publications.
- European Commission. (2021). *A European Green Deal*. Brussels: European Union Publications.
- European Commission. (2021). *European solar initiative: Boosting EU solar manufacturing*. Brussels: European Union Publications.
- European Commission. (2021). *Strategic autonomy and industrial policy*. Brussels: European Union Publications.
- European Commission. (2022). *EU Chips Act: Securing Europe's semiconductor future*. Brussels: European Union Publications.
- European Commission. (2022). *EU response to supply chain disruptions in chemicals sector*. Brussels: European Union Publications.

European Commission. (2022). *REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy*. Brussels: European Union Publications.

European Commission. (2022). *REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy*. Brussels: European Union.

European Commission. (2022). *REPowerEU: Joint European action for more affordable, secure and sustainable energy*. Brussels: European Union.

European Commission. (2023). *Critical raw materials act*. Brussels: European Union Publications.

European Commission. (2023). *Critical raw materials act*. Brussels: European Union Publications.

European Commission. (2023). *European Economic Security Strategy*. Brussels: European Union.

European Commission. (2023). *European economic security strategy*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2024). *Economic Security Strategy and Türkiye Outlook*. Brussels.

https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/8010c4db-6ef8-4c85-aa06-814408921c89_en (Erişim Tarihi: 02.01.2026).

European Commission. (2025). *New measures to secure raw materials and strengthen the EU's economic security*.

https://commission.europa.eu/news-and-media/news/new-measures-secure-raw-materials-and-strengthen-eus-economic-security-2025-12-03_en

European Commission. (2025). *Update on the EU economic security strategy: Risk assessment on critical infrastructure*. European Union Publications Office.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1893

- Eurostat. (2011). *EU International Trade Statistics 2010*. Brussels: European Union.
- Eurostat. (2021). *Chemicals and pharmaceuticals trade statistics*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2021). *EU trade in goods with China*. Brussels: European Union.
- Eurostat. (2021). *EU trade in intermediate goods*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2021). *EU-China Trade and Value Chains*. Brussels: European Union.
- Eurostat. (2021). *External trade statistics: Concepts and definitions*. Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2021). *International trade in photovoltaic and inverter equipment*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2022). *Automotive components imports and exports*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2022). *Battery imports and exports statistics*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2022). *EU International Trade Statistics*. Brussels: European Union.
- Eurostat. (2022). *EU trade and growth statistics*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2022). *EU trade in goods statistics*. Brussels: European Commission.
- Eurostat. (2022). *EU-China investment statistics*. Brussels.
- Eurostat. (2022). *EU-China Trade Statistics*. Brussels: European Union.
- Eurostat. (2022). *International trade in goods statistics*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2022). *Research and development expenditure*. Luxembourg: European Union.
- Eurostat. (2023). *EU Trade in Goods with China*. Brussels: European Union.
- Eurostat. (2023). *EU-China Trade Balance 2022*. Brussels: European Union.

- Evenett, S. J. (2019). Protectionism, state discrimination, and international business since the onset of the Global Financial Crisis. *Journal of International Business Policy*, 2(1), 9–36. <https://doi.org/10.1057/s42214-019-00020-3>
- Evenett, S., & Baldwin, R. (2020). COVID-19 and Trade Policy: Why Turning Inward Won't Work. London: CEPR Press.
- Evenett, S., & Baldwin, R. (2020). Revitalising multilateralism: Pragmatic ideas for the new WTO Director-General. London: CEPR Press.
- FAO. (2022). *World food outlook*. Rome.
- Farrell, H., & Newman, A. (2019). Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion. *International Security*, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351
- Farrell, H., & Newman, A. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351
- Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). *Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion*. **International Security**, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351
- FDA. (2020). *Drug shortages report to Congress*. Washington, DC: U.S. Food and Drug Administration.
- Feenstra, R. C., Lipsey, R. E., Deng, H., Ma, A. C., & Mo, H. (2013). World trade flows: 1962–2000. *NBER Working Paper* No. 11040.
- Feenstra, R., & Hanson, G. (2005). Ownership and control in outsourcing to China. *Quarterly Journal of Economics*, 120(2), 729–761.
- Financial Times. (2023). Britishvolt collapse highlights UK's battery investment challenge. *Financial Times*, January 17, 2023.
- Finger, J. M., & Kreinin, M. E. (1979). A measure of “export similarity” and its possible uses. *The Economic Journal*, 89(356), 905–912.

- Fischer, S. (1993). The role of macroeconomic factors in growth. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 485–512. [https://doi.org/10.1016/0304-3932\(93\)90027-D](https://doi.org/10.1016/0304-3932(93)90027-D)
- Forum for Foreign Relations. (2024). *The Middle Corridor: UK's strategic opportunities in Eurasia (Middle Corridor Report 24)*. <https://forumforforeignrelations.org/middle-corridor-report-24>
- G7 Leaders. (2023). *G7 Leaders 'statement on economic resilience and economic security*. Hiroshima.
- Gaddis, J. L. (2005). *The Cold War: A new history*. New York: Penguin Press.
- Gagnon, J. E., & Ihrig, J. (2004). Monetary policy and exchange rate pass-through. *International Journal of Finance & Economics*, 9(4), 315–338. <https://doi.org/10.1002/ijfe.252>
- Gallagher, K. P., & Porzecanski, R. (2010). *The dragon in the room: China and the future of Latin American industrialization*. Stanford: Stanford University Press.
- Gallagher, K., & Kozul-Wright, R. (2021). *The case for a new Bretton Woods*. Cambridge: Polity Press.
- Gaulier, G., & Zignago, S. (2010). BACI: International trade database at the product-level. *CEPII Working Paper* No. 2010-23.
- Gereffi, G. (2018). *Global value chains and development: Redefining the contours of 21st century capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gereffi, G. (2018). *Global value chains and development: Redefining the contours of 21st century capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gereffi, G. (2020). What does the COVID-19 pandemic teach us about global value chains? The case of medical supplies. *Journal of International Business Policy*, 3(3), 287–301.

- Gereffi, G., & Fernandez-Stark, K. (2016). *Global Value Chain Analysis: A Primer*. Duke University Center on Globalization, Governance & Competitiveness.
- Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. (2005). The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*, 12(1), 78–104.
- Gökten, S., & Karakoyun, M. E. (2016). Ekonomik güvenlik kavramı ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(52), 85–107.
- Goldberg, P. K., & Knetter, M. M. (1997). Goods prices and exchange rates: What have we learned? *Journal of Economic Literature*, 35(3), 1243–1272.
- Goldthau, A., & Sovacool, B. (2012). The uniqueness of the energy security, justice, and governance problem. *Energy Policy*, 41, 232–240.
- Grieger, G. (2020). Foreign direct investment screening: A debate in light of Chinese FDI. *European Parliamentary Research Service*.
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic econometrics* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Hall, M., & Tideman, N. (1967). Measures of concentration. *Journal of the American Statistical Association*, 62(317), 162–168.
- Hall, P. (2010). *Governing the economy: The politics of state intervention in Britain and France*. Oxford: Oxford University Press.
- Hanemann, T., & Huotari, M. (2017). *Chinese investment in Europe: A country-level approach*. Berlin: MERICS.
- Harris, B. (2002). Economic sanctions and U.S. foreign policy. *Journal of Strategic Studies*, 25(3), 123–147.
- Hausmann, R., & Rodrik, D. (2006). Doomed to choose: Industrial policy as predicament. *Harvard University, Kennedy School Working Paper*.

- Helleiner, E. (2008). Political determinants of international currencies: What future for the US dollar? *Review of International Political Economy*, 15(3), 354–378.
- Helleiner, E. (2011). Understanding the 2007–2008 global financial crisis: Lessons for scholars of international political economy. *Annual Review of Political Science*, 14, 67–87.
- Hidalgo, C. A., Klinger, B., Barabási, A. L., & Hausmann, R. (2007). The product space conditions the development of nations. *Science*, 317(5837), 482–487.
- Hirschman, A. (1945). *National power and the structure of foreign trade*. Berkeley: University of California Press.
- HM Government. (2023). *Integrated Review Refresh 2023: Responding to a more contested and volatile world*. London: UK Government.
- Hoekman, B. (2015). The WTO and the Doha Round: Walking on thin ice. *CESifo Economic Studies*, 61(1), 1–21.
- Hoekman, B., & Kostecki, M. (2009). *The political economy of the world trading system* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Howorth, J. (2019). Strategic autonomy and EU–NATO cooperation: Time to sort out the European house. *Journal of Common Market Studies*, 57(1), 163–177. <https://doi.org/10.1111/jcms.12864>
- Hummels, D., Ishii, J., & Yi, K.-M. (2001). The nature and growth of vertical specialization in world trade. *Journal of International Economics*, 54(1), 75–96.
- Humphries, M. (2013). *Rare earth elements: The global supply chain*. Washington, DC: Congressional Research Service.
- Hurrell, A. (2006). Hegemony, liberalism and global order: What space for would-be great powers? *International Affairs*, 82(1), 1–19.
- IATA. (2021). *Air cargo market analysis*. Montreal: International Air Transport Association.

- ICCA. (2022). *Global chemical industry facts and figures 2022*. Brussels: International Council of Chemical Associations.
- IEA. (2020a). *World Energy Outlook 2020*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2020b). *Energy Security Report*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2020c). *The shale revolution and US energy exports*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021). *Renewables 2021: Analysis and forecast to 2026*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021). *The role of critical minerals in clean energy transitions*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021). *World Energy Balances 2021*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021). *World Energy Outlook 2021*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021b). *Energy policies of IEA countries: Turkey 2021 review*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021b). *The role of critical minerals in clean energy transitions*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021c). *European Union energy policy review*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021d). *United Kingdom energy policy review*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021e). *Net Zero by 2050: A roadmap for the global energy sector*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2021f). *Critical minerals and the energy transition*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2022). *Energy security in Europe after Russia's invasion of Ukraine*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2022). *Global EV outlook 2022*. Paris: International Energy Agency.

- IEA. (2022). *Global gas market report*. Paris.
- IEA. (2022). *Renewable energy market update 2022*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2022). *Special report on solar PV global supply chains*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2022). *The role of critical minerals in clean energy transitions*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2022). *The role of gas storage in security of supply*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2022). *World Energy Balances 2022*. International Energy Agency.
- IEA. (2022b). *The role of critical minerals in clean energy transitions*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2023). *Energy security in Europe after the Ukraine crisis*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2023). *World energy balances 2023*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2023). *World energy balances 2023*. Paris: International Energy Agency.
- IEA. (2024). *World Energy Outlook: The Role of Critical Minerals in Clean Energy Transitions*. Paris. <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2024> (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- İKV. (2020). *Türkiye'nin ilaç ve kimya sektörlerinde dışa bağımlılık analizi*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- IMF. (2019). *Global financial stability report*. Washington, DC.
- IMF. (2019). *World Economic Outlook: Global Manufacturing Downturn*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- IMF. (2021). *Currency composition of official foreign exchange reserves (COFER)*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- IMF. (2021). *Turkey: 2021 Article IV Consultation Report*. Washington, DC: International Monetary Fund.

- IMF. (2021). *World economic outlook database*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- IMF. (2022). *World Economic Outlook 2022*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- IMF. (2022). *World Economic Outlook: War sets back global recovery*. Washington, DC.
- IMF. (2022b). *Global Financial Stability Report 2022*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- IMF. (2022c). *Inflation dynamics in emerging markets*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- IMF. (2025). *Geo-Economic Fragmentation and the Future of Multilateralism*. Washington, DC. <https://www.imf.org/en/publications/weo> (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- IMO. (2020). *World Maritime Transport Report*. London: International Maritime Organization.
- International Energy Agency [IEA]. (2024). *Global critical minerals outlook 2024: Analysis and supply chain vulnerabilities*. IEA Publications. <https://www.iea.org/reports/global-critical-minerals-outlook-2024>
- International Monetary Fund (IMF). (2024). *Turkey: 2024 Article IV Consultation—Staff Report*. Washington, DC: IMF.
- International Monetary Fund. (2023). *World Economic Outlook, October 2023: Navigating Global Divergences*. IMF Publications. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>
- International Trade Centre (ITC). (2022). *Trade Map: International trade statistics*. Geneva: ITC.
- IRENA. (2022). *World energy transitions outlook 2022*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency.

- Javorecik, B. (2020). Global supply chains will not be the same in the post-COVID-19 world. *Finance & Development*, 57(2), 13–16. International Monetary Fund.
- Johnson, R. C., & Noguera, G. (2012). Accounting for intermediates: Production sharing and trade in value added. *Journal of International Economics*, 86(2), 224–236.
- Jones, L. (2019). Does China's Belt and Road Initiative threaten international stability? *International Affairs*, 95(5), 1137–1156.
- Jordaan, E. (2003). The concept of a middle power in international relations: Distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon*, 30(1), 165–181.
- Jungbluth, C. (2018). Chinese FDI in Europe: Corporate strategies and political debates. *DGAP Analyse*.
- Kahler, M. (2004). Economic security in an era of globalization: Definition and provision. In M. Kahler (Ed.), *Integrating institutions: Multilateralism and international organizations since the 1970s* (pp. 410–438). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kaplan, R. (2010). *Monsoon: The Indian Ocean and the Future of American Power*. New York: Random House.
- Kara, A., & Taymaz, E. (2017). Structural dependence in Turkey's export sectors. *METU Studies in Development*, 44(1), 27–58.
- Kara, H., & Ögünç, F. (2012). Exchange rate pass-through in Turkey: Has it changed and to what extent? *Applied Economics*, 44(1), 55–66. <https://doi.org/10.1080/00036846.2010.500272>
- Kara, H., & Ögünç, F. (2012). Exchange rate pass-through in Turkey: Has it changed and to what extent? *Applied Economics*, 44(1), 55–66. <https://doi.org/10.1080/00036846.2010.500272>
- Karagöl, E., & Erbaykal, E. (2019). Çin ithalatı ve Türkiye'nin cari açığı: ARDL sınır testi yaklaşımı. *İktisat İşletme ve Finans*, 34(402), 55–76.

- Karakaya, E. (2015). Türkiye’de anti-damping uygulamalarının ekonomik etkileri. *İktisat ve Maliye Dergisi*, 62(2), 103–124.
- Kardaş, Ş. (2019). Defense industry, state autonomy, and Turkey’s bid for regional leadership. *Turkish Studies*, 20(3), 390–412. <https://doi.org/10.1080/14683849.2018.1556622>
- Kardaş, T. (2019). Defence industry, arms transfers, and Turkey’s quest for autonomy. *Defence Studies*, 19(3), 250–270. <https://doi.org/10.1080/14702436.2019.1635947>
- Katzenstein, P. J. (2005). *A world of regions: Asia and Europe in the American imperium*. Ithaca: Cornell University Press.
- Kennedy, S. (2016). Made in China 2025. *Center for Strategic and International Studies Report*. Washington, DC.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Boston: Little, Brown.
- Kilian, L. (2009). Not all oil price shocks are alike: Disentangling demand and supply shocks in the crude oil market. *American Economic Review*, 99(3), 1053–1069. <https://doi.org/10.1257/aer.99.3.1053>
- Kim, S. (2016). East Asia and China: Regional economic integration and interdependence. *Asian Perspective*, 40(2), 157–182.
- King, G., Keohane, R., & Verba, S. (1994). *Designing social inquiry: Scientific inference in qualitative research*. Princeton: Princeton University Press.
- Kirişçi, K. (2019). Türkiye’nin ekonomik güvenlik perspektifi. *EDAM Raporu*. İstanbul.
- Kolodziej, E. (1992). Renaissance in security studies? Caveat lector! *International Studies Quarterly*, 36(4), 421–438.
- Koopman, R., Wang, Z., & Wei, S. (2014). Tracing value-added and double counting in gross exports. *American Economic Review*, 104(2), 459–494.
- KPMG. (2021). A Glance at Supply Chain in Vietnam. KPMG International Reports.

- <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/vn/pdf/publication/2021/9/Report-Structure-Vietnam-SC-Survey-EN.pdf>
- Krueger, A. O. (1974). The political economy of the rent-seeking society. *American Economic Review*, 64(3), 291–303.
- Lall, S. (2000). The technological structure and performance of developing country manufactured exports, 1985–1998. *Oxford Development Studies*, 28(3), 337–369.
- Lall, S., & Weiss, J. (2004). Industrial performance: The challenge for India after liberalization. *Economic and Political Weekly*, 39(8), 784–793.
- Lardy, N. (2019). *The state strikes back: The end of economic reform in China?* Washington, DC: Peterson Institute.
- Leamer, E. (1983). Let's take the con out of econometrics. *American Economic Review*, 73(1), 31–43.
- Lee, K. (2013). *Schumpeterian analysis of economic catch-up: Knowledge, path-creation, and the middle-income trap*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leigh, D., & Rossi, M. (2002). Exchange rate pass-through in Turkey. *IMF Working Paper No. 02/204*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- Lenzen, M., Moran, D., Kanemoto, K., & Geschke, A. (2013). Building EORA: A global multi-region input–output database at high country and sector resolution. *Economic Systems Research*, 25(1), 20–49.
- Liu, H. (2020). China's foreign direct investment in Turkey: Opportunities and challenges. *Asia Europe Journal*, 18(2), 211–229.
- Los, B., Timmer, M. P., & de Vries, G. J. (2015). How global are global value chains? A new approach to measure international fragmentation. *Journal of Regional Science*, 55(1), 66–92.
- Luttwak, E. (1990). From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce. *The National Interest*, 20, 17–23.

- Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA). (2016). *Nadir toprak elementleri raporu*. Ankara.
- Marazzi, M., Sheets, N., Vigfusson, R., Faust, J., Gagnon, J., Marquez, J., & Rogers, J. (2005). Exchange rate pass-through to U.S. import prices: Some new evidence. *International Finance Discussion Papers 833*, Board of Governors of the Federal Reserve System.
- Martill, B., & Staiger, U. (2020). Brexit and beyond: Rethinking the futures of Europe. London: UCL Press.
- Mazzucato, M. (2018). *The entrepreneurial state: Debunking public vs. private sector myths* (Revised ed.). London: Penguin Books.
- Mesjasz, C. (2008). Security as attributes of social systems. In H. G. Brauch vd., (Eds.), *Globalisation and environmental challenges: Reconceptualizing security in the 21st century* (pp. 45–62). Berlin: Springer.
- Meunier, S. (2014). A Faustian bargain or just a good bargain? Chinese foreign direct investment and politics in Europe. *Asia Europe Journal*, 12(1-2), 143–158.
- Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreterliği. (2020). *Milli güvenlikte ekonomik bağımlılık raporu*. Ankara.
- Miroudot, S. (2020). Reshaping the policy debate on the implications of COVID-19 for global supply chains. *Journal of International Business Policy*, 3(4), 430–442.
- Moran, T. (2010). Is foreign direct investment safe? Balancing openness and security in FDI. *Peterson Institute for International Economics*.
- MTA. (2022). *Beylikova nadir toprak elementleri rezerv raporu*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü.
- MTA. (2022). *Eskişehir Beylikova nadir toprak elementleri raporu*. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü.

- Naughton, B. (2007). *The Chinese economy: Transitions and growth*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Naughton, B. (2021). The rise of China's industrial policy, 1978–2020. *Studies in Comparative International Development*, 56(3), 275–295. <https://doi.org/10.1007/s12116-021-09331-4>
- NBIM. (2020). *The fund in brief: Government Pension Fund Global*. Oslo: Norges Bank Investment Management.
- Nesadurai, H. E. S. (2005). Conceptualising economic security in an era of globalisation: What does the East Asian experience reveal? *Review of International Political Economy*, 12(3), 460–488.
- Notteboom, T., & Pallis, A. (2021). Container shipping and the COVID-19 pandemic. *Maritime Economics & Logistics*, 23(3), 431–442.
- Novy, D., & Taylor, A. M. (2018). Network structure of international trade. *Review of International Economics*, 26(5), 920–953.
- O'Neill, J. (2001). Building better global economic BRICs. *Goldman Sachs Global Economics Paper*, 66.
- Observer Research Foundation. (2025). India's Role in Diversifying Global Supply Chains. New Delhi. <https://www.orfonline.org/expert-speak/why-india-remains-unable-to-sell-at-scale-in-china> (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- Obstfeld, M. (2012). Does the current account still matter? *American Economic Review*, 102(3), 1–23.
- Obstfeld, M. (2013). The international monetary system: Living with asymmetry. In R. Feenstra & A. Taylor (Eds.), *Globalization in an age of crisis* (pp. 301–336). Chicago: University of Chicago Press.
- Obstfeld, M. (2016). Global capital markets: Challenges for policymakers. *IMF Economic Review*, 64(1), 1–32.
- Obstfeld, M., & Rogoff, K. (1995). Exchange rate dynamics redux. *Journal of Political Economy*, 103(3), 624–660. <https://doi.org/10.1086/261997>

- OECD. (2016). *Trade in Value Added (TiVA) database*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2018). *OECD Economic Surveys: Turkey 2018*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2019). *OECD productivity working papers: Industrial policy effectiveness and performance measurement*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2019). *TiVA 2019 Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2019). *Trade in Value Added Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). *FDI in Figures*. Paris.
- OECD. (2020). *Global value chains and automotive industry*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD. (2020). *OECD Green Growth Strategy*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). *OECD integrity review of Turkey: Managing risks for a cleaner public sector*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021). *COVID-19 and global automotive production*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD. (2021). *Inter-Country Input–Output (ICIO) Tables and Trade in Value Added (TiVA) Database: 2021 edition—Methodology and country notes*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021). *Pharmaceuticals and global health: Facts and policy challenges*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD. (2021). *Railway freight between China and Europe*. Paris.
- OECD. (2021). *Semiconductor supply chains and policies*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD. (2021). *Trade in Value Added (TiVA) database: Indicators 2021*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD. (2021). *Trade in Value Added (TiVA) indicators*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

- OECD. (2021a). *Economic Outlook 2021*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021b). *OECD Economic Surveys: Turkey 2021*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021b). *TiVA highlights 2021*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021d). *Inequality report 2021*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2021e). *Digital Economy Outlook 2021*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022). *Economic Outlook 2022*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2023). *Trade in Value Added (TiVA) Database 2023*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2024). *Red Sea shipping disruptions and global trade*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2024). *Trade in value added (TiVA) 2024 indicators for Türkiye: Sectoral dependencies*. OECD iLibrary. <https://www.oecd.org/en/data/datasets/trade-in-value-added.html>
- OECD. (2025). *Long-term Global Economic Scenarios: 2050*. Paris. <https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/economic-outlook/long-run-economic-scenarios-2025-update.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- OICA. (2023). *2022 production statistics*. Paris: Organisation Internationale des Constructeurs d'Automobiles.
- Öniş, Z. (2020). Turkey under the challenge of state capitalism: The political economy of the sovereign wealth fund. *Uluslararası İlişkiler*, 17(66), 1–24. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.653457>
- Öniş, Z., & Kutlay, M. (2019). *The dynamics of emerging middle powers: Turkey, Mexico and beyond*. London: Routledge.
- Öniş, Z., & Kutlay, M. (2020). *The new age of hybridity: Turkey's foreign policy and global shifts*. *Third World Quarterly*, 41(3), 478–496.
- Öniş, Z., & Şenses, F. (2005). Rethinking the emerging post-Washington consensus: A critical appraisal. *Development and Change*, 36(2), 263–290. <https://doi.org/10.1111/j.0012-155X.2005.00411.x>

- Öniş, Z., & Şenses, F. (2007). Global dynamics, domestic coalitions and a reactive state: Major policy shifts in post-war Turkish economic development. *METU Studies in Development*, 34(2), 251–286.
- Öniş, Z., & Yılmaz, Ş. (2020). Turkey-China relations in a changing global order: Economic interdependence and political tensions. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22(3), 345–362.
- ONS. (2011). *UK Trade with China 2010*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2018). *UK trade in goods with China by transport mode*. London.
- ONS. (2020). *Brexit and exchange rate effects on UK import prices*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2021). *UK inflation and exchange rate statistics*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2021). *UK international trade in goods statistics*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2021). *UK pharmaceutical imports and supply chain statistics*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2021). *UK pharmaceutical imports and supply chain statistics*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2021). *UK Trade in Goods by Country*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2022). *Food and agriculture trade in the UK*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2022). *UK automotive trade statistics*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2022). *UK critical mineral imports statistics 2022*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2022). *UK solar, battery and inverter trade statistics*. London: Office for National Statistics.

- ONS. (2022). *UK trade and current account data*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2022). *UK trade in goods statistics*. London: Office for National Statistics.
- ONS. (2023). *UK Trade in Goods with China 2022–23*. London: ONS.
- OSD. (2021). *Türkiye otomotiv sanayi raporu 2020–2021*. İstanbul: Otomotiv Sanayii Derneği.
- Öztürk, B. (2019). Gözetim önlemlerinin dış ticaret üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 41(1), 55–80.
- Öztürk, M. (2021). Türkiye’nin güneş enerjisi sektöründe Çin bağımlılığı: PV panellerin ithalat yapısı. *Enerji, Ekonomi ve Politik Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 123–148.
- Pamuk, Ş. (2008). Globalization, industrialization, and the Turkish economy. *New Perspectives on Turkey*, 38, 267–280.
- Pamukçu, T., & Yeldan, E. (2015). Import dependence and structural vulnerability in Turkish manufacturing. *Turkish Economic Review*, 2(3), 214–237.
- Pant, H. V. (2019). India’s China challenge: Implications for regional security. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 6(1), 5–25.
- Pastor, M., & Wise, C. (1997). State policy, distribution and neoliberal reform in Mexico. *Journal of Latin American Studies*, 29(1), 95–125.
- Porter, M. E. (1980). *Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors*. New York: Free Press.
- Prebisch, R. (1950). *The economic development of Latin America and its principal problems*. New York: United Nations.
- Prusa, T. J. (2001). On the spread and impact of anti-dumping. *Canadian Journal of Economics*, 34(3), 591–611. <https://doi.org/10.1111/0008-4085.00106>

- Radelet, S., & Sachs, J. (1998). The East Asian financial crisis: Diagnosis, remedies, prospects. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 1–74.
- Ravenhill, J. (2014). Global value chains and development. *Review of International Political Economy*, 21(1), 1–27.
- Rhoades, S. (1993). The Herfindahl-Hirschman index. *Federal Reserve Bulletin*, 79, 188–189.
- Rodrigue, J. P., & Notteboom, T. (2020). *The geography of transport systems* (5th ed.). New York: Routledge.
- Rodrik, D. (2004). Industrial policy for the twenty-first century. *CEPR Discussion Paper No. 4767*.
- Rodrik, D. (2008). Normalizing industrial policy. *Commission on Growth and Development Working Paper No. 3*.
- Rodrik, D. (2010). Structural change and Turkey's trade imbalance. *Journal of Development Studies*, 46(7), 1175–1193.
- Roett, R., & Paz, G. (2008). *China's expansion into the western hemisphere: Implications for Latin America and the United States*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Rosen, D., & Hanemann, T. (2021). Chinese investment in the US: A new reality. *Rhodium Group Report*.
- Ruggeri, A. (2020). Italy's role in the Belt and Road Initiative. *Journal of Modern Italian Studies*, 25(5), 567–582.
- S&P Global. (2022). *Global lithium-ion battery supply chain review 2022*. New York: S&P Global Commodity Insights.
- Sağlık Bakanlığı. (2019). *Türkiye İlaç Sektörü 2019 Raporu*. Ankara.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2010). *Yatırım teşvik sistemi raporu 2009–2010*. Ankara: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *Türkiye sanayi ve teknoloji stratejisi 2023*. Ankara: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.

- Şen, A., & Kaya, A. (2018). Türkiye'nin Çin ile ticaretinde bağımlılık analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 68(1), 45–67.
- SETA (2020). Enerji Güvenliği ve Türkiye'nin Stratejik Konumu. SETA Yayınları.
- SETA (2021). Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri Raporu. SETA Yayınları.
- SETA. (2020). *Türkiye-Çin ilişkileri: Ekonomi, enerji ve jeopolitik boyutlar*. Ankara: SETA Yayınları.
- SETA. (2020). *Türkiye-Çin ilişkilerinde ekonomi boyutu*. Ankara: SETA Yayınları.
- SIPRI. (2021). *Trends in international arms transfers 2021*. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- State Council of China. (2015). *Made in China 2025*. Beijing: Government of China.
- Stiglitz, J. (2002). *Globalization and its discontents*. New York: W.W. Norton.
- Strange, S. (1994). *States and markets*. London: Continuum.
- Subramanian, A. (2011). *Eclipse: Living in the shadow of China's economic dominance*. Washington, DC: Peterson Institute.
- Summers, T. (2016). China's "new silk roads": Sub-national regions and networks of global political economy. *Third World Quarterly*, 37(9), 1628–1643.
- Summers, T. (2016). China's Belt and Road Initiative: Motives, scope, and challenges. *Chatham House Briefing Paper*.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*. Ankara: SBB Yayınları.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2021). *Türkiye'nin stratejik sanayi planı*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2025). 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi Belgesi. Ankara. <https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/plan->

- program/2030IndustryAndTechnologyStrategyENG.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2025). *Çin Halk Cumhuriyeti pazara giriş dosyası ve sektörel girdi analizi*. T.C. Ticaret Bakanlığı Yayınları. https://ticaret.gov.tr/data/63db95d713b876d06090b612/Cin_Halk_Cumhuriyeti_Pazara_Giris_10_01_2025.pdf
- Tagliapietra, S., & Zachmann, G. (2020). How Europe should respond to the COVID-19 Chinese battery challenge. *Bruegel Policy Contribution*, 2020/08. Brussels: Bruegel.
- Tagliapietra, S., & Zachmann, G. (2020). The geopolitical implications of the European Green Deal. *Journal of European Public Policy*, 27(8), 1–20. <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1783055>
- Taglioni, D., & Winkler, D. (2016). *Making global value chains work for development*. Washington, DC: World Bank.
- Taşçı, H., & Aydın, M. (2019). Otomotiv yan sanayiinde küresel değer zincirleri ve Türkiye'nin Çin'e bağımlılığı. *Sosyoekonomi*, 27(42), 85–108.
- Taşıt Araçları Yan Sanayicileri Derneği (TAYSAD). (2018). *Otomotiv tedarik zinciri raporu*. İstanbul.
- TCMB. (2020). *Merkez Bankası swap anlaşmaları hakkında basın duyurusu*. Ankara.
- TCMB. (2021). *Türkiye ekonomisinde ithal girdi bağımlılığı raporu*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- TCMB. (2022). *Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) Kullanım Kılavuzu*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- TCMB. (2022). *Finansal istikrar raporu 2022*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- TCMB. (2023). *Finansal istikrar raporu 2023*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.

- TCMB. (2023). Ödemeler Dengesi İstatistikleri 2022. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- TEİAŞ. (2022). *Türkiye elektrik kurulu güç raporu*. Ankara: Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
- TEPAV (2019). Türkiye'nin Dış Ticaretinde Küresel Değer Zincirleri. TEPAV Yayınları.
- TEPAV. (2019). *Türkiye-Çin ticareti ve sanayi politikaları: Riskler ve fırsatlar*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- TEPAV. (2022). *Türkiye-Çin ekonomik ilişkileri ve politika önerileri*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- The White House. (2017). *National Security Strategy of the United States of America*. Washington, DC: The White House.
- Ticaret Bakanlığı. (2020). *Dış ticarete koruma önlemleri raporu*. Ankara.
- Ticaret Bakanlığı. (2020). *Türkiye'nin ticaret politikası önlemleri yıllık raporu*. Ankara.
- Timmer, M. P., Dietzenbacher, E., Los, B., Stehrer, R., & de Vries, G. J. (2015). An illustrated user guide to the world input–output database: The case of global automotive production. *Review of International Economics*, 23(3), 575–605.
- Timmer, M. P., Los, B., Stehrer, R., & de Vries, G. J. (2014). Slicing up global value chains. *Journal of Economic Perspectives*, 28(2), 99–118.
- TİTCK. (2021). *Türkiye ilaç ve tıbbi cihaz kurumu faaliyet raporu 2021*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı.
- TOGG. (2022). *TOGG-Farasis battery joint venture announcement*. İstanbul: Türkiye'nin Otomobili Girişim Grubu.
- Toooze, A. (2018). *Crashed: How a decade of financial crises changed the world*. London: Allen Lane.
- TÜBİTAK. (2021). *Türkiye'nin sanayi ve teknoloji stratejisi 2023*. Ankara: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu.

- TÜİK. (2001–2023). Dış Ticaret İstatistikleri. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2021). *Dış ticaret istatistikleri*. Ankara.
- TÜİK. (2021). *Dış ticaret istatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2021). *Hava taşımacılığı istatistikleri*. Ankara.
- TÜİK. (2022). *Dış Ticaret İstatistikleri Metaveri Dokümanı*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Dış ticaret ve enerji istatistikleri*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. (2022). *Sanayi üretim istatistikleri ve dış ticaret verileri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Sanayi üretim istatistikleri*. Ankara.
- TÜİK. (2022). *Türkiye dış ticaret istatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Türkiye dış ticaret istatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Türkiye dış ticaret istatistikleri: kimya ve ilaç ürünleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Türkiye dış ticaret istatistikleri: Kritik mineraller*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Türkiye dış ticaret istatistikleri: otomotiv yan sanayi*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Türkiye dış ticaret istatistikleri: PV, batarya ve inverter ekipmanları*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2022). *Türkiye enflasyon ve dış ticaret istatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2023). *Dış ticaret istatistikleri 2000–2023*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.

- TÜİK. (2023). *Dış Ticaret İstatistikleri 2022*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2023). *İşgücü istatistikleri 2022*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- TÜİK. (2023). *Resmi İstatistik Programı 2023–2027*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- Turkish Ministry of Trade (T.C. Ticaret Bakanlığı). (2023). *Anti-dumping and countervailing measures reports 2000–2023*. Ankara: Republic of Turkey Ministry of Trade Publications.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2024). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Çin Halk Bankası Arasında İkili Para Takası (Swap) Anlaşmasına İlişkin Basın Duyuruları ve Yıllık Raporlar*. Ankara: TCMB.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV). (2018). *Ekonomik güvenlik ve Türkiye'nin Asya açılımı*. Ankara.
- TÜSEB. (2021). *Türkiye sağlık enstitüleri stratejik planı 2021–2025*. Ankara: Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı.
- TÜSİAD (2021). *Sanayi Stratejileri ve Tedarik Zincirinde Dayanıklılık*. TÜSİAD Yayınları.
- TÜSİAD. (2021). *Küresel değer zincirleri ve Türkiye–Çin ilişkileri*. İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği.
- TÜSİAD. (2021). *Türkiye–Çin ekonomik ilişkileri raporu*. İstanbul.
- Tuzgen, A. B. (2024). *Avrupa Birliği'nin Çin Kararlarında Tutarlılık Analizi*. (Doktora Tezi). Southampton Üniversitesi. <https://eprints.soton.ac.uk/496920/> (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- TVF. (2021). *Türkiye Varlık Fonu faaliyet raporu 2020–2021*. Ankara: Türkiye Varlık Fonu Yönetimi A.Ş.
- UK Government. (2021). *Build back better: Our plan for growth*. London: HM Treasury.

- UK Government. (2021). *UK food and medicine supply chain resilience report*. London: HM Government.
- UK Government. (2021). *UK food and medicine supply chain resilience report*. London: HM Government.
- Ulgen, S., & Zahariadis, Y. (2004). The future of Turkish industrial policy in the EU accession framework. *European Policy Centre Working Paper*.
- UN Comtrade. (2021). *International Trade Statistics Database*. New York: United Nations.
- UN. (2018). *Classification by Broad Economic Categories (BEC)*. New York: United Nations Statistics Division.
- UN. (2018). *International Recommendations on International Merchandise Trade Statistics*. New York: United Nations.
- UN. (2021). *UN Comtrade Database*. New York: United Nations Statistics Division.
- UNCTAD. (2020). *World Investment Report 2020*. Geneva.
- UNCTAD. (2020). *World Investment Report 2020: International Production Beyond the Pandemic*. Geneva: United Nations.
- UNCTAD. (2021). *Review of Maritime Transport 2021*. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development.
- UNCTAD. (2021). *Review of maritime transport 2021*. Geneva: United Nations.
- UNCTAD. (2022). *Review of Maritime Transport 2022*. Geneva: UNCTAD.
- UNCTAD. (2022). *World Investment Report 2022*. Geneva: United Nations.
- US Census Bureau. (2011–2023). *US Trade in Goods with China*. Washington, DC: US Department of Commerce.
- US Census Bureau. (2023). *US Trade in Goods with China*. Washington, DC.
- US Congress. (2021). *American Medical Supply Chain Resilience Act*. Washington, DC: United States Congress.

- US Department of Justice & Federal Trade Commission. (2010). *Horizontal Merger Guidelines*. Washington, DC: US Government.
- US Department of Transportation. (2021). *Port congestion report*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- USGS. (2022). *Mineral Commodity Summaries 2022*. Reston, VA: United States Geological Survey.
- USGS. (2023). *Mineral commodity summaries 2023*. Reston, VA: United States Geological Survey.
- USGS. (2023). *Mineral commodity summaries 2023*. Reston, VA: United States Geological Survey.
- USGS. (2023). *Mineral commodity summaries 2023*. U.S. Geological Survey, Washington, DC.
- USGS. (2023). Mineral Commodity Summaries: China and Global Supply. <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2023/mcs2023.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- USITC. (2020). *Shifts in U.S. Merchandise Trade 2019*. Washington, DC: United States International Trade Commission.
- USITC. (2020). *U.S.-China trade tensions and implications for pharmaceuticals*. Washington, DC: U.S. International Trade Commission.
- USITC. (2021). *Chemicals and pharmaceuticals trade data report*. Washington, DC: U.S. International Trade Commission.
- USITC. (2021). *COVID-19 related goods trade with China*. Washington, DC: United States International Trade Commission.
- USITC. (2021). *Trade shifts in electronics and critical inputs*. Washington, DC: U.S. International Trade Commission.
- USITC. (2021). *U.S. automotive trade and dependence on China*. Washington, DC: U.S. International Trade Commission.

- USITC. (2021). *U.S. dependence on China in critical goods*. Washington, DC: U.S. International Trade Commission.
- USITC. (2022). *Global market impact of U.S.-China trade measures in solar and battery sectors*. Washington, DC: U.S. International Trade Commission.
- Wæver, O. (1995). Securitization and desecuritization. In R. Lipschutz (Ed.), *On security* (pp. 46–86). New York: Columbia University Press.
- Walt, S. M. (1991). The renaissance of security studies. *International Studies Quarterly*, 35(2), 211–239.
- Wang, Z., Wei, S.-J., Yu, X., & Zhu, K. (2017). Measures of participation in global value chains and global business cycles. *NBER Working Paper* No. 23222.
- Warwick, K., & Nolan, A. (2014). Evaluation of industrial policy: Methodological issues and policy lessons. *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, No. 16. Paris: OECD Publishing.
- White House. (2022). *CHIPS and Science Act of 2022*. Washington, DC: Executive Office of the President.
- White House. (2022). *Inflation Reduction Act guidebook*. Washington, DC: Executive Office of the President.
- WHO. (2021). *Impact of COVID-19 on global medicine supply chains*. Geneva: World Health Organization.
- World Bank. (2021). *Automotive industry and global trade*. Washington, DC: World Bank Publications.
- World Bank. (2021). *Global chemical and pharmaceutical industry overview*. Washington, DC: World Bank Publications.
- World Bank. (2021). *Suez Canal blockage impact assessment*. Washington, DC.
- World Bank. (2021). *World development indicators: Global manufacturing and electronics trade*. Washington, DC: World Bank.

- World Bank. (2022). *China trade overview*. Washington, DC.
- World Bank. (2022). *The economic impact of the war in Ukraine*. Washington, DC: World Bank.
- World Bank. (2024). *Red Sea trade disruption analysis*. Washington, DC: World Bank.
- World Bank. (2024). Viet Nam 2045: Trading Up in a Changing World. World Bank Group.
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099111424204523679/pdf/P1787841e077190d919b24181b4dcb14765.pdf>
- World Bank. (2025). Global Economic Prospects: Trade in a Fractured World. Washington, DC. <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> (Erişim Tarihi: 02.01.2026).
- World Trade Organization. (2023). World Trade Report 2023: Re-globalization for a secure, inclusive and sustainable future. WTO Publications.
https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr23_e/wtr23_e.pdf
- WTO. (2006–2024). International Trade Statistics. Geneva: World Trade Organization.
- WTO. (2020). *Anti-dumping agreement: Rules and procedures*. Geneva: World Trade Organization.
- WTO. (2020). *World Trade Report 2020*. Geneva: World Trade Organization.
- WTO. (2021). *Trade policy review: Turkey*. Geneva: World Trade Organization.
- WTO. (2021). *World Trade Report 2021*. Geneva: World Trade Organization.
- WTO. (2022). *World trade report 2022*. Geneva: World Trade Organization.
- WTO. (2023). *Global trade outlook and statistics 2023*. Geneva: World Trade Organization.
- Yalman, G. (2022). Industrial policy and the Turkish political economy: From import substitution to neoliberal restructuring. *Middle East Critique*, 31(1), 21–40. <https://doi.org/10.1080/19436149.2021.2011619>

- Yergin, D. (1991). *The prize: The epic quest for oil, money, and power*. New York: Simon & Schuster.
- Yergin, D. (2006). Ensuring energy security. *Foreign Affairs*, 85(2), 69–82.
- Yılmaz, A. (2021). Türkiye'nin yenilenebilir enerji teknolojilerinde inverter bağımlılığı. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 55–78.
- Yılmaz, K. (2022). Kritik minerallerde dışa bağımlılık ve Türkiye'nin stratejik seçenekleri. *Ekonomik Yaklaşım*, 33(122), 115–142.
- Yılmaz, S. (2013). Türkiye–Çin ticaret ilişkilerinde dengesizlikler. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 40(2), 233–260.
- Zhang, X. (2020). China as a global technological power: Innovation and competitiveness in the 21st century. *Journal of Contemporary China*, 29(124), 1–17.

BİYOĞRAFI

Prof. Dr. Arzu AL

Arzu AL, 1980 yılında Sivas'ta doğmuştur. Lisans eğitimini Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. Ardından yüksek lisans çalışmalarını Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'nde sürdürmüş ve 2008 yılında “1958–1979 Yılları Arasında Irak'ta Gerçekleşen Askerî Darbelerin Türkiye Üzerindeki Yansımaları” başlıklı teziyle yüksek lisans derecesini almıştır. Mezuniyetinin hemen ardından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında doktora çalışmalarına başlamıştır. “Finansal Krizlerin İşletmelerin Muhasebe Sistemleri Üzerindeki Etkileri” başlıklı doktora tezi, hem Türkiye’de hem de dünya genelinde yaşanan finansal krizleri kapsamlı biçimde analiz etmektedir.

Prof. Dr. AL, uluslararası kitap bölümleri ve hakemli dergilerde yayımlanan çok sayıda akademik çalışmasıyla literatüre önemli katkılarda bulunmuştur. Yazar veya editör olarak yer aldığı başlıca eserler arasında *Türk Dış Politikası 1918–1980*, *Uluslararası Politik Ekonomi I*, *Uluslararası Politik Ekonomi: Ekonomik Krizler ve Türkiye*, *Uluslararası İlişkilerde Güncel*

Çalışmalar I-II ve Uluslararası Politik Ekonomide Avrasya gibi çalışmalar bulunmaktadır.

Akademik kariyeri boyunca birçok ülkede düzenlenen uluslararası konferanslarda bildiriler sunmuş; uluslararası politik ekonomi, Endüstri 4.0 ve yapay zekâ, siber güvenlik, enerji ve enerji güvenliği, yeni küreselleşme dinamikleri, politik risk, siyasal istikrar ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişki, Balkanlar, uluslararası ticaret ve üretim, Kıbrıs, Karadeniz ve bölgeselleşme, güvenlik ve küresel yönetim gibi geniş bir yelpazede konular üzerine çalışmalar yapmıştır.

Prof. Dr. AL, hem Türkiye’de hem de yurt dışında çok sayıda kongre, çalıştay, panel ve akademik etkinliğin düzenlenmesinde öncü rol üstlenmiştir. Ayrıca uluslararası politik ekonomi alanında çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezine danışmanlık yapmış ve yapmaya devam etmektedir.

2015 yılında Marmara Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı Başkanlığı görevine atanmış; 2017’de Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkan Yardımcılığı, 2018’de ise Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekan Yardımcılığı görevlerini üstlenmiştir. 2019 yılında Doçent unvanını almış, 2020–2023 yılları arasında Siyasal Bilgiler Fakültesi Fakülte Kurulu üyeliğinde bulunmuştur. Şubat 2025’te akademik birikimi ve bilimsel katkıları dolayısıyla Profesörlük unvanına yükseltilmiştir.

Yusuf Girayalp ATAN

Yusuf Girayalp Atan, 1987 yılında Hatay’da doğmuştur. Lisans eğitimini Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisat Bölümünde tamamlamıştır. Yüksek lisans çalışmalarını Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü’nde “Ortadoğu Ekonomi Politikği” alanında ve Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında sürdürmüştür. Hâlen Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Doktora Programı’nda tez aşamasındadır.

Atan’ın akademik ilgi alanları; uluslararası politik ekonomi, enerji politikaları, sürdürülebilir kalkınma, yeşil enerji, ekonomik güvenlik ve finansal piyasalar üzerinedir. Kamu kurumlarında edindiği uzun yıllara dayanan deneyimi akademik bir bakış açısıyla harmanlayarak, ekonomi politik meseleleri çok boyutlu biçimde ele almaktadır.

2013–2024 yılları arasında Türkiye İstatistik Kurumu’nda (TÜİK) Kontrolör ve Analist olarak görev yapan Atan, 2024 yılından bu yana aynı kurumda Ekonomist unvanıyla çalışmalarını sürdürmektedir. TÜFE, ÜFE, Sanayi Üretim Endeksi ve Sektörel Güven Endeksi gibi göstergelerin hazırlanma süreçlerinde etkin rol üstlenmiş; görev performansı nedeniyle TÜİK

Başkanlığı tarafından “En İyi Personel” ve “Başarı” ödüllerine layık görülmüştür.

Akademik üretkenliğini ulusal ve uluslararası düzeyde sürdüren Atan, “Sürdürülebilir ve Yeşil Enerji Politikalarının Değerlendirilmesi” ve “Sustainable and Green Energy” başlıklı projelerde araştırmacı olarak görev almıştır. TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi ve Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Sempozyumu gibi akademik platformlarda bildiriler sunmuştur.

2015 yılından bu yana Milat Gazetesi’nde yayımlanan köşe yazılarında küresel ekonomi politik gelişmeleri değerlendirmekte; Al Jazeera Arabic ve TRT Arabic kanallarında çeşitli dönemlerde konuk ekonomist olarak görüşlerini paylaşmaktadır.

Toplumsal katkıya önem veren Atan, gençlik ve sivil toplum çalışmalarında da aktif rol üstlenmiştir. Üniversite yıllarında öğrenci konseyi ve kulüp başkanlıkları yaparak yöneticilik deneyimi kazanmış; ilerleyen yıllarda farklı kuruluşlarda ekonomi ve finans alanlarında eğitim ve koordinasyon görevlerinde bulunmuştur.

Yusuf Girayalp Atan, çalışmalarını ekonomik güvenlik, yeşil enerji ve sürdürülebilir kalkınma konularına odaklayarak, Türkiye’nin akademik ve entelektüel birikimine katkı sağlamayı sürdürmektedir.

Çin'in üretim ve ticaretteki yükselişi, küresel dengeleri sessiz ama derin biçimde değiştirdi.

Türkiye için bu dönüşüm, yalnızca bir ticaret hikâyesi değil; enerji, sanayi, finans ve dış politika boyutlarıyla birlikte bir ekonomik güvenlik meselesidir.

Kitap, 2000-2024 döneminde Türkiye'nin Çin'e ekonomik bağımlılığını çok boyutlu bir analizle inceliyor.

Tedarik zincirlerinden makro istikrara, sanayi politikasından jeopolitik özerkliğe kadar uzanan kapsamıyla çalışma, Türkiye'nin dışa açıklığı ile kırılganlığı arasındaki ince dengeyi gözler önüne seriyor.

Verilere dayalı bulgular, sade bir dille yorumlanıyor:

Çin'den ithalatın artışı Türkiye'nin cari denge ve enflasyon dinamiklerini nasıl etkiliyor?

Stratejik sektörlerde bağımlılık derinliği hangi riskleri beraberinde getiriyor?

"Kopuş" değil, "risk azaltma" üzerine kurulu bir strateji mümkün mü?

Ekonomik güvenlik, bugün artık sadece enerji arzı ya da dış ticaret açığıyla ölçülüyor.

Kitap, küresel güç rekabetinin ekonomik damarlarını anlamak isteyen araştırmacılar, politika yapıcılar ve meraklı okurlar için kapsamlı bir başvuru kaynağı sunuyor.

ISBN: 978-625-378-586-4